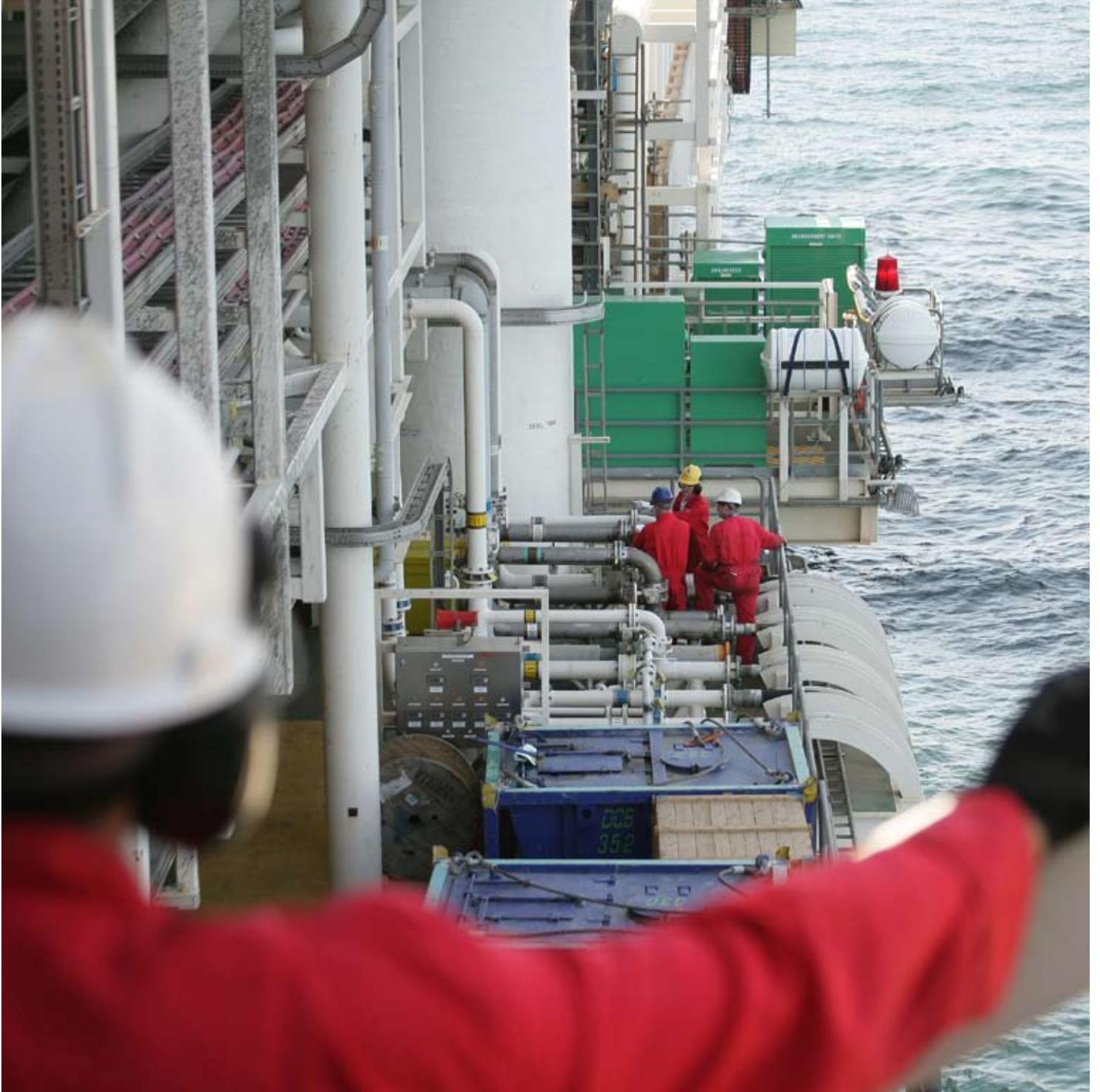

BP Azərbaycanda Davamlı inkişaf haqqında hesabat 2008

www.bp.com/caspian/2008azsr

Mündəricat

03 BP Azərbaycan Strateji İcra Bölümü (SİB) prezidentinin giriş sözü

04 Nailiyyətlər və çətinliklər

05 BP necə fəaliyyət göstərir

- BP Azərbaycan SİB-nin maraqları
- BP Azərbaycan – ilk baxışda
- BP Azərbaycan SİB-in rəhbər qrupu
- Tarixi ekskurs
- BP-nin Azərbaycanda gələcəyə nəzəri

10 Əməliyyatlarımız

15 Təhlükəsiz və etibarlı enerji

- SƏTTƏM və qayda və qanunlara riayət olunmasının idarəetmə sistemi
- Əməyin təhlükəsizliyi
- Ətraf mühit
- Sağlamlıq
- Təhlükəsizlik və insan haqları

26 Əməkdaşlarımızın inkişafı

- Əməkdaşlarımız
- Qanunlara riayət və etik normalar

31 Yerli inkişaf

- Dialoq və görüşlər
- Gəlirlərin şəffaflığı
- Sahibkarlığın inkişafı
- İcmlərlə işləyərək
- Ətraf mühit məsələləri ilə bağlı məsuliyyət
- Mədəni irsin qorunub saxlanması
- Təhsil təşəbbüsləri

40 Beş illik icra göstəriciləri

41 MSŞT üzrə hesabatda verilən məlumatlar

42 Müstəqil əminlik bəyanatı

43 Sözlük

45 Hesabatın hazırlanma prosesi, rəy və təkliflər

46 Necə .../Əlavə məlumatlar

Bu hesabat barədə

Bu "BP Azərbaycanda davamlı inkişaf haqqında hesabat" 2008-ci təqvim ili ərzində bizim həyata keçirdiyimiz biznes fəaliyyətini, ətraf mühit məsələləri ilə bağlı gördüyümüz işləri və bizim Azərbaycanda apardığımız daha geniş sahələri əhatə edir. Bu, davamlı inkişaf haqqında bizim altıncı hesabatımızdır və əvvəlki hesabatlar haqqında aldığımız rəyləri əks etdirir.

"Davamlı inkişaf" termini ilə biz bir kommertiya təşkilatı kimi aktivləri yeniləşdirməklə, cəmiyyətin daim artan ehtiyaclarını təmin edən daha yaxşı məhsul və xidmətlər yaratmaq və onları çatdırmaq bacarığını nəzərdə tuturuq. Biz cəmiyyətin getdikcə artan enerji ehtiyaclarını təmin etməyə, dəyişən nəsillərin nümayəndələrini işə cəlb etməyə və davamlı ətraf mühitə töhfələr verməyə can atırıq. Belə etməkdən məqsədimiz öz müştərilərimizin, maraqlı tərəflərin və fəaliyyət göstərdiyimiz icmaların inamını qazanmaq və verdikləri dəstəyi saxlamaqdır.

Xüsusi olaraq göstərilən hallar istisna olmaqla, bu hesabatda "bizə", "biz" və "bizim" sözlərinə edilən istinadlar BP Azərbaycan şirkətinə edilən istinadlardır. "BP" və "BP qrupu"na edilən konkret istinadlar BP p.l.c., onun törəmə şirkətləri və filialları deməkdir.

Başqa cür nəzərdə tutulmayıbsa, mətndə BP p.l.c. və onun törəmə şirkətləri və filiallarının əməliyyatları və fəaliyyətləri arasında fərq qoyulmur.

Əvvəlki nəşrlərimizi
www.bp.com/caspian
saytında əldə etmək olar.

Üz qabığında:

Akademik Tofiq İsmayılov adına dalğıc gemisi Mərkəzi Azəri platformasını tərk edir.

Xəbərdar edici bildiriş

2008-ci ilin Azərbaycanda davamlı inkişaf haqqında hesabatda xüsusilə, çıxarıla bilən həcmə və ehtiyatlara, əsaslı, əməliyyat və digər xərclərə və gələcək layihələrə aid bir neçə qabaqçılıq bəyanatlar vardır. Faktiki nəticələr bir sıra amillərdən, o cümlədən tələb və təklif, qiymət və işlərin gedişi məsələlərindən və siyasi, hüquqi, maliyyə, kommertiya və sosial şəraitdən asılı olaraq belə bəyanatlarda əksini tapmış gözlənilən nəticələrdən fərqli ola bilər.

Ernst & Young şirkətinin bildirişi

Bu hesabat BP qrupunun auditorları olan "Ernst & Young" şirkəti tərəfindən yoxlanılmışdır. Yoxlama prosesinin əsas məqsədi hesabatın mətnində BP-nin davamlı inkişafı ilə bağlı fəaliyyətinə dair məlumatların, açıqlamaların və faktların dəlillərə əsaslandığını təsdiq etməkdən ibarətdir. Müstəqil üçüncü tərəfin yuxarıda deyilənlərə zəmanət verməsi bu prosesin əsasında dayanır. "Ernst & Young" şirkətinin gördüyü işlərin əhatə dairəsi və əldə etdiyi nəticələr 42 səhifədə verilmişdir. Bu bildiriş yalnız hesabatın ingilis dilində olan versiyasına aiddir.

BP Azərbaycan Strateji İcra Bölmü (SİB) prezidentinin giriş sözü

Bill Şreyder BP Azərbaycan SİB-nin prezidenti

🕒 2008-ci il BP Azərbaycan Strateji İcra Bölmü üçün həm uğurlu, həm də çətin bir il oldu. 🕒

Aprel ayında biz Dərinsulu Günəşli yatağından birinci nefti hasil etməklə Azəri-Çıraq-Dərinsulu Günəşli (AÇG) işlənməsinin üçüncü fazasını başa çatdırdıq. Bütün il boyu AÇG platformalarından orta hesabla gündə 688,5 min barel neft hasilatına nail olduq. Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) boru kəməri ilə Ceyhan terminalına nəql edilən və oradan dünya bazarlarına ixrac olunan neftin ümumi həcmi 2008-ci ildə 243 milyon barel (təxminən 34 milyon ton) olmuşdur.

2008-ci ildə Şahdəniz (ŞD) yatağından 7,1 milyard standart kub metr (mlrd.skm) qaz hasil edildi və biz il ərzində ARDNŞ-yə 2,1 milyard standart kub metr AÇG səmt qazı çatdırdıq. Biz quruda Qərb İxrac boru kəməri marşrutunda modernləşdirmə işlərini başa çatdırdıq və yenidən əməliyyatlara başladıq. BTC boru kəməri səmərəli işləmiş və biz onun ötürmə qabiliyyətini gündə 1,2 milyon barelədək artırmaq üzərində işə başlamışıq.

Biz eləcə də bir neçə çətin problemlərin sınağından çıxdıq. Avqust ayında BTC xəttinin

Türkiyədəki hissəsində baş vermiş yanğın və Gürcüstandakı hərbi münaqişə Azərbaycandan neft ixracının müvəqqəti olaraq dayandırılmasına gətirib çıxartdı. Sonrakı ayda aşkar edilmiş qaz sızmalarına görə AÇG kompleksindəki iki platformadan hasilat dayandırılmalı oldu.

Əməliyyatların təhlükəsiz, etibarlı və davamlı şəkildə aparılması bizim əsas prioritetimiz olaraq qalır. Bu çətinliklərin heç biri işçilərimizə heç bir xəsarət yetirmədi. BTC və CQBK (Cənubi Qafqaz) boru kəmərlərinin hər ikisi ISO 14001 sertifikatı almağa nail oldu və biz bütün istismar etdiyimiz yataqlarda BP qrupunun bütövlüyün idarə edilməsi standartının tələblərini yerinə yetirdik. Azərbaycan hökuməti ilə əməkdaşlıqda biz bütün istismar olunan obyektlərimizdə təhlükəsizlik və insan haqları prinsiplərinin təmin olunmasının həyata keçirilməsini davam etdirdik.

Yüksək səviyyəli milli işçi qüvvəsinin yaradılması bizim başlıca prioritetlərimizdən biri olaraq qaldı və 2008-ci ildə bu sahədə planlaşdırdığımız məqsədlərə artıqlaması ilə nail olduq. Bu il yerli işçi qüvvəsinin təlimləndirilməsinə qoyulan sərmayə 25 milyon ABŞ dollarından artıq oldu. Eyni zamanda, biz neft sənayesi sahələrində elmi dərəcələr almaq üçün təqaüd proqramlarına sponsorluq etməklə gənc Azərbaycan vətəndaşlarının təhsilinə sərmayə qoymağa davam etdik.

İlk dəfə olaraq biz yerli mal və xidmətlərə yalnız bir ildə bir milyard ABŞ dollarından artıq xərc çəkdiyini qeyd etdik. İcmalara qoyulan sərmayələrdə əsas diqqət onlar üçün gəlir yaradılması və iqtisadi imkanların genişləndirilməsi üzərində cəmlənmişdi. Tərəfdaşlarımızla birgə il ərzində biz Azərbaycanda həyata keçirdiyimiz ictimai fəaliyyətlərə 6 milyon ABŞ dollarından artıq vəsait xərclədik.

Bütün bu deyilənlər bizim 2008-ci ildə həyata keçirdiyimiz fəaliyyətlərin ancaq bəziləridir. Siz bu hesabatda daha ətraflı məlumatı tapa bilərsiniz. Ümid edirik ki, onların maraqlı və informativ xarakterli olduğunu özünü görə bilərsiniz.

Nailiyyətlər və çətinliklər

Bu səhifədə biz diqqətimizi Azərbaycandakı biznesimizin davamlılığı ilə əlaqədar məsələlər üzərində cəmləməklə, BP-nin 2008-ci ildə əldə etdiyi əsas nailiyyətlərin və qarşılaşdığı çətinliklərin xülasəsini veririk.

BP Azərbaycan SIB-nin mühəndis mükafatları.

Nailiyyətlər

Əməliyyatlar

2008-ci ilin sonunda Azəri, Çıraq, Dərinsulu Günəşli (AÇG) platformalarından gündəlik neft hasilatı orta hesabla 688,5 min barel (min b/g) olmuşdur. Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) neft boru kəməri vasitəsilə nəql olunan neft və kondensatın həcmi orta hesabla gündə 672 min barelə bərabər olmuşdur. Ceyhan terminalında 760 tanker AÇG nefti ilə yüklənmişdir.

Şahdəniz (ŞD) yatağından hasil edilmiş qazın ümumi həcmi ildə 7,1 milyard standart kub metr (mlrd.skm) olmuşdur. ARDNŞ-yə 2,1 milyard standart kub metr AÇG səmt qazı vermişik.

Aprel ayında biz Dərinsulu Günəşlindən Birinci Nefti hasil etməklə AÇG işlənməsinin 3-cü Fazasını başa vurduq (səhifə 10-14).

Texnologiya

Bizim geoloji-çəkiliş və seysmik əməliyyatlar qrupu Mərkəzi Azəri platforma kompleksinin yerləşdiyi ərazinin "ən müasir" 3-ölçülü yüksək həlletmə qabiliyyətli seysmik çəkilişini başa çatdırdı. Bu tipli çəkiliş Xəzər dənizində ilk dəfə olaraq aparılmışdır.

Dördüncü ölçüsü zaman olan 4-ölçülü seysmikadan istifadə edilməklə Çıraq Azəri kollektorunun seysmik layihəsi (ÇAKSL) davam olundu. ÇAKSL-dən məqsəd neft axınının idarə edilməsini qiymətləndirmək və AÇG yataqlarından neftin çıxarılma səmərəliliyini yüksəltməkdir.

Şahdəniz yatağının tammiqyaslı dənizdibi seysmik tədqiqatı heç bir qəzaya yol verilmədən avqust ayında başa çatdırıldı. Seysmik məlumatların əldə edilməsində istifadə olunan bu mütərəqqi yanaşmada yerin altından, eləcə də 4 kilometr dərinlikdə yerləşən kollektorlardan əks edilmiş dalğaları almaq üçün dənizin dibində bir neçə yeri dəyişdirilə bilən sensor kabellərinin yerləşdirilməsindən istifadə olunur. Emal edilmiş məlumatlardan uzun illər Şahdəniz Mərhələ 1 və 2 işlənmələrində quyuların planlaşdırılması üçün istifadə olunacaq və bu məlumatlar quyuların yerlərinin optimal şəkildə müəyyən edilməsinə və risklərin azalmasına kömək edəcəkdir.

Ətraf mühitin idarə edilməsi

Səngəçal terminalı və BTC və CQBK boru kəmərlərinin Azərbaycandakı hissələri ətraf mühitin idarə edilməsi üzrə aparıcı beynəlxalq standartı olan ISO 14001 standartlarına uyğunluq sertifikatı aldı (səhifə 19-23).

Tullantıların idarə edilməsi

Təhlükəsiz tullantıların ləğv edilməsi üçün Sumqayıtda Avropa Birliyi standartlarına uyğun layihələşdirilmiş və inşa edilmiş BP-yə məxsus poliqon tam gücü ilə işə salındı (səhifə 20).

Təhlükəsizlik

2007-ci ildə Azərbaycan hökuməti və BP qrupu tərəfindən imzalanmış ikitərəfli təhlükəsizlik protokolu qüvvəyə mindi (səhifə 24-25).

Əməkdaşlarımız

2008-ci ilin sonunda bizim ixtisaslı mütəxəssislərimizin 82%-i və ixtisası olmayan əməkdaşlarımızın 100%-i Azərbaycan vətəndaşlarından ibarət idi. Biz fərdi icra və mükafatlandırma arasında daha güclü bağlılığın yaxşılaşdırılması üçün yeni bir icranın idarə edilməsi prosesinə başladığımızı (səhifə 26-30).

Çətinliklər

Mərkəzi Azəri (MA) platforması

Sentyabr ayının ortalarında MA platformasının ətrafında qaz sızması aşkar edildi. Ehtiyat tədbiri kimi biz platformada bütün əməliyyatlarımızı dayandırdıq. Hərtərəfli yoxlamadan sonra dekabr ayının ortalarında məhdud əsasla hasilata yenidən başlandı. Baş vermiş qəzaya və onun nəticələrinə görə AÇG yatağında qazın məşəldə yandırılması həcmının artması ilə əlaqədar 2008-ci ildə biz əməliyyatlarımızla bağlı İQ emissiyalarının ümumi artımını müşahidə etdik (səhifə 10-14).

Boru kəmərlərinin işinin dayandırılması

Avqust ayında Gürcüstandakı hərbi münaqişədən dərhal sonra BTC boru kəmərinin Türkiyə hissəsində baş verən yanğın BTC/CQBK boru kəmərlərində, Qərb İxrac boru kəməri marşrutunda və Supsa neft terminalında əməliyyatların müvəqqəti olaraq dayandırılmasına səbəb oldu. Təhlükəsizliyə əmin olduğdan sonra kəmərlərin əməliyyatlarına yenidən başlandıq (səhifə 10-14).

Tullantıların idarə edilməsi

Dənizdə laya vurulma imkanı əldə edilməzdən əvvəl böyük həcməldə lay sularının utilizasiyası və dəniz obyektlərimizdə çirkab sularını təmizləmə kompleksinin işləməməsi il ərzində bizi problemlər yaratdı (səhifə 20).

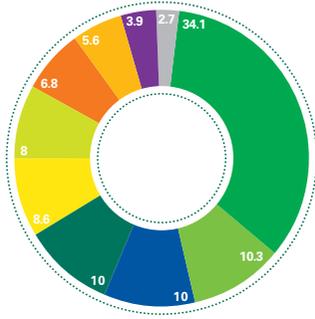
BP necə fəaliyyət göstərir

BP Azərbaycan SİB-nin maraqları

BP Azərbaycan SİB tərəfindən idarə olunan layihələrdə tərəfdaşlarının maraqları (%)

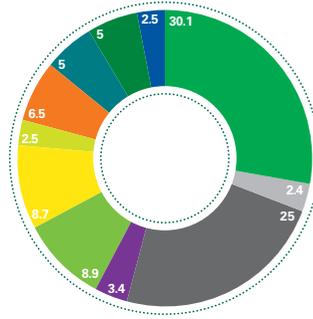
Azəri-Çıraq-Dərinsulu Günəşli (AÇG)

- BP
- Şevron
- İNPEKS
- ARDNŞ
- Statoyl Hydro
- Ekson Mobil
- TPAO
- Devon
- Itoçu
- Hess

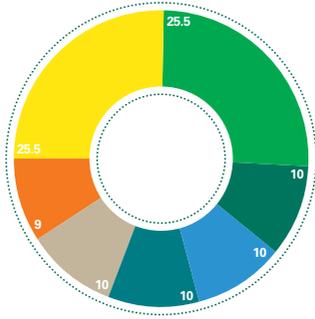
Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC)

- BP
- Hess
- AzBTC
- Itoçu
- Şevron
- Statoyl Hydro
- Konoko Filips
- TPAO
- Total
- Eni
- İNPEKS

Şahdəniz / Cənubi Qafqaz qaz boru kəməri (CQBK)

- BP
- ARDNŞ
- LUKoil
- Total
- NIKO
- TPAO
- Statoyl Hydro

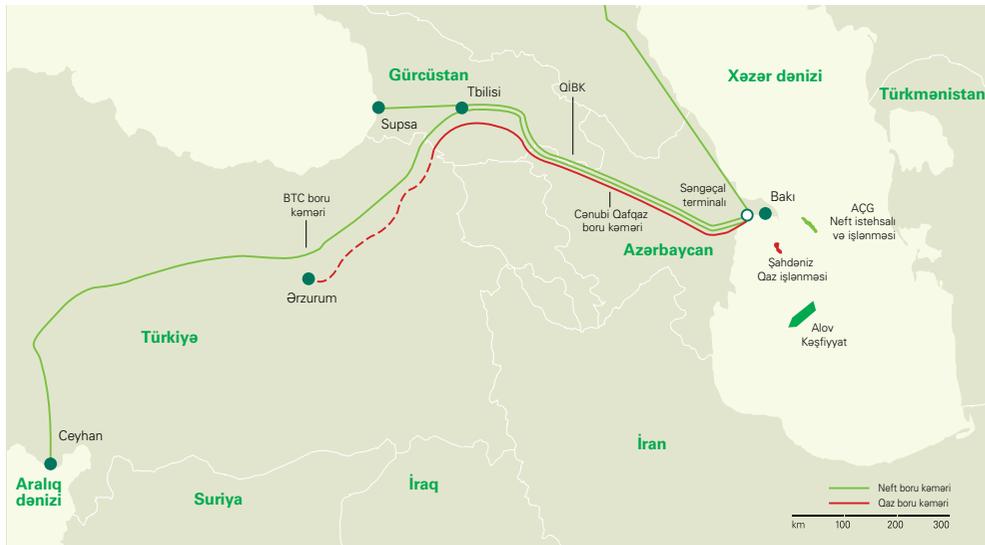

Alov

- BP
- Statoyl Hydro
- Ekson Mobil
- TPAO
- EnKana
- ARDNŞ

BP Azərbaycan SİB-nin maraqları üzrə xəritə

BP Azərbaycan – ilk baxışda

Bizim strukturumuz, təşkilatımız, aktivlərimiz və tariximiz

Hüquqi struktur	BP Azərbaycanda bir sıra hüquqi şəxslər qismində fəaliyyət göstərir və bu da onun ölkədə və regionda 1992-ci ildən bəri keçdiyi təkamülü əks etdirir. Əsas hüquqi şəxs BP Eksploreyşn (Kaspian Si) Ltd. şirkətidir.
BP Azərbaycan Strateji İcra Bölümü (SİB)*	BP Azərbaycan SİB Azərbaycanda, Gürcüstanda və Türkiyədə fəaliyyət göstərən təşkilati strukturdur. Azərbaycanda BP bir neçə Hasilatın Pay Bölüsü Sazişi (HPBS) və Azərbaycan Hökuməti ilə bağlanmış Tranzit Əraziyə Malik Ölkə Hökuməti Sazişi (TƏMÖHS) əsasında fəaliyyət göstərir. Gürcüstan və Türkiyədə o, ixrac boru kəmərləri və terminallarını əhatə edən TƏMÖHS-lər əsasında fəaliyyət göstərir.
Biznes strukturu	2008-ci ilin sonunda doqquz vitse-prezident BP Azərbaycan SİB prezidentinə hesabat verirdi ^b (səhifə 7).
Baş ofis	BP Azərbaycan SİB-nin baş ofisinin ünvanı: Azərbaycan Respublikası, Bakı şəhəri, AZ 1003, Neftçilər prospekti 2 (Bayıl qəsəbəsi), Villa Petrolea ofisi. Telefon: (+99412) 497-90-00; Faks: (+99412) 497-96-02
Əməkdaşlar	2008-ci ilin sonunda BP Azərbaycan tərəfindən daimi işdə çalışan Azərbaycan vətəndaşlarının sayı 1 839 nəfər olmuşdur.
Dəniz hasilat yataqları	(1) Azəri-Çıraq-Dərinisulu Günəşli (AÇG) ^c Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda ən böyük neft yatağıdır, (2) Şahdəniz (ŞD) çox böyük dəniz qaz və kondensat yatağıdır.
İstismarda olan dəniz qurğuları (2008-ci ilin sonu)	Çıraq 1 platforması; Mərkəzi Azəri platforması; Kompresor və suvurma platforması; Qərbi Azəri platforması; Şərqi Azəri platforması; Şahdəniz platforması; Dərinisulu Günəşli (DSG) – yaşayış bloklu qazma və texnoloji təchizat platforması; DSG – hasilat, kompressor, su-vurma və texnoloji təchizat platforması.
Nəqlətmə və ötürmə qabiliyyəti (2008-ci ilin sonu)	Nəqlətmə: Qərb İxrac Boru Kəməri (QİBK): Səngəçal terminalını Gürcüstanın Qara dəniz sahilindəki Supsa limanı ilə birləşdirən 830 km uzunluğunda boru kəməri. Səngəçal terminalı: Bakı şəhərinin cənubunda yerləşən neft və qaz emalı terminalı. Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəməri (BTC): Səngəçal terminalını Türkiyənin Ceyhan dəniz terminalı ilə birləşdirən 1 768 km uzunluğunda (443 km Azərbaycanda) boru kəməri. Cənubi Qafqaz Boru Kəməri (CQBK): Səngəçal terminalı ilə Gürcüstan/Türkiyə sərhədi arasında 690 km uzunluğunda qaz boru kəməri. 2008-ci ilin sonunda ötürmə qabiliyyəti: İxrac boru kəmərləri: BTC – gündə 1 milyon barel; CQBK – gündə 22 milyon standart kub metr; QİBK – gündə 106 min barel. Terminal: Səngəçal – gündə 1,2 milyon bareldən (gündə 162 000 ton) artıq neft və 1,25 milyard kub fut (0,9 milyon kub fut Şahdənizdən və 0,35 milyon kub fut buxarların kondensasiya temperaturuna nəzarət qurğusundan (BKTQ) qaz emal edə bilər. Rezervuarlarının xam neft tutumu 3 milyon bareldir (405 000 ton).
Geoloji-kəşfiyyat işləri	Araz-Alov-Şərq – sərhəd zonasında yerləşən kəşfiyyat ərazisi. ^d
Əsaslı xərclər	Həyata keçirilməsinə başlanandan bəri AÇG, BTC, ŞD Mərhələ 1 və CQBK layihələri üçün təxminən 28 milyard ABŞ dolları.
Neft hasilatı	ABƏŞ 1997-2008: cəmi 1,044 milyard barel; 252 milyon barel (2008).
Qaz hasilatı	Şahdəniz 2006-2008: ŞD qaz hasilatı – cəmi 10,355 milyard standart kub metr və 2008-ci ildə 7,1 milyard standart kub metr; ŞD-dən kondensat hasilatı - cəmi 21,99 milyon barel və 2008-ci ildə 14,95 milyon barel.

* Bu hesabatda BP Azərbaycana istinadlar SİB-in yalnız Azərbaycandakı fəaliyyətlərinə istinadlardır, BP Azərbaycan SİB-ye istinadlar SİB-nin Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyədəki fəaliyyətlərinə istinadlardır.

^b Qazma, tamamlama və quyulara müdaxilə (QTQM) üzrə vitse-prezident və direktor BP Azərbaycan SİB-ə rəsmən 2008-ci ilin oktyabr ayında qoşuldu, yeni QTQM strukturu isə 2009-cu ilin əvvəllərində yaradıldı.

^c Dayazsulu Günəşli Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti (ARDNS) tərəfindən işlənir.

^d İnam HPBS-ə müqavilə öhdəlikləri yerinə yetirildikdən sonra 2008-ci ilin dekabr ayında xitam verildi.

BP Azərbaycan SİB-nin rəhbər qrupu (2008-ci ilin sonu)

**Bill Şreyder –
BP Azərbaycan SİB-nin prezidenti**

Bill 2006-cı ilin noyabr ayından bəri BP Azərbaycan SİB-yə rəhbərlik edir. O, BP-də 28 illik bir təcrübəyə malikdir və bu müddətdə BP kimya, emal və marketinq, dəniz, geoloji-kəşfiyyat və hasilat bölmələrində bir çox rəhbər vəzifələrdə çalışmışdır. O, ABŞ-da, Böyük Britaniyada, Şimal dənizində, İndoneziyada və Anqolada işləmişdir.

**Pol Klayn –
Yeni işlənmələr üzrə vitse-prezident**

Pol geoloji-kəşfiyyat və yeni işlənmələr üzrə fəaliyyətləri üçün məsuldur. Onun Şimal dənizində "Şihalliyon", "Endru" və "Hardinq" kimi yeni işlənmələrdə operativ rəhbərlik təcrübəsi vardır. O, bundan əvvəl Alyaska, Kanada və Norveçdə işləyib.

**Bryus Luberski –
Əsas layihələr üzrə vitse-prezident**

Bryus AÇG layihəsinin, ŞD və AÇG yataqlarında gələcək potensial layihələrin həyata keçirilməsi üçün cavabdehdir. Onun bundan əvvəlki vəzifəsi Meksika körfəzinin dərin sulu hissəsində həyata keçirilən "Məd Doq" layihəsinə rəhbərlik olmuşdur. Bryus Alyaskada və Meksika körfəzində əməliyyatlar və layihələr üzrə zəngin təcrübə əldə etmişdir.

**Mayk Skitmor –
Dənizdə əməliyyatlar üzrə vitse-prezident**

Mayk AÇG və ŞD əməliyyatları və maddi-texniki təchizat üzrə məsul şəxsdir. Bundan əvvəl Mayk BP-də əməliyyatlar (Avropa), geoloji-kəşfiyyat və hasilat texnologiyası üzrə rəhbər işləmiş və təşkilati struktur potensialını yaxşılaşdırmağa və Şimal dənizi əməliyyatlarının irəliləməsinə öz töhfələrini vermişdir.

**Rəşid Cavanşir –
Quruda əməliyyatlar üzrə vitse-prezident**

Rəşid SİB-də quruda həyata keçirilən əməliyyatlar və təhlükəsizlik üçün cavabdeh şəxsdir. Rəşidin İngiltərədə, ABŞ-da və Azərbaycanda geoloji-kəşfiyyat işlərində, əməliyyatlarda, qrup strategiyası və əlaqələrin müəyyənləşdirilməsində böyük rəhbərlik təcrübəsi vardır. O, geologiya və geofizika elmləri üzrə professorudur.

**Çarlz Proktor^a –
Kommersiya işləri üzrə vitse-prezident**

Çarlz planlaşdırma və iqtisadiyyatın idarə edilməsi, birgə müəssisələrin menecmenti, kommersiya əməliyyatları, biznes inkişafı, maliyyə və nəzarət, maddi-texniki tədarük və təchizat sisteminin idarə edilməsi üzrə məsul şəxsdir. O, Böyük Britaniyada, Avropada, Angolada, İndoneziyada və Rusiyada işləmişdir.

**Qreq Mattson –
Texniki işlər üzrə vitse-prezident**

Qreq petro-texniki, sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi və ətraf mühit məsələləri üzrə cavabdehdir. Onun BP-də geoloji-kəşfiyyat və hasilat sahəsində 27 illik iş təcrübəsi vardır və o, mühəndis-texniki, layihələr, əməliyyatlar, geologiya və geofizika, kommersiya sahələrində çalışmış və rəhbər vəzifələrdə işləmişdir.

**Syu Adlam-Hil –
Əmək ehtiyatları üzrə vitse-prezident**

Syu kadrlar şöbəsinə rəhbərlik edir. Onun eksperimental psixologiya və kadrların idarə edilməsi üzrə elmi dərəcələri və dəyişikliklərin idarə edilməsi və kadrların idarə edilməsi sahələrində böyük təcrübəsi var. O, 1989-cu ildən BP şirkətində çalışır.

**Seymur Xəlilov –
Əlaqələr və xarici işlər üzrə vitse-prezident**

Seymur ölkə daxilində BP-nin şirkətdən kənar əlaqələrinə rəhbərlik edir. O, 2006-cı ildə BP-yə xarici işlər üzrə menecer vəzifəsinə təyin olunmuş və hökumət və beynəlxalq QHT-lərlə əlaqələr üzrə cavabdeh şəxs olmuşdur. Bundan əvvəl o, Vaşinqtonda ABŞ-Azərbaycan ticarət palatasının icraçı direktoru vəzifəsində işləmişdir.

**Qari Kristman –
Qazma, tamamlama və quyulara müdaxilə üzrə vitse-prezident və direktor**

Londonda, Kalqaridə və Cakartada işlədiyi 10 il daxil olmaqla, Qarinin sənayenin bu sahəsində 33 illik təcrübəsi vardır. O həm də BP Alyaska SİB-in quyular üzrə direktor vəzifəsində də çalışmışdır.

^a 2009-cu ilin fevral ayında Çarlz Proktor BP qrupu icraçı direktoru ofisinin rəhbəri təyin edildi. Onun işini indi Azərbaycan SİB-nin baş maliyyə müfəttişi (BMM) Deyvid Kvelhorst davam etdirir.

Tarixi ekskurs

Dekabr 2008

Müqavilə öhdəlikləri yerinə yetirildikdən sonra Inam HPBS-ə xitam verildi

İyun 2008

Şahdəniz yatağında beşinci quyunun qazılmasına başlandı

Aprel 2008

Dərinsulu Günəşli yatağından ilk hasilat nefti alındı; Inam yatağında ikinci kəşfiyyat quyusu tamamlandı

Noyabr 2008

Qazaxstandakı Tengiz yatağından birinci xam neft BTC boru kəməri ilə nəql edildi

Noyabr 2007

Inam yatağında kəşfiyyat qazmasına yenidən başlandı

İyul 2007

Birinci qaz Şahdəniz yatağından Türkiyəyə çatdırıldı

Mart 2007

BTC-nin ötürmə qabiliyyəti gündə bir milyon barelə çatdırıldı

Noyabr 2007

Xəzər dənizində rekord dərinliyə - 7 300 metrə qazılmış quyuyu ilə Şahdəniz yatağında böyük qaz-kondensat yatağı kəşf olundu

Dekabr 2006

Şahdəniz yatağından qaz hasilatına başlandı; Cənubi Qafqaz boru kəmərinin istismarına başlandı

İyul 2006

BTC boru kəmərinin Türkiyədəki hissəsi, Ceyhan terminalı və BTC boru kəməri ixrac sisteminin tentənəli açılışı oldu

İyun 2006

Ceyhan terminalında ilk tanker Xəzər nefti ilə yükləndi

Noyabr 2006

Şərqi Azəridə birinci mənfəət nefti hasil edildi

May 2006

Birinci qaz CQBK-ya nəql edildi

May 2005

Mərkəzi Azəri yatağından Azərbaycana qaz verilməsinə başlandı

Mart 2005

Azərbaycan xam nefti ixracına başlandı

Dekabr 2005

Qərbi Azəri yatağından neft hasilatına başlandı

Fevral 2005

Xəzər dənizində Mərkəzi Azəri yatağından hasilata başlandı

Sentyabr 2004

AÇG Faza 3 layihəsinə sanksiya verildi

Aprel 2003

BTC boru kəmərinin inşasına başlandı

Oktyabr 2004

Cənubi Qafqaz qaz boru kəmərinin (CQBK) inşasına başlandı

Fevral 2003

Şahdəniz Mərhələ 1 layihəsinə sanksiya verildi

Avgust 2001

AÇG Faza 1 layihəsinə sanksiya verildi

Dekabr 1998

Qərb ixrac boru kəməri (QİBK) istismara verildi

Sentyabr 2002

AÇG Faza 2 layihəsinə sanksiya verildi

İyul 1998

Inam və Araz-Alov-Şərq yataqları üzrə HPBS-lər imzalandı

İyun 1996

Şahdəniz yatağı üzrə HPBS imzalandı

Fevral 1995

Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti (ABƏŞ) təsis edildi

Noyabr 1997

Çırağ yatağından birinci neft hasil edildi

Sentyabr 1994

BP, onun tərəfdaşları və Azərbaycan hökuməti arasında Xəzər dəniz ehtiyatlarının işlənməsi üçün AÇG üzrə Hasilatın Pay Bölgüsü Sazişi (HPBS) imzalandı

BP-nin Azərbaycanda gələcəyə nəzəri

ATA istehsalat sahəsində hasilat, kompressor, suvurma və texnoloji xidmət (HKSVTX) platformasının inşası; zamanı ölçmə işləri.

Xülasə

Biz BP qrupu dəyərlərinə, standartlarına və strukturlarına uyğun olaraq fəaliyyət göstəririk.

Gələcəyi necə görürük

Biz yüksək keyfiyyətli və aşağı qiymətli xidmətlər göstərmək və Xəzər regionunda davamlı və fərqli mövcudluq yaratmaq əzmindəyik. Biz buna işçi qüvvəsinin qabiliyyətlərini artırmaqla, yerli ehtiyatlardan istifadə etməklə və bacarıqlar yaratmaqla nail olacağıq. Qurğularımızın səmərəliliyini yaxşılaşdırmaqla, ehtiyatların işlənməsi ilə və neft və qaz hasilatını artırmaqla dəyər yaradılacaqdır.

Bütün hallarda biz qəzasız işləmək, ətraf mühiti qorumaq və insan haqlarına hörmətlə yanaşmaq kimi öhdəliklərimizə sadıq. Məqsədimiz Azərbaycanın neft və qaz ehtiyatlarının işlənməsində dəyərli, etibarlı və uzun müddətli bir tərəfdaş olmaqdır.

Dəyərlərimiz

Biz öz işimizdə bütövlükdə BP qrupu üçün ümumi olan bir sıra fundamental və sabit dəyərlərə riayət etməkdə qərarlıyıq. Bu dəyərlərə tərəqqipərvər, məsuliyyətli, yenilikçi və işgüzar olacağımız barədə BP qarşısında götürdüyümüz başlıca öhdəliklər daxildir. Biz qarşılıqlı fayda prinsipinə inanırıq və bir-birimizlə, tərəfdaşlarımızla və müştərilərimizlə faydalı əlaqələr yaradırıq. Biz əməkdaşlarımızın və fəaliyyət göstərdiyimiz icma və cəmiyyətlərin təhlükəsizliyi və inkişafı üçün fəal surətdə çalışırıq. Məqsədimiz heç bir qəzaya yol verməmək, insanlara heç bir xəsarət yetirməmək və ətraf mühitə heç bir ziyan vurmamaqdır. Biz bu gün sərhədləri aradan qaldırır və öz əməkdaşlarımız və texnologiyamızla sabahın böyük nailiyyətlərinin özülünü qoyuruq. Biz mütəmadi təkmilləşmə və təhlükəsiz, etibarlı əməliyyatlarımızla öz vədlərimizi yerinə yetiririk. Bu dəyərlər işgüzar fəaliyyətimizi həyata keçirməkdə bizə bələdçilik edir. Bütün fəaliyyətlərimizdə yüksək etik standartları gözləyir və davranış kodeksimizə uyğun olaraq hərəkət edirik.

Bizim idarəetmə strukturumuz

2008-ci ildə Azərbaycanda rəhbərlik strukturu BP Azərbaycan SİB prezidentinə hesabat verən səkkiz vitse-prezidentin rəhbərlik etdiyi bölmələrdən - dənizdə əməliyyatlar; quruda əməliyyatlar; yeni işlənmələr; əsas layihələr; sağlamlıq, eməyin təhlükəsizliyi, təhlükəsizlik və ətraf mühitin mühafizəsi və texniki məsələlər; kadrlar şöbəsi; maliyyə şöbəsi; və əlaqələr və xarici işlər şöbəsi ibarət idi.

2009-cu ildə yeni bir bölmənin (qazma, tamamlanma və quyulara müdaxilə) yaradılması gözlənilir.

Bizim biznes strategiyamız

Bizim Azərbaycandakı strategiyamız BP qrupunun strategiyasını əks etdirir. Bu işə hamının əldə edə biləcəyi, təhlükəsiz və ətraf mühitə ziyan vurmayan enerji hasil etməklə maraqlı tərəflər üçün dəyər yaratmaq deməkdir. Biz texnologiyaya bir məhsuldarlıq mənbəyi, istifadə mümkünlüyü və rəqabətə davamlı üstünlük kimi yüksək diqqət yetirməklə yataqlarımıza bütün istismarı müddətində sərmayələr qoymağa ümid edirik. Biz öz mövqeyimizi bundan sonra da yeni imkanlar yaratmaq və geoloji-kəşfiyyat işlərində uğur qazanmaqla və fəaliyyət göstərdiyimiz ölkə hökumətləri və digər əsas xarici sərmayədarlarla əlaqələri daha da yaxşılaşdırmaqla daha da möhkəmləndirmək niyyətindəyik. Bununla yanaşı, bizim məqsədimiz yerli işçi qüvvəsinin bacarıqlarını gücləndirmək və əməliyyatlarımızın insanlara və icmalara heç bir ziyan vurmamasını təmin etməkdən ibarətdir.

Əməliyyatlarımız

BP-nin Azərbaycandakı əsas fəaliyyətləri nədən ibarətdir?

BP şirkəti Azəri-Çıraq-Günəşli neft yatağı və Şahdəniz qaz yatağı da daxil olmaqla Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorundakı mühüm təbii ehtiyatların işlənməsinin operatorudur. Biz dünyanın ən böyük inteqrasiya edilmiş neft və qazın texnoloji emal terminallarından birini idarə edir və region və dünya bazarlarına enerji nəql edirik.

2008-ci ildə əməliyyatlar sahəsində əldə etdiyimiz nailiyyətlərə Dərinsulu Günəşli yatağından birinci neftin hasil edilməsi və Azəri-Çıraq-Dərinsulu Günəşli (AÇG) neft yatağında və Şahdəniz (ŞD) qaz yatağında daha yüksək hasilatın alınması daxildir. İl ərzində biz texniki, maddi-texniki tədarük və səmərəliliklə bağlı çətinliklərlə də üzləşdik.

Hasilat

Azəri-Çıraq-Dərinsulu Günəşli (ACG)

AÇG Xəzər hövzəsinin Azərbaycan sektorunda ən iri neft yatağıdır. Bakıdan təxminən 100km şərqdə yerləşən AÇG yatağı Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkətinin (ABƏŞ) əməliyyatçısı olan BP Azərbaycan tərəfindən işlənir. AÇG-də hasilat işlərinə 1997-ci ildə yatağın Çıraq hissəsindən başlanmışdır. Bunun ardınca yatağın Şərqi, Qərbi və Mərkəzi Azəri hissələri üç mərhələdə işlənmişdir.

2008-ci ilin əlamətdar hadisələri

2008-ci ildə biz bütövlükdə təxminən 252 milyon barel (34 milyon tondan artıq) neft hasil etdik. AÇG yatağından gündəlik neft hasilatı orta hesabla 688,5 min barel olmuşdur.

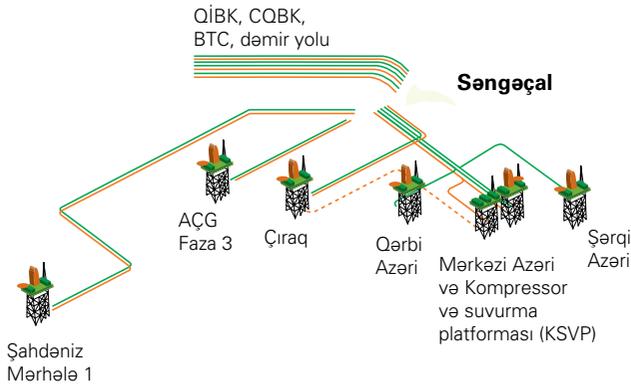
Sentyabr ayının ortasında Mərkəzi Azəri platforması ətrafında qaz sızması aşkar edildi və Mərkəzi Azəridə bütün əməliyyatlar ehtiyat tədbiri kimi dayandırıldı. Dekabr ayının ortasında, həyata keçirilmiş hər tərəfli yoxlanışdan sonra MA-da məhdudlaşdırılmış neft və qaz hasilatına yenidən başlandı. Baş vermiş qəzaya və onun nəticələrinə görə AÇG yatağında qazın meşəldə yandırılması həcmnin artması ilə əlaqədar 2008-ci ildə biz əməliyyatlarımızla bağlı iQ emissiyalarının ümumi artımını müşahidə etdik.

İl ərzində biz ARDNŞ-yə 2,1 milyard standart kub metr (mlrd.skm) AÇG qazı çatdırmışıq. Kapital xərclər təxminən 1,9 milyard və əməliyyat xərcləri 645 milyon ABŞ dollarına bərabər olmuşdur.

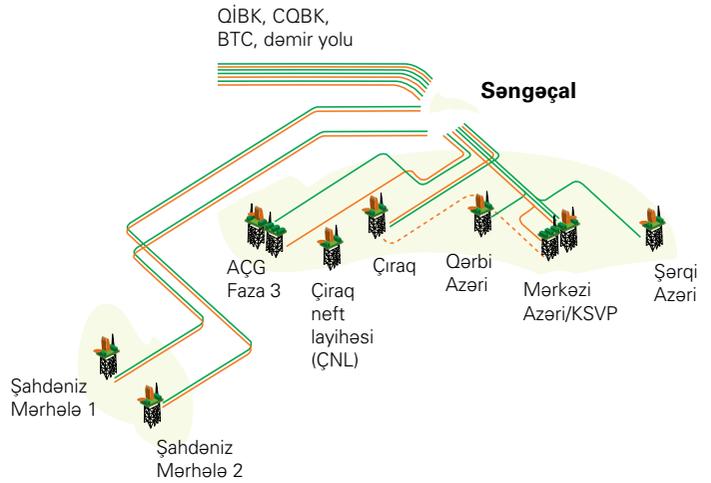
2009-cu ilə nəzər

Bütün il ərzində AÇG yatağındakı beş hasilat platformasından neft hasilatının 256 milyon bareldən artıq (ildə təxminən 34,7 ton) olacağı planlaşdırılır. Kapital xərclər təxminən 1,6 milyard və əməliyyat xərcləri təxminən 743 milyon ABŞ dollarına bərabər olacaqdır. 2009-cu ildə biz ARDNŞ-yə ən azı 1,45 milyard standart kub metr səmt qazı verməyi nəzərdə tuturuq.

İndiki zamanda

Gələcəkdə

AÇG hasilatı

	Hasilatın başlanma tarixi	Ölçü vahidi	Hasilat başlanandan 2008-ci ilin sonunadək neft hasilatı	2008-ci ilin faktiki hasilatı	2009-cu ilə planlaşdırılmış hasilat
Çıraq	Noyabr 1997-ci il	mln. barel	473,7	44,6	35,6
		mln. ton	64,0	6,0	4,8
Mərkəzi Azəri	Fevral 2005-ci il	mln. barel	287,8	71,7	43,2
		mln. ton	38,9	9,7	5,8
Qərbi Azəri	Dekabr 2005-ci il	mln. barel	174,2	76,6	93,3
		mln. ton	23,5	10,4	12,6
Şərqi Azəri	Noyabr 2006-cı il	mln. barel	90,8	41,4	41,5
		mln. ton	12,3	5,6	5,6
DərSG	Aprel 2008-ci il	mln. barel	17,7	17,7	43,2
		mln. ton	2,4	2,4	5,8
Cəmi	Yanvar-Dekabr 2008	mln. barel	1 044,2	252	256,8
		mln. ton	141,1	34,1	34,7

Əlavə potensial

AÇG yatağında çıxarıla bilən ehtiyatların həcmnin təxminən 5 milyard bareldən artıq neft olduğu hesab edilir. Bu ehtiyatların çıxarılması kollektorun idarə edilməsində mürekkəb metodların tətbiq olunmasını, qabaqlayıcı seysmik məlumatların analizi nəticələrindən və yüksək funksional qazma və tamamlama texnologiyalarından istifadə edilməsini tələb edəcəkdir.

Şahdəniz

Şahdəniz (ŞD) qaz yatağı 1999-cu ildə kəşf edilmişdir. O, Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda, sahilədən dənizə doğru 70 kilometrlik bir məsafədə, suyun dərinliyinin 50-600 metr arasında dəyişdiyi bir ərazidə yerləşir. Çoxsaylı kollektor "horizontlarından" ibarət kompleks geoloji struktura malik bu yataq 22 km uzunluqda, kollektorunun qalınlığı 1 000 metrdən artıq olan yüksək təzyiqli nəhəng qaz kondensat yatağıdır.

ŞD hasilatı

	Hasilatın başlanma tarixi	Ölçü vahidi	Hasilat başlanandan 2008-ci ilin sonunadək qaz hasilatı	2008-ci ilin faktiki hasilatı	2009-cu ilə planlaşdırılmış hasilat
ŞD qazı	24 noyabr 2006-cı ildə başlanmışdır.	mln. barel	10,4	7,1	7,7
		mln. ton	9,7	6,6	7,2
ŞD kondensatı	15 dekabr 2006-cı ildə başlanmışdır.	barel ekvivalent/gün	170,9	118,4	128,0
		mln. barel	21,99	14,95	16,0
		mln. ton	2,62	1,78	1,9

2008-ci ilin əlamətdar hadisələri

İl ərzində ŞD-dən hasil edilən qaz həcmi 7,1 milyard kub metrə, kondensat hasilatı ildə 1,8 milyon tona (mln.t/il) bərabər olmuşdur. 2008-ci ildə ŞD üzrə əsaslı xərclər 471 milyon və əməliyyat xərcləri 152 milyon ABŞ dolları məbləğində olmuşdur.

2007-ci ildə bizim dördüncü SDX-04 qiymətləndirmə quyusundan əldə etdiyimiz uğurlu nəticələrdən sonra biz Şahdənizin ikinci mərhələsi üçün planlara dəstək verməklə yataqda qiymətləndirmə fəaliyyətlərini davam etdirdik. Yatağın cənub-şərq hissəsində İstiqlal qazma qurğusu ilə digər bir qiymətləndirmə quyusu – SDX-05 quyusu qazıldı. SDX-05 quyusundan əldə edilən məlumatlar çox mühümdür və 2009-cu ilin sonunadək analiz ediləcək və Şahdəniz yatağından alınmış digər məlumatlara daxil ediləcəkdir. Bu işə Şahdəniz Mərhələ 2 işlənməsinin həcmi və vaxtını müəyyən etməyə kömək edəcəkdir.

2009-cu ilə nəzər

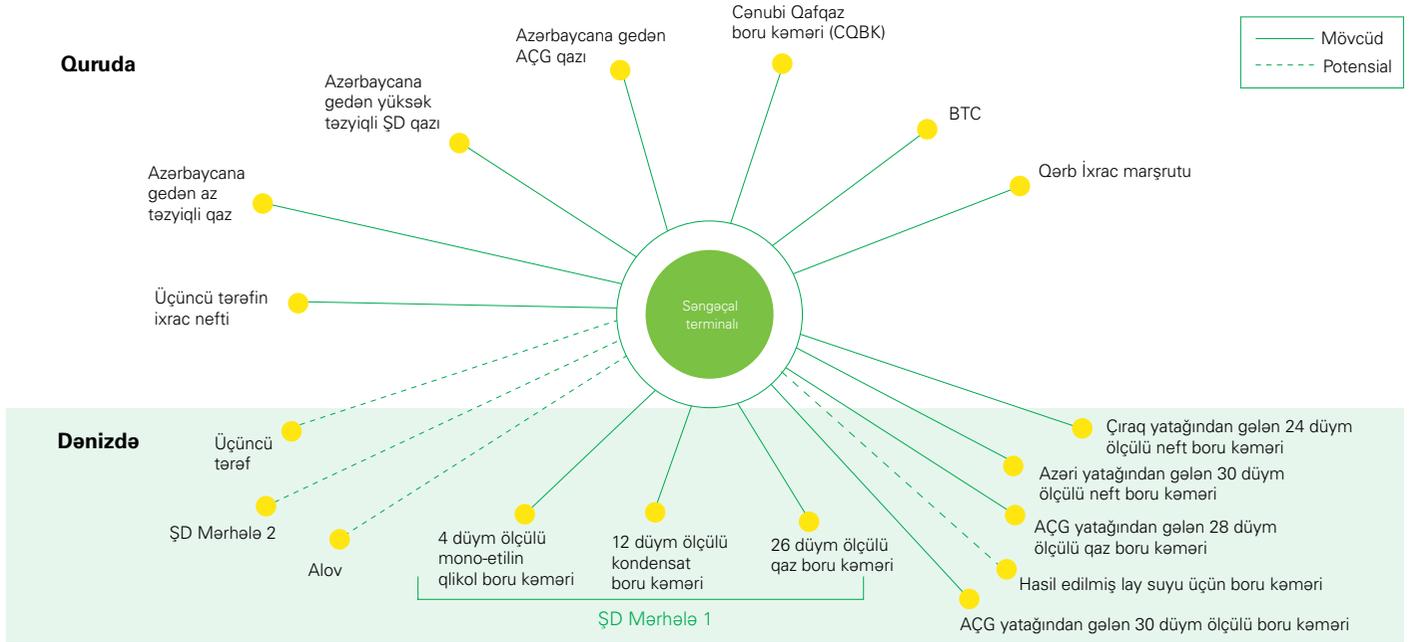
İl ərzində Şahdəniz yatağından 7,7 milyard standart kub metr qaz və ildə 1,9 milyon ton kondensat hasil ediləcəyi gözlənilir. Əsaslı xərclər təxminən 369 milyon, əməliyyat xərcləri isə 264 milyon ABŞ dolları həcmində olacaqdır. Şahdənizdə qiymətləndirmə işləri altıncı qiymətləndirmə quyusunun qazılması ilə davam etdiriləcəkdir.

Əlavə potensial

ŞD Mərhələ 1 işlənməsindən maksimum hasilatın sabit səviyyəsinin ildə 8,6 milyard standart kub metr qaz və gündə təxminən 45 min barel kondensat olacağı gözlənilir. Mərhələ 2 işlənməsində əsas diqqət hazırda məhsul verən kollektor intervallarında qalan ehtiyatlar üzərində cəmlənəcəkdir.

Səngəçal üzrə əsas faktlar

- Sahəsi: 542 hektar.
- Yeri: Bakıdan 55 km cənubda, Qaradağ rayonu ərazisində yerləşir.
- Texnoloji emal gücü: 1,2 milyon bareldən çox (162 000 ton) neft və gündə 0,04 milyard kub metr qaz.
- Anbarın həcmi: 3 milyon barel (405 000 ton).
- Operatoru: BP Azərbaycan SİB.

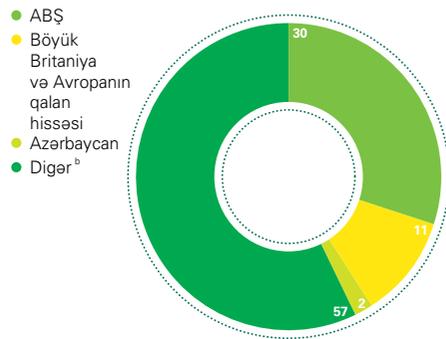

Anbarlarda saxlama və texnoloji emal

Səngəçal terminalı

Səngəçal terminalı (ST) Xəzərdən çıxarılan karbohidrogenləri ixracdan əvvəl texnoloji emaldan keçirən mərkəzi emal terminalıdır. Terminal ilkin Neft Layihəsini (İNL), AÇG Faza 1, Faza 2 və Faza 3 texnoloji emal qurğularını, BTC-nin əsas nasos stansiyasını, CQBK qurğularını, Şahdəniz zavodunu və ARDNŞ və üçüncü tərəflərin terminalın əməliyyatları ilə əlaqələndirilmiş boru kəmərlərini özündə birləşdirən nəhəng bir obyekt kimi fəaliyyət göstərir.

2008-ci ildə yalnız BP-yə aid olan cəmi təbii qaz hasilatı (%)^a

^a Gündə 7,277 milyard kub fut (birgə müəssisələr istisna olmaqla).

^b "Diğer"ə Avstraliya, Kanada, Çin, Misir, İndoneziya, Şarqa, Trinidad və Tobago daxildir.

2008-ci ilin əlamətdar hadisələri

Bu günədək Səngəçal terminalının ən yüksək ixrac norması 2008-ci ilin iyul ayının 4-də rekord həcmdə – 1,06 milyon barel neftin emal və ixracı edilməsi olmuşdur. Bundan 992 min bareli BTC ilə yola salınmış, qalan 67 min bareli dəmir yolu ilə ixrac edilmişdir. Səngəçal terminalının genişləndirmə proqramı (STGP) üzrə iş davam etdirilmiş lay suyu qurğularının tamamlanması və istismara verilməsi üzərində cəmlənmişdir. İl ərzində biz layihələşdirmə işlərini başa çatdırdığımız lazım olan avadanlığı Bakıya gətirdik və bu layihənin ilkin mərhələlərini başa çatdırdıq.

2009-cü ilə nəzər

Planlaşdırılmış işlərə BTC-nin ötürücülük qabiliyyətinin artırılması ilə əlaqədar Səngəçaldakı işlərin tamamlanması və lay sularının utilizasiyası qurğularının işə salınması daxildir. Biz eləcə də AÇG səmt qazı ilə işləmək üçün yeni buxarların kondensasiya temperaturuna nəzarət qurğusunun (səmt qazını texnoloji emal etmək üçün əsas qurğu) tamamlanmasını, quraşdırılmasını, işə salınmasını və istismara təhvil verilməsini gözləyirik.

2008-ci ilin sonunda BTC-nin əsas göstəriciləri

- Ötürmə qabiliyyəti gündə 1 milyon barel
- Orta nəql olunan neft və kondensatın həcmi gündə təxminən 672 min barel olmuşdur

Nəqliyyat

Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) boru kəməri

Uzunluğu 1 768 km olan BTC boru kəməri (Azərbaycanda – 443 km, Gürcüstanda – 249 km, Türkiyədə – 1 076 km) Səngəçal terminalını Türkiyənin Aralıq dənizi sahilindəki Ceyhan terminalı ilə birləşdirir. Bu boru kəməri ilə AÇG-dən hasil edilən neft və Şahdəniz yatağından hasil edilən kondensat nəql edilir. Ceyhan terminalında tankerlərə yüklənir və dünya bazarlarına yola salınır.

2008-ci ilin əlamətdar hadisələri

2008-ci ilin ortalarında BP-nin neft ötürücülük gücü gündə bir milyon barelə çatdı. İlin ikinci yarısında boru kəmərinin Türkiyə hissəsində baş vermiş yanğın, Avqust ayında Gürcüstandakı hərbi münaqişə və AÇG yatağında hasilatla bağlı problemlər hasilat həcmələrinin azalmasına səbəb oldu. Dekabr ayının sonlarında nəql olunan neft və kondensatın həcmi orta hesabla gündə təxminən 672 min barel oldu. 2008-ci ildə BTC vasitəsi ilə ixrac edilən neft və kondensatın ümumi həcmi 245,6 milyon barel (təxminən 32,9 milyon ton) olmuşdur.

2006-cı il iyun ayının 4-dən bəri Ceyhanda 760 tanker yüklənib. Dünya bazarlarına təxminən 600 milyon barel (təxminən 80 milyon ton) xam neft yola salınmışdır.

2008-ci ildə BTC-nin ötürücülük qabiliyyətini 1,2 milyon barelədək artırmaqla bağlı işlərə başlandı. Qazaxstanın Tengiz yatağından birinci xam neft bu boru kəməri ilə yola salındı. BTC boru kəmərinə çəkilmiş əsaslı xərclər 164 milyon ABŞ dolları məbləğinə bərabər oldu.

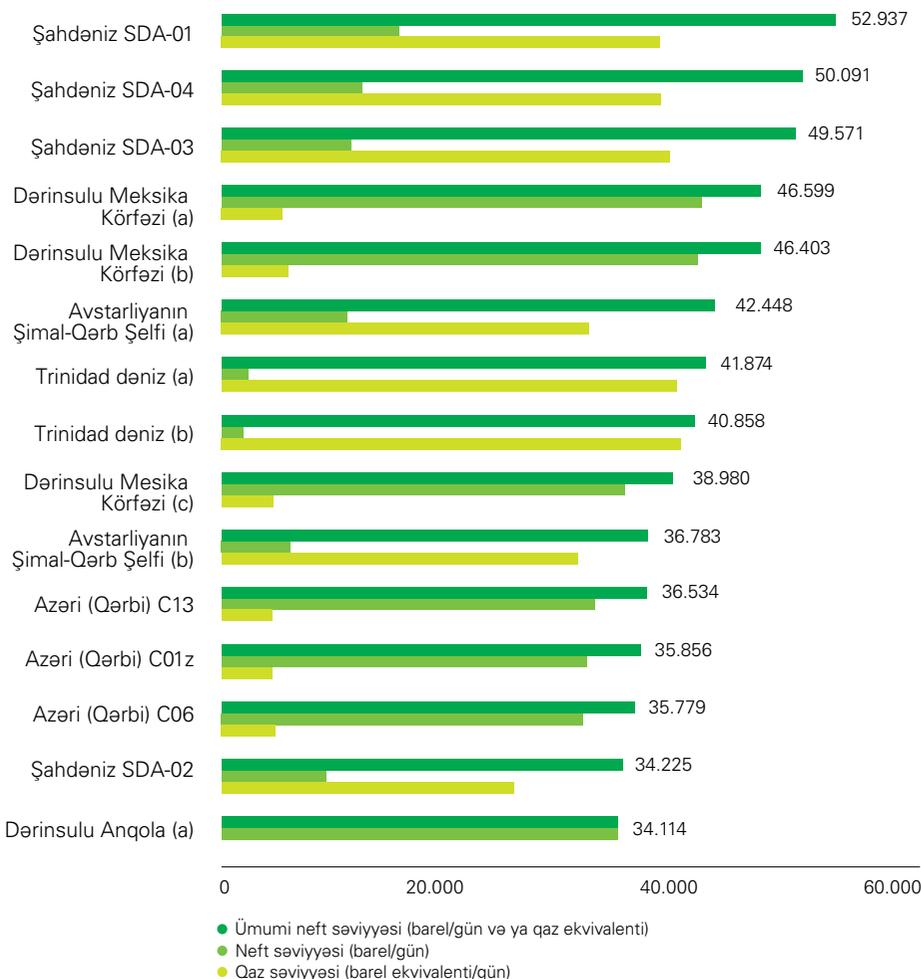

Soldan sağa: nəzarət otağının texniki Mehman Mustafayev və Çıraq dəniz eməliyyatları mühəndisi Zaur Paşayev təzyiç sayqaclarına nəzarət edirlər.

2008-ci ilin sonunda CQBK-nın əsas göstəriciləri

- Ötürmə qabiliyyəti gündə 22 milyon standart kub metr
- Nəql olunan qazın həcmi gündə orta hesabla 19 milyon standart kub metr

BP-nin 15 ən yaxşı karbohidrogen hasilat quyusu, dekabr 2008^a

2009-cu ilə nəzər

2009-cu ildə BTC-nin ötürücülük qabiliyyətinin artırılması layihəsinin başa çatdırılması planlaşdırılır. BTC üzrə əsaslı xərclərin bu il üçün təxminən 143 milyon ABŞ dolları məbləğində olacağı ehtimal edilir.

Cənubi Qafqaz qaz boru kəməri (CQBK)

CQBK Səngəçal terminalını Gürcüstan/Türkiyə sərhədləri ilə birləşdirən 690 km uzunluğunda qaz boru kəməridir. Bu boru kəməri 2006-cı ilin sonlarından bəri istismar olunur. 2007-ci ilin iyul ayında bu boru kəməri ilə Şahdəniz (ŞD) Mərhələ 1 qazının Türkiyəyə nəql edilməsinə başlandı. CQBK-nın iki operatoru vardır – BP CQBK qurğularının tikintisi və istismarı üzrə məsul texniki operatorudur. CQBK-nın biznesin inkişafı və inzibati idarəetmə üzrə məsul kommersiya operatoru Statoyl Hydro şirkətidir.

2008-ci ilin əlamətdar hadisələri

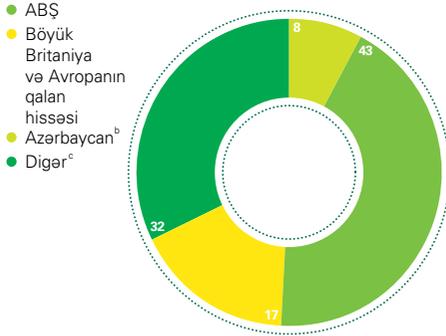
CQBK vasitəsilə nəql olunan ŞD qazın həcmi orta hesabla gündə 19,8 milyon standart kub metr olmuşdur. Həmin il ərzində CQBK ilə əlaqədar fəaliyyətlərə qoyulmuş əsaslı xərclərin miqdarı 22 milyon ABŞ dollarına bərabər olmuşdur.

2009-cu ilə nəzər

2009-cü ildə CQBK üzrə əsaslı xərclər təxminən 15 milyon ABŞ dolları məbləğində olacaqdır.

^a Anqoladakı və Avstraliyadakı yataqlarının operatorları tərəfdəşlərdir, qalanlarına isə BP operatorluq edir.

2008-ci ildə yalnız BP qrupuna aid cəmi maye karbohidrogenlər hasilatı (%)^a

^a Gündə 1,263 milyon bareli: bura xam neft, təbii qazkondensat və kondensat daxildir.

^b 2008-ci ildə maye karbohidrogenlər hasilatında yalnız BP qrupunun payı gündə 130 min barel neft ekvivalenti olmuşdur ki, bu da 2007-ci ilə nisbətən 40% azalmadır. Bu azalmanın arxasında dayanan əsas amillər çox yüksək qiymətlərlə əlaqədar mənfəət nefti paylarında HPBS-in müddəalarına uyğun olaraq dəyişikliyin və məsrəflərin ödenilməsi üçün karbohidrogen paylarının azaldılmasının təsirləri idi. Bütün bunlar Dərinsulu Güneşli platformasının istismara verilməsi, Azəri yatağında üç neft hasilatı platformasında hasilatın artırılması və 2007-ci ildə Şahdəniz qaz-kondensat platformasından hasilatın başlanması ilə qismən kompensasiya edildi.

^c "Digər"ə Anqola, Avstraliya, Kanada, Kolumbiya, Misir, Trinidad və Tobago, Venesuela daxildir.

Qərb ixrac boru kəməri (QİBK)

QİBKM 1998-ci ildə Xəzər dənizindən Gürcüstanın Qara dəniz sahilindəki Supsa terminalına neft nəql edən mövcud boru kəməri marşrutu boyunca inşa edilmişdir.

2008-ci ilin əlamətdar hadisələri

Avqust ayının əvvəllərində QİBKM-in hissələrinin təmiri, dəyişdirilməsi və təkmilləşdirilməsi üzrə 21-aylıq layihə uğurla başa çatdırıldı. Bu modernləşdirməyə Gürcüstanda (Zestafoni yeni marşrutu) və Azərbaycanda (Kür çayı, Qərb keçidi) boru kəməri hissələrinin dəyişdirilməsi daxil idi.

Avqust ayının sonlarında Gürcüstanda baş vermiş hərbi münaqişə QİBK emaliyyatlarının müvəqqəti olaraq dayandırılmasına gətirib çıxardı. Xətt bir də noyabr ayının 5-də yenidən işə salındı. 2008-ci ilin sonunda boru kəməri ilə Supsa terminalına gündə 90 min barel neft nəql edildi.

2009-cu ilə nəzər

2009-cu il ərzində biz diqqətimizi boru kəmərlərinin avtomatlaşdırılmış təmizlənməsi işlərini tamamlamaq üzərində cəmləşdirəcəyik ki, Azərbaycanda və Gürcüstanda əvvəlki təkmilləşdirmələrin uğurlu olduğunu təsdiq edək. Buna paralel olaraq, QİBK-də "hissələrin dəyişdirilməsi layihəsi" irəli sürüləcəkdir. Bu işlərə Gürcüstanda boru kəməri hissələrinin çoxsaylı yeni marşrutları, kəmərin boru materialının keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması və boru kəmərinin uzun müddətli bütövlüyünü yaxşılaşdırmaq üçün boru kəməri marşrutunun optimallaşdırılması daxil ola bilər.

Senegal terminalında işçilər BTC boru kəmərinin yaxınlığında.

BTC öz ötürücülük qabiliyyətini artırır

BTC boru kəməri dünya bazarlarına gündə bir milyon barel neft nəql etmək üçün layihələşdirilmişdir. Lakin lap əvvəldən nəzərdə tutulmuşdu ki, əgər kifayət həcməldə neft olarsa, onda bu xətt təkmilləşdiriləcəkdir. Dənizdəki AÇG kompleksindən gözlənilən əlavə hasilat nəzərə alınaraq, 2008-ci ildə BTC-nin ötürücülük qabiliyyətini 20%-dək artırılması barədə qərar qəbul edildi.

Əlavə həcm üçün boş yer xəttə müqaviməti azaldan maddə (MAM) kimi tanınan polimerin vurulması ilə təmin olunur. Ətraf mühitə təsiri, demək olar ki, sıfır olan MAM boru kəmərinə daxil edildikdə təzyiqli artırmadan müqaviməti azaldır və beləliklə də neft axını gücləndirir. Bu polimer adətən bir barel neftə bir çay qaşığı nisbətində əlavə edilir. Bu daxil edilmələr üçün BTC marşrutu boyunca yerləşən doqquz mövcud qurğu seçilmişdir ki, bunlardan ikisi Azərbaycanda, ikisi Gürcüstanda və beşi Türkiyədədir.

Qəbul edilmiş qərarı icra etməzdən əvvəl boru kəmərinin ötürücülük qabiliyyətinin artırılmasından yaranan ətraf mühit və sosial təsirlərin yoxlanılması həyata keçirilmişdir. Boru kəmərinin yaxınlığındakı yollardan istifadə edən yük maşınlarının sayında minimal artım mümkün təsirlərdən biri kimi müəyyən edilmişdir və beləliklə də yerli icmalar arasında əlaqələrin kəsilməsini minimuma endirmək üçün marşrutlar seçilmişdir. Bundan başqa, MAM bütün digər mayələr və kimyəvi maddələrin saxlanması, idarə edilməsi və nəql edilməsində BP qrupunun istifadə etdiyi eyni standartlarla saxlanılacaq, idarə ediləcək və nəql olunacaqdır.

Geoloji kəşfiyyat işləri

BP qrupu Xəzərdə uzunmüddətli işlənmə potensialına malik yeni karbohidrogen yataqlarının aşkar edilməsi ilə bağlı işləri davam etdirmək əzmindədir. İl ərzində Alov, Araz və Şərqi müqavilə sahələrində texniki qiymətləndirmə işləri davam etdirilmişdir. Müvafiq Xəzəryanı dövletlər dənizin bölünməsi üzrə razılığa gəlməyincə, BP-nin orada iş aparması üçün heç bir planı yoxdur.

Digər fəaliyyət sahələri

Kompleks təchizat və ticarət (KTT)

BP Azərbaycan payına düşən xam nefti BP-nin Londondakı kompleks təchizat və ticarət (KTT) qrupu vasitəsilə bazara

çıxarır. Bu qrup səviyyəsinə və coğrafi miqyasına görə dünyanın ən böyük enerji satıcılarından biridir.

BP-nin istehsal etdiyi sürtkü yağları Azərbaycanda

BP-nin Azərbaycandakı bütün layihələri üçün sürtkü yağlarını, o cümlədən BP və "Castrol" markalı sürtkü yağlarını "Petrochem" qrupu təchiz etmişdir. 2008-ci ildə təxminən 2,25 milyon litr yüksək keyfiyyətli sürtkü yağı (2007-ci ildə olduğundan 3,5% çox) BP Azərbaycan və onun Azərbaycandakı podratçılarna çatdırılmışdır. Bundan başqa, Azərbaycanın neft yataqlarında xidmət göstərən əksər podratçılar BP/"Castrol" sürtkü yağları ilə təchiz edilmişdir.

BP Azərbaycanın layihələrdə iştirak payları

HPBS/TƏMÖHS	Əməliyyat şirkəti	BP-nin müvafiq hüquqi şəxsi
AÇG	Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti (ABƏŞ)	BP Eksploraşın (Kaspiyan Si) Limited/Amoko Kaspiyan Si Petroleum Limited
BTC	Bakı-Tbilisi-Ceyhan Payplayn Kompani	BP Payplaynz (BTC) Limited
ŞD	BP Eksploraşın (Şahdəniz) Limited	BP Eksploraşın (Şahdəniz) Limited
CQBK	Cənubi Qafqaz Payplayn Kompani Limited	BP Payplaynz (CQBK) Limited
Alov	BP Eksploraşın (Alov) Limited	BP Eksploraşın (Azərbaycan) Limited

Təhlükəsiz və etibarlı enerji

BP Azərbaycanda təhlükəsiz və etibarlı enerjini necə hasil edir?

BP qrupunun - "Heç bir qəza, insanlara heç bir xəsarət və ətraf mühitə heç bir ziyan" məqsədini əks etdirən təhlükəsiz və etibarlı əməliyyatlar bizim başlıca prioritetimizdir. Biz səhiyyə, əməyin təhlükəsizliyi və ətraf mühitin mühafizəsi üzrə ciddi beynəlxalq standartlara uyğun şəkildə fəaliyyət göstərir və yerli tərəfdaşlarımızın da oxşar standartlara nail olması üçün onlarla iş aparırıq. Biz öz obyektlərimizin yaxınlığında yerləşən icmaların təhlükəsizliyini müdafiə etmək və hər zaman onların hüquqlarına hörmətlə yanaşmaq məsuliyyətini dərk edirik.

2008-ci ildə biz Azərbaycandakı bütün istismar olunan obyektlərimizdə qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş bütün qaydalara riayət etməyin, iş nəzarətin və bütövlüyün idarə edilməsinin tətbiq edilməsini qarşımıza bir məqsəd qoyduq. BP qrupunun altı-bəndli planının konkret prinsipləri həyata keçirildi.

SƏTTƏM və qayda və qanunlara riayət olunmasının idarəetmə sistemi

İl ərzində bizim ən çox diqqət yetirdiyimiz məsələ BP qrupunun sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi, təhlükəsizlik və ətraf mühitin mühafizəsi (SƏTTƏM) prinsiplərini bizim Azərbaycandakı mövcud idarəetmə sisteminə daxil edilməsinin davam etdirilməsi oldu.

Bu məqsədlə biz öz SƏTTƏM prosedurlarımızı təkmilləşdirdik, yüksək risklər olması ehtimalı edilən və qayda və qanunlara riayət olunmalı sahələri müəyyənləşdirdik. Biz risklərlə bağlı SƏTTƏM qaydalarına riayət edilməsinin audit proqramı hazırladıq, onu həyata keçirdik və qaydalara uyğunluq meneceri (QUM) adlı kompüter proqram təminatı vasitəsinə aktivləşdirdik. BP-nin idarəetmə strukturunda QUM qaydalara riayət tapşırıqlarının əməliyyatlara nəzarət və cavabdehlik mövqələri ilə əlaqələndirilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

"Mudi İnterneşnəl" Attestasiya Qrupu tərəfindən may və noyabr aylarında iki şirkətdənəkar İSO 14001 auditləri keçirilmişdir. Səngəçal terminalı (AÇG Faza 3 + BTC/CQBK) və BTC və CQBK boru kəmərləri də sertifikatlaşdırılmağa nail oldu.

2009-cu ildə AzSİB öz diqqətini yeni işlənib hazırlanmış əməliyyatların idarə edilməsi sistemi üzərində cəmləyəcəkdir. Bu sistem bizim əməliyyat fəaliyyətlərimizin bütün aspektlərini nizamlayan tam inteqrasiya edilmiş bir sistemdir və BP-nin bütün əməliyyat standartlarını və tələbatlarını özündə birləşdirir.

Altı-bəndli planın həyata keçirilməsi

BP-nin altı-bəndli planı texnoloji təhlükəsizliyin idarə edilməsi prosesində şirkətin sənayedə lider olmağa nail olmağa məqsədini müəyyən edir. 2008-ci ildə BP-nin Azərbaycanda fəaliyyət göstərdiyi sahələr bu planın konkret hissələrinin həyata keçirilməsini davam etdirmişdir. Aşağıdakı sahələrdə irəliləyişlər qeyd olunmuşdur:

Bənd 1 – Texas Siti qəzasından sonra verilən tövsiyələrin yerinə yetirilməsi.

Texas Sitidəki neft emalı zavodunda baş vermiş qəzadan sonra BP qrupu qurudakı obyektlərdə partlayış, yanğın və qaz sızma təhlükələri olan səyyar yaşayış binalarının layihələşdirilməsi və yerləşdirilməsi haqqında təlimatlar verdi. Buna cavab olaraq biz 'boşluqların' təhlilini keçirdik və maddi-texniki təchizat şöbəsinin dizel yanacağı bazasındakı bir ofis binasının yerini dəyişdirdik. Bundan başqa, BP Azərbaycan SİB-nin bütün sahə əməliyyatları prosedurları (SƏP) risklərə görə qiymətləndirildi. Yüksək riskli hesab olunan əməliyyatlar bir daha nəzərdən keçirildi.

Bənd 2 – əsas qəza risklərinin (ƏQR) qiymətləndirilməsinin həyata keçirilməsi.

ƏQR qiymətləndirilməsi yenidən istismara verilmiş Dərinsulu Güneşli platformasında aparılmışdır. ƏQR qiymətləndirmələri Şahdəniz və Çıraq platformalarında təkrar aparılmışdır. Başlıca ƏQR riskinin azaldılması tədbiri kimi dəniz əməliyyatları şəxsi heyətin komplektləşdirilməsi səviyyələrinin azaldılması üçün planlar işləyib hazırlamağa başlamışdır.

Bənd 3 – əməliyyatların bütövlüyünün idarə edilməsi (ƏBİE) və iş nəzarət (İN) standartlarının tətbiqi.

BP Azərbaycan SİB-nin bütün təhlükəsiz iş sistemi (TİS) prosedurları BP İN standartlarına uyğun olaraq təshih edilmişdir. İntegrasiya edilmiş təhlükəsiz iş sistemi (TİS) BP tərəfindən istismar olunan bütün dəniz platformalarında tətbiq edilmişdir. Bu işçi briqadalarla iş icazələrin məlumat bankından istifadə etməyə imkan verir və təhlükəli işlərin riskinin ardıcıl və ciddi bir prosesdən istifadə etməklə qiymətləndirilməsini təmin edir. ƏBİE ilə əlaqədar irəliləyişlərimizdən aşağıda bəhs ediləcəkdir.

Bənd 4 – proseslərin qanunlara və qaydalara riayət etmə prosesinin yaxşılaşdırılması.

İl ərzində bizim mövcud SƏTTƏM idarəetmə sisteminə qayda və qanunlara riayət edilməsinin müxtəlif elementlərini, xüsusilə də qaydalara uyğunluq meneceri (QUM) kompüter təminatı proqramının aktivləşdirilməsinin daxil edilməsi üçün ciddi səy göstərilməmişdir.

Bənd 5 – keçmiş audit nəticələrinin nizamlanıb başa çatdırılması.

Bütün yüksək və orta prioritetli fəaliyyətlər hər ay BP Azərbaycanın rəhbər qrupu tərəfindən yoxlanılır. 2008-ci ilin aprel ayında əməyin təhlükəsizliyi və əməliyyatlar (ƏTƏ) auditorlarının irəliləyişləri yoxlamaq üçün Bakıya qayıdacağı ilə əlaqədar ƏTƏ üzrə keçirilmiş auditlərin nəticələrinin nəzərdən keçirilməsinin başa çatdırılmasına xüsusi diqqət yetirildi.

Səngəçal terminalinin işçisi Xezərin sahilində.

İSO 14001 sertifikatıya cədvəli

Obyektler	Sertifikatlaşdırma üçün plana daxil edilmişdir / Sertifikatlaşdırılmışdır
QİBK Azərbaycan hissəsi	2000
BTC-nin Azərbaycan hissəsi	2008
CQBK-nin Azərbaycan hissəsi	2008
Səngəçal terminalı – İNL	2000
Səngəçal terminalı – AÇG Faza 1	2005
Səngəçal terminalı – AÇG Faza 2	2007
Səngəçal terminalı – AÇG Faza 3	2008
Səngəçal terminalı – Şahdəniz	2007
Səngəçal terminalı – BTC/CQBK	2008
QİBK-nin Gürcüstan hissəsi	2000
Supsa terminalı	2000
BTC-nin Gürcüstan hissəsi	2008
CQBK-nin Gürcüstan hissəsi	2008
Çıraq 1 platforması	2000
DərSG	2009-cu ilin may ayı üçün planlaşdırılmışdır
MA/KSVP	2005
QA platforması	2006
ŞA platforması	2007
Şahdəniz platforması	2007
Qazma qurğuları əməliyyatlarının BP tərəfindən idarə edilməsi ^a	2009-cu ilin noyabr ayı üçün planlaşdırılmışdır
Maddi-texniki təchizat	2007
Sərəncə TTİQ	2007
ŞLT-nin mərkəzi tullantı toplanma ərazisi (MTTƏ)	2009-cu ilin may ayı üçün planlaşdırılmışdır
Səngəçal terminalının mərkəzi tullantı toplanma ərazisi	2009-cu ilin may ayı üçün planlaşdırılmışdır

^a Dədə Qorqud və İstiqlal qazma qurğuları tərəfindən həyata keçirilən qazma əməliyyatlarının sertifikatlaşdırma auditlərinin keçirilməsi vaxtı AzSİB-də təşkilatı yenidənqurma ilə əlaqədar dəyişdirilərək 2009-cu ilə keçirilmişdir.

Bənd 6 - əməyin təhlükəsizliyi və əməliyyatlar üzrə sərişlərin yaradılması.

İstismar etdiyimiz bütün obyektlərdə sahə əməliyyatları rəhbərləri və texniklər üçün əməliyyatların bütövlüyünün idarə edilməsi (ƏBİE) sərişləliliyinin qiymətləndirilməsi keçirildi. İl üçün nəzərdə tutulmuş sərişləlilik üzrə təlim planları yerinə yetirildi.

Əməliyyatların bütövlüyünün idarə edilməsi

2008-ci ildə biz Azərbaycanda dənizdəki və qurudakı bütün istismar edilən obyektlərimizdə BP qrupunun ƏBİE standartının tələblərinə uyğunluğa nail olduq.

ƏBİE üzrə məsuliyyətlər müəyyən edildi və məlumatlılıq kampaniyaları və təlimlər vasitəsilə sərişləlilik səviyyələri yüksəldildi. Fövqəladə hallarda cavab tədbirləri planları yeniləşdirildi və

Şelflayihətikinti istehsalat sahəsində şəbəkə tipli dayaq blokunun inşası zamanı yükləmə əməliyyatları.

‘İnteqra’nın tətbiq edilməsi

İki il bundan əvvəl BP Azərbaycan SİB-də BP-nin təhlükəsizlik üzrə ‘Qızıl qayda’larının pozulmasında ən böyük rəqəm yükləmə əməliyyatlarının payına düşürdü.

Dəniz əməliyyatlarında çoxsaylı yükləmə işlərinə – avadanlıq və materialların gəmilərdən platformaya gətirilməsinə, eləcə də platformaların özlərində həyata keçirilməli yükləmə fəaliyyətlərinə görə bu növ qezalara yol vermə sayının artmasına şərait yaradan və getdikcə daha ciddi şəkil alan bu potensial tezliklə SƏTTƏM qrupu tərəfindən aradan qaldırılmalı bir risk kimi müəyyən edildi.

İstifadə edilən nəzarət tədbirləri, görünür, o qədər də effektiv deyildi. Buna görə də 2008-ci ildə Şimal dənizində müvəffəqiyyətlə tətbiq olunmasından sonra ‘İnteqra’ proqramını bizim Azərbaycandakı əməliyyatlarımıza gətirilməsi barədə qərar qəbul olundu. “İnteqra yükləmə və göyertə əməliyyatları üzrə öyrətmə və təlimləndirməni iş yerində həyata keçirmək üçün nəzərdə tutulmuş bir proqramdır”, deyə dəniz

əməliyyatlarında sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi üzrə məsləhətçi Ross Kerns izah edir.

Bundan sonra, bu sahədə bir sıra aydın irəliləyişlər müşahidə olundu. Məsələn, ümumi yükləmə standartlarının, prosedurlarının və təcrübənin tətbiq edilməsi köklü dəyişiklik yaratdı. Göyertədə kran əməliyyatlarının keyfiyyəti artırıldı. Qrup tərkibində birgə işin təkmilləşdirilməsi və fərdi əks-əlaqənin üzərində diqqəti cəmləməklə istehsalat sahəsində keçirilən məşqlər və qiymətləndirmə nəzərəcarpacaq dərəcədə öz təsirini göstərdi. Hər bir platformada təshihədi xarakterli fəaliyyətlərin qeydə alınması jurnalı tərtib olundu.

2008-ci ilin sonlarında təshihədi işlərin böyük bir hissəsi başa çatdırıldı və yükləmə işləri ilə əlaqədar qezaların statistikasında əhəmiyyətli yaxşılaşmalar qeydə alındı. Bütövlükdə, biz yükləmə əməliyyatları ilə əlaqədar qezaların sayını 2007-ci ilə müqayisədə 13% azaltmağa nail olduq.

BP Azərbaycan SİB-nin əməyin təhlükəsizliyi üzrə göstəriciləri - 2007-2008-ci illər^a

Obyektler üzrə	2007	2008
Ölüm halları ^b	0	0
YPH (t) ^c	0,06	0,01
QNIİG (t) ^d	0,05	0,03
QX (t) ^e	0,35	0,40
YNQÜS ^f	1,54	2,03
TQRS tezlikləri ^g (TQRS / ƏTTA (h) 2007-ci ildə)	998	1 296
STOP (t) ^h	4 200	9 151
Əməyin təhlükəsizliyi üzrə təlim (t) ⁱ	5 485	7 301
Qət edilmiş kilometrler (milyon)	27,96	25,64
İşlənmiş saatlar (milyon)	21,66	22,22

^a Bura yalnız layihə məlumatları daxil deyildir. BP-də istifadə olunan xəsarət və xəstəlik tərifləri ABŞ Peşə Sağlamlığı və Əməyin Təhlükəsizliyi İdarəsi (PSƏTI) tərəfindən müəyyən edilmiş təriflərdən və bu təriflərin müvafiq şərhlərindən götürülmüşdür.

^b Məlumat verilən ölüm hallarını göstərən rəqəmlərə yalnız layihə işləri daxil deyildir.

^c Yüksək potensiallı hadisə (YPH) tezlikləri hər 200 000 iş saatına düşən YPH-lərin sayı ilə ifadə olunur.

^d Qəza nəticəsində itirilmiş iş günü hadisəsi (QNIİG) iş ilə bağlı xəsarət və ya xəstəlik nəticəsində ziyan çəkmiş şəxsin iş qabiliyyətini itirməsinə və belə hadisənin baş verdiyi gündən sonrakı ən azı bir normal iş növbəsinə çıxma bilməməsinə səbəb olan hadisə deməkdir. QNIİG hadisəsinin tezliyi (QNIİG(t)) işlənmiş 200 000 saat ərzində şəxsin (əməkdaşın və ya podratçının) bir və ya bir neçə gün (növbə) ərzində iş qabiliyyətini itirməsi ilə nəticələnən xəsarət və ya xəstəliklərin sayı ilə ifadə olunur.

^e Qeyd olunan xəsarət (QX) işlə bağlı, ilk tibbi yardımdan əlavə müalicə tələb edən, bütün xəsarət hallardır. QX-nin baş vermə tezliyi (QX(f)) işlənmiş 200 000 saat ərzində qeyd olunan xəsarətlərin sayı ilə ifadə olunur.

^f Yol-nəqliyyat qezalarının ümumi sayı (YNQÜS) nəqliyyat vasitəsilə qət edilmiş hər milyon kilometr məsafəyə düşən yol-nəqliyyat qezalarının sayıdır.

^g Təhlükəsizlik qaydalarına riayət və söhbətlər (TQRS) tezlikləri işlənmiş hər 200 000 iş saati ərzində hesabət verilmiş TQRS-lərin sayına əsaslanır.

^h Əməyin təhlükəsizliyinin təkmilləşdirilmiş auditi (ƏTTA) - indi TQRS-lərlə əvəz edilmişdir.

ⁱ Əməyin təhlükəsizliyi qaydalarına riayət proqramının (STOP) tezliyi hər 200 000 iş saati ərzində məlumat verilmiş STOP müşahidələrinin sayına əsaslanır.

^j Təlim saatlarının tezliyi işlənmiş hər 200 000 iş saati ərzində keçirilən təlim saatlarının sayı ilə ifadə olunur.

BP Azərbaycan SİB-nin Azərbaycan və Gürcüstanda SƏTTƏM təlim kursları^k

İllər	Adam/saat	ABŞ dolları ilə
2007 ^l	148 105	6 884 812
2008	72 275	4 217 416
	(50 749 SƏTTƏM; 21 526 Əməliyyatlar)	

^k Sistem məlumatları BP Azərbaycan SİB-dən bir bölmə kimi toplandıqından, məlumatlar yalnız Azərbaycan üçün təqdim oluna bilməz.

^l 2007-ci ildəki adam/saatların ümumi sayı SƏTTƏM və əməliyyatlar üzrə təlimlə bölünə bilməz.

obyektlərimizin hər birində təhlükələrin siyahısı işlənib hazırlandı. Profilaktik xidmətlər və təhlükəsizliyi son dərəcədə vacib olan avadanlıqların yoxlanılması və onlara baxış keçirilməsi işi yaxşılaşdırıldı. Mühafizə sistemləri yoxlanıldı və təkmilləşdirilməli sahələr müəyyən edildi. Qezaların tədqiqi və onların baş vermə səbəblərinin aşkar edilməsi işi gücləndirildi və biz əsas faktların təhlil edilməsi və müvafiq cavab tədbirlərinin müəyyən edilməsi üçün rüblük yoxlama iclaslarının keçirilməsini tətbiq etdik.

2007-ci ildə BTC boru kəmərinin yoxlanılmasına oxşar bir yoxlama da CQBK kəmərinin bütün uzunluğunun bütövlüyünü yoxlamaq üçün həyata keçirildi. Yoxlamaların nəticələri hər iki boru kəmərinin əla vəziyyətdə olduğunu təsdiq etdi. AÇG Faza 1 və Faza 2 boru kəmərlərinin yoxlanılması başa çatdırıldı. Faza 1 boru kəmərlərinin yoxlanılmasından əldə olunan nəticələrin təhlili kəmərlərdə heç bir anomaliyanın olmadığını göstərdi. Faza 2 boru kəmərlərinin yoxlanılmasından alınan nəticələrin təhlili davam etdirilir.

2008 əməyin təhlükəsizliyi sahəsində əlamətdar hadisələr

- Heç bir ölüm halı olmamışdır.
- QNIİG-lər: Aprel ayında Səngəçal terminalı beş il və BTC Azərbaycan heç bir QNIİG hadisəsi olmadan işləməyə nail oldu. İyun ayında Sərəncə TTIQ heç bir QNIİG hadisəsi olmadan 500 000 adam/saat işləməyə nail oldu.
- QX-lər: May ayında İstiqlal qazma qurğusu beş ildə heç bir QX olmadan işləməyə nail oldu. Fevral ayında Dədə Qorqud qazma qurğusu bir il heç bir QX olmadan işləməyə nail oldu.
- 'İnteqra' proqramının tətbiq olunması yükləmə əməliyyatlarında qəzaların 2007-ci ilə müqayisədə 13% azalması ilə nəticələndi.

Podratçılarla əlaqədar əməyin təhlükəsizliyinin idarə edilməsi

Bizim podratçıların sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi və ətraf mühit məsələləri ilə əlaqədar gördüyü işlər podratçıların istehsalat sahələrində və qurğularında müntəzəm olaraq aparılan təftiş və auditlər, podratçılarla hər ay keçirilən görüşlər və fəaliyyətlərin nəticələri üzrə rüblük və illik hesabatlar vasitəsilə qiymətləndirilir. 2008-ci ildə bir neçə əsas hasilat/qazma xidməti podratçıların auditi keçirildi və onların istehsalat sahələrində yoxlamalar aparıldı.

Əməyin təhlükəsizliyi üzrə podratçıların digər audit və yoxlamaları ofislərdə, yaşayış yerlərində və təlim qurğularında keçirildi. Nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsiz idarə edilməsi ilə bağlı keçirilən auditlər başa çatdırıldı. Sanitariya və gigiyena məsələləri üzrə işə xidməti göstərən podratçıların və tibbi xidmət təchizatçıların auditləri keçirildi. Noyabr və dekabr aylarında biz dənizdə və qurudakı əsas podratçılarımıza və bizim rəhbərliyə əməyin təhlükəsizliyi, əməliyyatlar və kontraktlarla bağlı məsələlərin yoluna qoyulmasına imkan yaratmaq məqsədi ilə Bakıda SƏTTƏM forumlarının keçirilməsinə kömək etdik.

Əməyin təhlükəsizliyi

2008-ci ildə bizim əməyin təhlükəsizliyi ilə əlaqədar söyləyimiz BP qrupunun altı-bəndli-planı prinsiplərini həyata keçirmək üzərində cəmlənmişdi (yuxarıya baxın). Aparılan bu geniş miqyaslı kampaniyanın bir hissəsi kimi, qəzalardan öyrənilmiş bilikləri bütün təşkilatda daha ardıcıl şəkildə bölüşdürmək məqsədi ilə BP Azərbaycan SİB-nin 'Öyrənilmiş dərslər' adlı ünsiyyət prosesi tətbiq olundu.

Əməliyyatların təhlükəsizliyi

2007-ci ildə yüksək potensiallı hadisələrin (YPH) sayı altı olduğu halda, 2008-ci ildə onların sayı birə endi və bir mühüm qəzanın elan edilməsi (MQEE)^a qeydə alındı.

^a MQEE - obyektlerin və ya ətraf mühitin təhlükəsizliyinə, insanların səhətinə və ya sağlamlığına təsir göstərən və ya təsir göstərmək potensialına malik olan planlaşdırılmamış hadisə və ya qəzadır və təhlükəsizlik səviyyəsinə görə təsnif olunur.

Nəqliyyat vasitələrindən təhlükəsiz istifadə

BP Azərbaycanda yol-nəqliyyat qəzalarının ümumi sayının tezliyinin (YNOÜS) 2007-ci ildə artması ilə əlaqədar (2006-cı ildə 0,99-dan 2007-ci ildə 1,54-dək) 2008-ci ildə nəqliyyat vasitələrindən təhlükəsiz istifadə ilə bağlı bir sıra əlavə təşəbbüslər həyata keçirildi.

Təlimləndirmə gücləndirildi və 2 000 nəfərdən artıq sürücü kurslarda iştirak etdi. Səngəçal terminalı ərazisində nəqliyyat vasitələrinin sürətinin monitorinqi keçirildi. Nəqliyyat vasitələrinin sadə barədə hesabatların təsadüfi seçmə yolu ilə yoxlamalar aparıldı. Sürücülərin nəqliyyat vasitələrindən təhlükəsiz istifadəsinə həsr edilən həftəlik iclaslar keçirildi və həm BP-yə, həm də podratçılara məxsus nəqliyyat vasitələri müntəzəm olaraq yoxlanıldı. Bir neçə ərazidə yol-nəqliyyat risklərinin qiymətləndirilməsi yerinə yetirildi. Azərbaycandan ixracat daxilində əsas nəqliyyat podratçıların nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsiz idarə edilməsi standartı (NVTİES) üzrə auditləri aparıldı və Səngəçal terminalında NVTİES-in yerinə yetirilməsinə əminlik üçün yenidən audit keçirildi.

Aparılmış monitorinq göstərdi ki, 2008-ci ildə YNOÜS 2007-ci ilə nisbətən 32%-dək artmaqda davam etmişdir. Bu, əsasən, Səngəçal terminalına işlə əlaqədar gələn qeyri-peşəkar sürücülərin (işçilərin və ya podratçıların) törətdikləri kiçik nəqliyyat qəzaları ilə əlaqədardır. Baş vermiş nəqliyyat qəzalarının yarısından çoxu (52 qəza hadisəsindən 27-si) məhz belə qəzalardır. Nəqliyyat vasitələrindən təhlükəsiz istifadə ilə əlaqədar olaraq 2009-cu ildə terminalda bir sıra təşəbbüslərin, o cümlədən təhlükəsizlik kampaniyalarının, yollarda nişan və işarələrin qoyulmasının yaxşılaşdırılmasının, istehsalat sahəsində işçilərin və podratçıların bir yerdən başqa yere getməsində peşəkar sürücülərdən istifadə olunmasının və nəqliyyat vasitələrinin idarə edilməsinə nəzarət üçün müşahidə kameralarının quraşdırılması planlaşdırılır.

Əməyin təhlükəsizliyi üzrə təlim və məlumatlılıq

2008-ci ildə BP və BP-nin Azərbaycan və Gürcüstandakı podratçı işçi heyətinin SƏTTƏM təliminə həsr edilmiş saatlarının miqdarı 72 275 saat olmuşdur. Təlim saatlarının 2007-ci ilə müqayisədə azalmasının səbəbi əsasən təlim ehtiyaclarının yenidən qiymətləndirilməsi olmuşdur. Təlimin böyük bir hissəsi şirkət daxilində beynəlxalq standartlara uyğun olaraq keçirilmişdir.

BP Azərbaycan SİB-nin Azərbaycanda İQ emissiyaları (yalnız BP-yə aid olan)

Yalnız Azərbaycan üzrə	Faktiki 2007	Faktiki 2008
Əməliyyatlarda İQ emissiyaları Kt/il	634,64	755,3
Normal əməliyyat şəraitində İQ emissiyaları ton/mbne	7,99	15,9

2007 və 2008-ci illərdə BP Azərbaycan SİB-nin Azərbaycanda hər obyektin payına düşən İQ emissiyalarının sayı (Kt) (yalnız BP-yə aid olan)

Yalnız Azərbaycan üzrə	2007	2008
Çıraq	69,6	64,2
Azəri Dəniz	278,7	310,4
DərSG ^a	-	80,6
AÇG öncəqazma / Dədə Qorqud	4,0	4,7
AÇG Səngəçal terminalı	180,6	194,5
Şahdəniz dənizdə əməliyyatlar	14,7	3,2
Şahdəniz keşfiyyat qazması	4,6	3,2
Şahdəniz Səngəçal terminalı	67,1	48,7
İnam	0,5	0
BTC Azərbaycan	13,7	21,9
CQBK Azərbaycan	0,02	0,03
QİBK Azərbaycan	0,9	1,5
ŞİBK ^b	0,12	0,01
Maddi-texniki təchizat ^c	-	21,5
Tullantıların idarə edilməsi poliqlonları ^d	-	0,9

^a DərSG 2007-ci ildə istismarda deyildi.

^b ŞİBK üzərində mülkiyyət hüququ 01/02/08 tarixdə ARDNŞ-yə ötürüldü.

^c 2008-ci ilədək BP Azərbaycan SİB-nin maddi-texniki təchizatı üçün İQ ilə əlaqədar heç bir hesabat verilmirdi.

^d 2008-ci ilədək BP Azərbaycan SİB-nin tullantıların idarə edilməsi poliqlonları (Sərəncə TTIQ, ŞLT MTTƏ və Səngəçal terminalı MTTƏ üçün İQ ilə əlaqədar heç bir hesabat verilmirdi).

BP Azərbaycan SİB tərəfindən Azərbaycanda birbaşa CO2 emissiyaları

Yalnız Azərbaycan üzrə	2007	2008
Ümumi birbaşa karbon dioksid (100%) (Kt)	1 980,1	3 677,7
Yalnız BP-yə aid olan birbaşa karbon dioksid (Kt)	582,8	687,6

BP Azərbaycan SİB tərəfindən Azərbaycanda qeyri-İQ emissiyaları – SOx və NOx

Yalnız Azərbaycan üzrə	2007	2008
Kükürd oksidləri (SOx) (ton)	795	3 034
Azot oksidləri (NOx) (ton)	3 786	7 243

Ətraf mühit

Mərkəzi Azəri (MA) platformasının qəza ilə bağlı dayandırılması və Dərinsulu Günəşli (DərSG) platformasının işə salınması və istismara verilməsi 2008-ci ildə bizim məşəldə yandırılmanın və havaya buraxılan istixana qazları (İQ) emissiyalarının nəzərə çarpacaq dərəcədə artmasına gətirib çıxartdı.

Çıraq platformasında qazma əməliyyatlarının azalması Dədə Qorqud qazma qurğusunda qazma əməliyyatlarının əksəriyyətinin sualtı tamamlama işləri olması faktı öz əksini suya atılan qazma şlamlarının həcmində azalması tapdı. Çıraqdakı şlam quruducusunun işinin yaxşılaşdırılması sintetik əsaslı qazma məhlullarının atılmalarının sayının azalması ilə nəticələndi. Bizim dəniz platformalarımızda çirkab suların təmizlənməsində də irəliləyişlər oldu.

İstixana qazları

2008-ci ildə BP Azərbaycan SİB tərəfindən istixana qazları (İQ) emissiyalarının

həcmi yalnız BP-yə aid olan 755,3 kilo ton olmaqla 19% artdı. Bizim normal əməliyyat şəraitində atmosfərə buraxdığımız İQ emissiyaları, yeni hasil edilmiş hər bir milyon barel neft və qaz hasilatında buraxılmış emissiyalar da əhəmiyyətli dərəcədə - hər bir min barel neft və qaz ekvivalentinə 15,9 tonadək artdı (tmbne).

Artmış İQ emissiyalarına bir neçə faktor səbəb olmuşdur. Bunlara aşağıdakılar daxildir: DərSG platformasının işə salınması və istismara verilməsi zamanı məşəldə yandırma və hasilatın fasiləsiz olaraq artırılması; maddi-texniki təchizat və tullantıların idarə edilməsi sahəsinin emissiyalarının birinci dəfə ümumi emissiyaların sırasına daxil edilməsi; BTC boru kəməri ilə neftin yüksək ötürücülüklə nəql edilməsi səbəbindən daha çox turbin saatları və yeni istismara verilmiş PSA2 nasos stansiyasının düşərgəsindəki dizel generatoru emissiyalarının ümumi emissiyalar sırasına daxil edilməsi.

Digər bir mühüm amil MA platformasının 2008-ci il sentyabr

ayında qəza ilə əlaqədar dayandırılması olmuşdur. MA platformasında qazın yenidən vurulması qurğularının olmaması Çıraq-1, Şərqi Azəri və Qərbi Azəri platformalarından qaz ixracının müvəqqəti olaraq dayandırılmasına səbəb oldu (bu platformaların hamısı sahilə müstəqil qaz ixracı boru kəmərləri olmadan MA platforması ilə əlaqələndirilmişdir). Buna görə də artıq qaz yandırılmalı olmuş və bu da İQ emissiyalarının daha yüksək olması ilə nəticələnmişdir. Bununla əlaqədar neft hasilatındakı azalma da normal istismar əməliyyatlarında İQ emissiyalarını əhəmiyyətli dərəcədə artırdı.

Qazın məşəldə yandırılması

2008-ci ildə BP Azərbaycan tərəfindən məşəldə yandırılan karbohidrogenin miqdarı 842 kilo ton olmuşdur ki, bu da 2007-ci ilə müqayisədə 200% çoxdur. Bunun əsas səbəbləri əvvəlki hissədə verilmişdir. 2009-cu ildə biz dəniz platformalarından qaz ixracını maksimuma çatdırmaqla və Səngəçal terminalında mühəndis layihələrinin həyata keçirilməsi vasitəsilə qazın məşəldə yandırılmasını azaltmağı planlaşdırırıq.

Enerji istehlakı

2008-ci ildə yanacaq qazının istehlakı 96,5 kilo ton (2007-ci ilə müqayisədə (+22%)), dizel yanacağının istehlakı isə 33,1 kilo ton (+178%) artdı. Elektrik enerjisi idxalı 4,3 kilo ton (+90%) artdı. Enerji istehlakının artmasına səbəb olan amillərin xülasəsi aşağıdakı cədvəldə verilir.

2007-2008-ci illərdə BP Azərbaycan SİB tərəfindən yalnız BP-yə aid qazın məşəldə yandırılması (hər obyekt üzrə)

Məşəldə yandırılma (kilo tonla)	2007	2008
Azəri dəniz yatağı	124,3 ^a	495,5 ^a
DərSG	-	157,2
Çıraq	44,2	109,3
Səngəçal terminalı (AÇG)	51,6	58,4
Səngəçal terminalı (ŞD)	58,5	21,4 ^b
Şahdəniz	2,3 ^c	0
Cəmi	280,9	841,9

^a Bura AÇG öncə qazması/ Dədə Qorqud qazma fəaliyyətləri daxildir.

^b Qazın məşəldə yandırılması həcmərini azaltmaq üçün mühəndis-texniki modifikasiyaların aparılmasına görə 2008-ci ildə azalma.

^c Kaşfiyyat qazması/İstiqlal qazma qurğusu ilə həyata keçirilən qazma fəaliyyətləri.

BP Azərbaycan SİB tərəfindən 2007-2008-ci illərdə Azərbaycanda enerji istehlakı

Yalnız Azərbaycan üzrə	2007	2008	2008-ci ildə enerji istehlakı artımının səbəbi
Yanacaq qazı (min ton)	438,0	534,5	<ul style="list-style-type: none"> Səngəçal terminalı Faza 3 genişləndirilməsi fəaliyyətləri Əlavə qaz ixracı və yenidən su və qaz vurma səbəbindən Azəri platformalarında artırılmış elektrik enerjisi istehsalı Boru kəmərinin daha yüksək ötürücülüyyəyə görə BTC Azərbaycan üçün artmış turbin saatları
Dizel yanacağı (min ton)	18,6	51,7	<ul style="list-style-type: none"> Maddi-texniki təchizat və tullantıların idarə edilməsi poliqlonlarında dizel yanacağından istifadə edilməsi DərSG platformasının işə salınması, istismara verilməsi və əməliyyatların getdikcə artırılması İstiqlal qazma qurğusu vasitəsilə qazma əməliyyatlarının əhəmiyyətli dərəcədə artması Səngəçal terminalı Faza 3 genişləndirilməsi fəaliyyətləri və yeni avadanlıqların əlavə edilməsi BTC PSA2 düşərgə əməliyyatlarına başlanılması
Elektrik enerjisinin idxalı (hər saata düşən Meqa vatt [MWh])	4,8	9,1	<ul style="list-style-type: none"> Maddi-texniki təchizatla əlaqədar elektrik enerjisi idxalı rəqəmlərinin daxil edilməsi Səngəçal terminalı Faza 3 genişləndirilməsi fəaliyyətləri

BP Azərbaycan SİB tərəfindən Azərbaycanda suya atılmış qazma şlamı (2008)

Yataqlar/ Obyektler	2008-ci ildə SƏQM ilə qazılıb suya atılmış şamlar, tonlarla	2008-ci ildə SnƏQM ilə qazılıb suya atılmış şamlar, tonlarla	2008-ci ildə suya atılmış qazma şamlarının cəmi, tonlarla
Çıraq 1 platforması	0	808	808
Azəri dəniz platformaları	3 694	0	3 694
Dərinsulu Güneşli platforması	28	0	28
Şahdəniz platforması	0	0	0
Dədə Qorqud qazma qurğusu	537	0	537
İstiqlal qazma qurğusu	4 330	0	4 330
Cəmi	8 589	808	9 397

BP Azərbaycan SİB-də hasil edilmiş tullantı həcmi (tonlarla)

Obyektler	2007	2008
Təhlükəli tullantılar	40 713 ^a	79 968 ^b
Təhlükəsiz tullantılar	7 950	10 367
Çirkab suları	88 947	62 896
Dənizdən Səngəçal terminalı tərəfindən alınmış hasil edilmiş lay suyu	95 440	381 222

^a 2007-ci il üçün bu rəqəmə qazma şamları (QS) daxil deyildir (QS və tullantılara dair məlumatlar BP Azərbaycanda 2007 davamı inkişaf haqqında hesabatda birgə verilməyib).

^b Bura eləcə də hasil edilmiş lay sularının filtrasiyasından yaranmış tullantılar daxildir.

Karbohidrogen dağılımları

2008-ci ildə biz Azərbaycandakı obyektlərimizdə 2007-ci ildəki 71 karbohidrogen dağılmasına qarşı 44 karbohidrogen dağılması qeydə aldıq ki, bu da 38% azalma təşkil edir. Bu 44 dağılmanın yeddisi bir bareldən artıq olub. Bu rəqəm 2007-ci ildə beş olmuşdu. Lazım olan yerlərdə əsaslı təmizləmə işləri aparıldı və onların təkrarən baş verməməsi üçün tədbirlər görüldü. 2008-ci ildə 6 198 litr məhsul dağılıb və onların təxminən 89% (5 499 litr) yığılaraq təmizləndi.

Bütün neft dağılımları barədə Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinə (ETSN) və Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinə (ARDNŞ) məlumat verilir. BTC ilə əlaqədar bütün neft dağılımları haqqında da BTC-nin şirkətdən xaric Kredit Orupuna məlumat verilir.

Suya atılmalar - qazma şamları

2008-ci ildə Xəzər dənizinə cəmi 9 397 ton qazma şlamı və əlaqədar mayelər (qazma məhlullu) atılmışdır ki, bu, 2007-ci illə müqayisədə 61% azalma deməkdir. Bu, Çıraq-1 platformasında qazma fəaliyyətlərinin azalmasını və Dədə Qorqud qazma qurğusundan aparılan emaliyyatların əksəriyyətinin sualtı

tamamlanmalar olması ilə əlaqədardır.

BP Azərbaycan SİB özünün qazma emaliyyatlarında həm su əsaslı qazma məhlulundan (SƏQM), həm də sintetik əsaslı qazma məhlulundan (SnƏQM) istifadə edir. 2008-ci ildə atılmış qazma şamlarının 91% aşağı toksikli və dünyada geniş şəkildə istifadə olunan su əsaslı məhlulla qazılmış şamlardır. Yerdə qalan şamlar Çıraq platformasından atılan SnƏQM olmuşdur. Bu atılmalar AÇG hasilatın pay bölgüsü sazişinin və ilkin neft layihəsinin ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi tələblərinə uyğundur.

Çıraq platformasında şlam quruducusunun quraşdırılması ilə qazma şamlarının dənizə atılması 2008-ci il ərzində davam etdirildi. Bu prosesə qazma məhlulu qalıqlarının azaldılması üçün onların ikinci emalı və ayrılmış qazma məhlulunun yenidən istifadəsi üçün toplanması daxil idi.

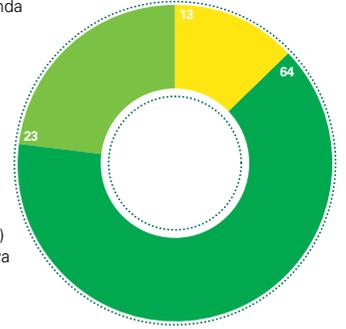
Tullantıların idarə edilməsi

Bununla yanaşı, 2008-ci ildə biz tullantıların idarə edilməsi prosesində bir sıra təkmilləşdirilmələrə nail olduq. Həyata keçirdiyimiz strategiyaya bir daha yenidən baxıldı və bütün rollar və məsuliyyətlər daha aydın şəkildə müəyyənləşdirildi. BP Azərbaycan SİB-də yaradılmış bütün tullantılara aid təfsilatları verən və onların xüsusiyyətlərini əks etdirən rəsmi reestərə yenidən baxıldı və onlarda düzəlişlər aparıldı. Tullantıların Azərbaycanda idarə edilməsi və onların nəql edilməsi xidmətlərinin təchiz edilməsinin yaxşılaşdırılması üçün bir texnoloji prosesin tətbiq edilməsinə başlandı.

İl ərzində bizim emaliyyatlar nəticəsində cəmi 90 335 ton tullantı hasil edilmişdir ki, bunun 79 968 tonu təhlükəli, 10 367 tonu təhlükəsiz tullantı olmuşdur. Bundan əlavə, 62 896 ton təmizlənməmiş və emal edilmiş çirkab suları yaradılmış və Səngəçal terminalında əhəmiyyətli həcmərdə hasil edilmiş lay suları qəbul edilmişdir.

2008-ci ildə şamların emalı – Sərəncə TTIQ (%)

- DTD qurğusunda emal edilmiş 16 884 ton
- Emal edilməmiş şamlar üçün anbar – 6 203 ton (bura 2007-ci ildən yığılıb qalmış 1 805 ton da daxildir)
- Bioremediasiya 3 500 ton

Qazma şamları

2008-ci ildə dənizdə qazma emaliyyatlarından hasil edilmiş ümumi miqdarı 24 782 ton olan təmizlənməmiş qazma şlamı (2007-ci illə müqayisədə 8% çox), eləcə də 6 439 ton qazma məhlulu və çənlərin təmizlənməsindən yaranan tullantı Sərəncə TTIQ tərəfindən qəbul edilmişdir. Bu tələbatı ödəmək və müxtəlif növlü qazma məhlullarını ayrıca emal etməyə imkan yaratmaq üçün Sərəncədə ikinci delayısı ilə termal desorbsiya (DTD) qurğusu istismara verildi.

Sintetik əsaslı qazma məhlulu ilə qazılmış təxminən 16 884 ton şlam delayısı ilə termal desorbsiya (DTD) qurğusundan istifadə olunmaqla emal edildi. Bunun nəticəsində 2 090 tona yaxın xam neft əldə olundu və təkrar istifadə üçün qazma podratçısına göndərildi.

2008-ci ildə Azəri platformalarının göyertələrindən yenidən laya vurulan qazma şlamı və tərkibində neft/kimyəvi maddələr olan tullantıların ümumi miqdarı 84 025 ton oldu. Bu rəqəm 2007-ci ildə 19 918 ton olmuşdu. İl ərzində DərSG platformasından tullantıların yenidən laya vurulması uğurla tətbiq edildi. Qazma şamlarının yenidən laya vurulması vasitəsi ilə utilizə edilə bilən materialların sayını artırmaq barədə ETSN-dən avqust ayında razılıq alındı. Yeni siyahıya quyuları tamamlama mayeləri, neftli xıltlar, qazma şamları ilə çirkəndirilmiş təmizləmə suyu, yağlama materialları, dəniz suyunun keyfiyyətini yaxşılaşdıran mayelər və digər materiallar daxildir.

Çirkab suları

Dəniz platformalarımızda çirkab sularını emal edən aqreqatların (ÇSEEA) işindəki çatışmazlıqlar 2008-ci ildə bizim üçün bir problem olaraq qalsa da (xüsusilə, Azəri platformalarında), SİB il ərzində təmizlənməmiş çirkab sularının atılmalarının sayının faktiki olaraq 38% azaldığını qeyd etdi 2007-ci ildə 29 atılma

Tullantıların torpağa basdırılması üçün yeni poliçon

- BP-nin Sumqayıtdakı xüsusi təyinatlı təhlükəsiz tullantıların basdırılması poliçonu 2008-ci ilin sonunda tam işlək vəziyyətdə olmuşdur.
- O, Avropa İttifaqının ətraf mühit üzrə standartlarına uyğun layihələşdirilmiş və inşa edilmişdir.
- O, yerli podratçı olan 'Təhlükəli Tullantılar' MMC tərəfindən işlədilir.
- 'ADES' poliçonu 2009-cu ildə istismardan çıxarılacaqdır.

Sərəncə TTIEQ-də DTA vasitəsilə təmizlənmiş qazma şlamları anbarı.

Qazma şlamlarının ikinci həyatı

BP-nin Xəzərdəki qazma əməliyyatlarından hasil olunan qazma şlamlarının bir hissəsi yenidən laya vurulsa da, xeyli həcmərdə qazma şlamları dolayısı ilə termal desorpsiya (DTD) vasitəsilə emal edilmək üçün sahile - Sərəncədəki təhlükəli tullantıların idarə edilməsi qurğusuna gətirilir.

BP Azərbaycan SİB tərəfindən qəbul edilmiş DTD prosesi tullantılardan xam nefti ayırmaq üçün kondensasiya və ayırmadan istifadə edir və nəticədə bərk son məhsulda qalıq karbohidrogenlərin miqdarı aşağı (təxminən 0,4%) olur. Ayrılmış bütün xam neft yeni qazma məhlullarının hazırlanmasında istifadə oluna bilər və bu da ətraf mühitin mühafizəsi baxımından təhlükəsiz və iqtisadi cəhətdən səmərəli olur. Emal edilmiş bərk material Sərəncədə yerüstü anbarlara yığılır və qiymətləndirilmədən asılı olaraq yenidən istifadə imkanlarının və ya ləğvetmə variantlarının hansına üstünlük verəcəyini gözləyir.

2008-ci ildə 'Enviros Konsaltinq' tərəfindən aparılan müstəqil yoxlama təsdiq etdi ki, emal edilmiş qazma şlamları təhlükəsiz hesab oluna bilər və beləliklə də onlar digər proseslərdə xammal kimi istifadəyə yarar. Onların işlənilib hazırlanacaq birinci təkrar istifadəsi əvvəlcə BP-nin təhlükəsiz tullantıların ləğv edilməsi üçün Sumqayıtdakı xüsusi təyinatlı poliqonunda aralıq təbəqə və örtkü materialı kimi basdırılması olacaqdır.

Təkrar istifadənin digər tətbiqləri, o cümlədən onlardan sement və kərpic istehsalında, yolların inşasında və tikintidə istifadəsi indi nəzərdən keçirilir və digər ideyalar və təkliflər üçün Azərbaycandakı şirkətlərə müraciət edilmişdir. Emal edilmiş qazma şlamlarının tərkibində müəyyən miqdarda barium, sulfatlar, metallar və xloridlər vardır və buna görə də təkrar istifadə barədə təklifə baxılarda onun ətraf mühitə necə təsir göstərəcəyi nəzərə alınacaqdır.

* Enviros Konsaltinq (Enviros Consulting) baş ofisi Böyük Britaniyada yerləşən ekoloji konsaltinq şirkətidir.

ilə müqayisədə 2008-ci ildə 18 atılma).

ÇSEEA-ların işinin yaxşılaşdırılması üçün göstərilən səylər davam etdirildi. Şərqi Azəri ÇSEEA-nın modifikasiyası mexaniki nasazlıqları aradan qaldırmaq məqsədi ilə sınaqdan keçirildi. Alınan nəticələr ilin sonunda hələ də analiz edilirdi.

Çıraq-1 platformasında sistemin xıltan təmizlənməsi də daxil olmaqla ÇSEEA-nın işini yaxşılaşdırmaq üçün bir sıra təkmilləşdirmələr həyata keçirildi. ŞD platformasında görülən digər tədbirlərə çirkli su xəttinin ayrılması, mayeni xlorlaşdırıcı aqreqatın quraşdırılması və təchizatçı şirkətin platformaya gəlməsi daxil idi. Çıraq-1 platformasında 2008-ci ilin sonunda və 2009-cu ilin əvvəlində ŞD platformalarından götürülmüş nümunələr və onların analizi çirkab suları axınlarının ətraf mühitə və sosial sahəyə təsirlərin qiymətləndirilməsi sənədinin tələblərinə uyğun olduğunu təsdiq etdi.

Quruda Azərbaycan boru kəmərləri BTC-nin PSA2 nasos stansiyasında yeni bir ÇSEEA istismara verdi. Onun iş imkanlarına bioloji təmizləmə, ultra-bənövşəyi sterilizasiya və təmizlənmiş çirkab su axınlarının qamışlıqda son 'təmizlənməsi' daxildir. Götürülmüş nümunələrin analizinin nəticələri ətraf

mühit və sosial fəaliyyət planının tələblərinə uyğunluğu nümayiş etdirdi. 2009-cu ildə BTC marşrutunun Azərbaycandan keçən hissəsində daha iki ÇSEEA-nın istismara verilməsi planlaşdırılır.

Hasil edilmiş lay suyu

2008-ci ildə Səngəçal terminalında SİB-nin istismar etdiyi dəniz platformalardan cəmi 381 222 ton hasil edilmiş lay suyu (LS) qəbul edilmişdir – Çıraq platformasından 252 606 ton, Azəri platformasından 98 468 ton, DərSG platformasından 4 715 ton və ŞD platformasından 25 433 ton. 2007-ci ildə terminal tərəfindən qəbul edilmiş cəmi hasil edilmiş lay suyunun miqdarı 95 440 ton olmuşdur.

2008-ci ildə qəbul edilmiş lay suyunun (118 994 ton) yalnız 30%-dən bir qədər çoxu 'RT Services', 'AzGerSu', Qaradağ sement zavodu və Qarasu Əməliyyat şirkəti tərəfindən təmizlənmiş və ləğv edilmişdir. Qalan həcmərdə yerlərdəki çənlərə yığılır və təbii buxarlanma üçün terminaldakı rezervuarlara daşınmışdır.

2009-cu ildə uzun müddət üçün hasil edilmiş lay suyunun ləğv edilməsi variantının (ayırılma və yenidən laya vurulma) həyata keçirilməsi mümkün olacaqdır.

Təhlükəli maye tullantılar

Sənaye tullantılarının utilizə edilməsi xidmətlərini yerinə yetirmək üçün ETSN tərəfindən lisenziya verilmiş 'RT Services' adlı yerli şirkət 2008-ci il ərzində 15 220 ton çirkənlənmiş dəniz suyu (2007-ci ildə bu rəqəm 10 971 ton olmuşdur) və 8 758 ton hasil edilmiş lay suyu filtrasiya tullantıları (2007-ci ildə bu rəqəm 13 532 ton olmuşdur) emal etmişdir.

Ətraf mühitin monitorinqi

Davamlı inkişaf haqqında bundan əvvəlki hesabatlarda göstərdiyi kimi, BP Azərbaycan SİB ölkədə kompleks ekoloji monitorinq proqramı (KEMP) həyata keçirir. KEMP fəaliyyətlərimiz nəticəsində ətraf mühitə göstərə biləcəyimiz təsir barədə aydın və dəqiq təsəvvürə malik olmaq üçün ardıcıl, uzun müddətli məlumatlar dəstini təmin etmək məqsədi ilə işlənilib hazırlanmışdır.

2008-ci ilin sonunda KEMP dörd ildən artıq bir müddət ərzində aparılan 57 monitorinq tədqiqatını başa çatdırdı. 2008-ci ildə aparılan tədqiqatlardan 16-nın doqquzu dəniz tədqiqatı, üçü Səngəçal körfəzində sahiləni tədqiqat və dördü isə quruda heyata keçirilmiş tədqiqatlar olmuşdur. Hazırda 2008-ci ildə əldə edilmiş məlumatların analizi davam edir.

Səngəçal terminalında hasil edilmiş lay suyu rezervuarı

- 2008-ci ildə biz Səngəçal terminalında hasil edilmiş lay suyu üçün bir anbar-rezervuar, nasosla vurma və emal sistemləri və laboratoriya kompleksi inşa etdik və quraşdırdıq.
- Lay sularının uzun müddətli ləğvinin həlli variantı tam işlək vəziyyətə gətirildikdən sonra hasil edilmiş lay suyu mərkəzdənqazma separatoru, flotasiya və filtrasiya vasitəsilə təmizlənməmişdən əvvəl rezervuarlara vurulacaqdır.
- Bundan sonra təmizlənmiş çirkab suları Mərkəzi Azəri platformasında laya yenidən vurulmaq üçün yeni sualtı boru kəməri vasitəsilə (nasosla vurulmaqla) dənizə göndiriləcəkdir.

2008 Ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı əsas hadisələr

- Biz bütün sahələr üzrə İSO 14001 standartı sertifikatı almağa daha da yaxınlaşdıq. 2008-ci ildə Səngəçal terminalı (AÇG Faza 3 + BTC/CQBK) və BTC və CQBK boru kəmərləri sertifikat almağa nail oldu.
- Tullantıların idarə edilməsi proseslərində irəliləyişlərə nail olduq. Sərəncədəki TTİQ-də ikinci bir DTD aqrekat istismara verildi. Sumqayıtdakı təhlükəsiz tullantılar poliqonu Avropa İttifaqı (Aİ) standartlarına uyğun vəziyyətdə tam şəkildə istismara verildi.
- Biz Çıraç və Şahdəniz platformalarında çirkab suların təmizlənməsini yaxşılaşdırdıq. BTC-nin PSA2 nasos stansiyasında yeni bir çirkab suların emalı aqrekatı işə salındı.
- Biz hasil edilmiş lay suyunun ləğv edilməsinin uzun müddətli həlli istiqamətində xeyli irəlilədik.

2007-ci ildə aparılmış ətraf mühit tədqiqatı nəticələrinin xülasəsi

Denizde	Quruda
<p>DərSG 2001 və 2007-ci ildə aparılmış bentik tədqiqat məlumatların müqayisəsi göstərir ki, öncə-qazma fəaliyyətləri, platformaların quraşdırılması və quraşdırmadan sonrakı qazma işləri əhəmiyyətli çirkləndirmələrlə nəticələnməyib və dənizdibi icmalara ölçüyəgələn təsir etməyib.</p>	<p>ST-nin yerüstü ekosistemi Belə görünür ki, terminal ətrafındakı ətraf mühitə BP tərəfindən aparılan terminal eməliyyatları o qədər də təsir etməmişdir. Faktlar onu təsdiq edir ki, bəzi ərazilərdə ətraf mühitin pisləşməsinin BP tərəfindən aparılan fəaliyyətlərə daxil olmayıb.</p>
<p>QA Çöküntülər ekoloji baxımdan əhəmiyyətli çirklənmə nişaneləri göstərmədi. Dənizdibi icmaların müxtəlifliyi və bolluğu qalib və bu da göstərdi ki, eməliyyatların ətraf mühitə təsiri minimaldır.</p>	<p>ST-də atmosfer havası Qeyd edilmiş atmosfer çirkləndiricilərinin səviyyəsi müvafiq ekoloji və səhiyyə direktivlərinin qiymətləri həddlərindədir.</p>
<p>SDX-5 Qazmadan əvvəl ilkin vəziyyətin tədqiqatı. Yalnız dörd dənizdibi növün sıxlığının az olduğu qeydə alındı. Bu isə Xəzərin dərin sulu hissəsinin (>500m) ətraf mühiti üçün xarakterik və regional tədqiqatlardan alınmış məlumatlara uyğundur.</p>	<p>ST-də yer və səth suyu Şpurlardan götürülmüş yer suyu nümunələrində cəmi karbohidrogen konsentrasiyalarının miqdarı <20µg /litr olmuşdur. Səth suyu nümunələrinin analiz nəticələri ekoloji baxımdan məqbul hədlərdə olmuşdur.</p>
<p>ŞD Merhələ 1 Nəticələr göstərir ki, 2001-ci ildə aparılmış ilkin vəziyyətin tədqiqatından bəri platforma ətrafındakı ətraf mühitin sağlamlığı yaxşıdır və əhəmiyyətli təsirin olmasını göstərən heç bir sübut yoxdur.</p>	
<p>ŞD Regional Ətraf mühitin ilkin vəziyyəti üzrə 1998-ci ildə aparılmış tədqiqatın nəticələrinə görə dənizdibi növlərin sayı nisbətən yüksək olsa da, 2000-ci ildən indiyədək nisbətən sabit qalmışdır.</p>	

* Microgram, 1/1000 milligramın hissəsidir.

Səngəçal terminalında hasil edilmiş lay suları rezervuarı.

Hasil edilmiş lay suyu (LS^a) dünyanın hər yerində bütün neft və qaz hasilatı eməliyyatlarında bir problemdir. Təchizatın texniki xarakteristikalarını yerinə yetirmək üçün karbohidrogenlər ixrac edilməzdən əvvəl lay suyu onlardan kənarlaşdırılmalıdır.

2009-cu ildən etibarən BP tərəfindən emal və utilizə edilən lay sularının böyük bir hissəsi Azərbaycanda həyata keçirilən ayrılma və

AÇG-də hasil edilmiş lay suyunun ləğv edilməsi barədə son məlumat

denizdə təkrarən yataqlara vurulmanın payına düşəcəkdir. Bununla belə, bu xətt işə salınmayınca, bizim seçimimiz daha da məhdud olacaqdır.

2008-ci ilin əvvəlində bütün hasil edilmiş lay suyu quruda ayrıldı və utilizə olundu. Neft və qaz hasilatı artıqca bu artım anbar və ləğvetmə qurğularının məhdudluğuna görə Səngəçal terminalı üçün onun daha ağır bir çətinlik oldu. Çətinliyin həllinin qısa müddət üçün alternativ yolu axtarıldı və belə qərara gəldi ki, hasil edilmiş lay sularının yerində ilkin filtrasiyasından sonra təbii buxarlanma üçün terminal ərazisinə gətirilməsi kimi bir sistem sınaqdan keçirilsin.

Belə ləğvetmə üsulunda başlıca problem hasil edilmiş lay sularının qoxusudur. Bu qoxunun səbəbi kollektorda təbii olaraq yığılmış kimyəvi maddələrin olmasıdır. 2008-ci ilin avqust və sentyabr aylarında bu qoxu və onun sağlamlığa potensial təsirləri ilə əlaqədar

terminal yaxınlığında məskunlaşmış icmalardan şikayətlər alınmışdır.

Buna cavab olaraq, Sahil, Ümid və Səngəçal qəsəbələrinin sakinləri ilə, Xatirə İskəndərin (Səngəçal terminalı üzrə Əvəxi şöbəsinin direktoru) sözləri ilə deyilsə, "ictimaiyyət üçün öz narahatlıqlarını bildirmək və BP təmsilçilərindən dəqiq cavablar almaq üçün" ümumi iclaslar keçirildi. İclaslarda izah olundu ki, iyul ayında sağlamlıqla əlaqədar monitoringlə bağlı hərtərəfli bir proqram həyata keçirilib və monitoringin nəticələri göstərib ki, lay sularının ayrılıqda götürülmüş heç bir komponenti peşə ilə bağlı təsirə məruz qalma limitlərindən artıq deyil. Bunda sonra, qoxunu azaltmaq məqsədi ilə eməliyyatlarda hava şəraitini nəzərə alan müvafiq dəyişikliklər və neytrallaşdırıcı maddələrdən istifadə olunması da daxil olmaqla yumşaltma tədbirləri tətbiq olundu.

* Adətən duzlu və tərkibində üzvi maddələr yüksək miqdarda olan və neft və qazla birgə yerin təkindən çıxarılan su.

Dəniz tədqiqatları

2008-ci ildə aparılmış dəniz monitorinqində diqqət mövcud potensial gələcək obyektlərin üzərində cəmlənmişdi.

Çıraq-1, Mərkəzi Azəri və Şərqi Azəri platformalarında dəniz dibinin monitorinqi və Şahdəniz SDX-4 qiymətləndirmə quyusunun ətrafında qazmadan sonra dəniz dibinin monitorinqi keçirildi. Boru kəmərinin quraşdırılmasından sonrakı monitorinq AÇG kompleksi və Səngəçal terminalı arasında dənizdibi dəhlizi boyunca həyata keçirildi.

Gələcək obyektlərə gəlincə, öncə-qazma monitorinqi Şahdəniz SDX-NF1 qiymətləndirmə quyusunun yerləşdiyi ərazidə aparıldı və qazmadan sonra monitorinq İnam İNX-2 kəşfiyyət quyusunun yerləşdiyi ərazidə həyata keçirildi.

Arxa fondakı ekoloji meyillərin başa düşülməsinə kömək etmək üçün kompleks ekoloji monitorinq proqramının bir hissəsi kimi, regional dəniz tədqiqatları aparıldı. Təbii inkişaf nəticəsində dəniz ətraf mühitində yaranmış dəyişikliklər barədə məlumatların təmin edilməsi üçün BP Azərbaycan SİB fəaliyyətlərindən (və üçüncü tərəf əməliyyatlarından) uzaq ərazilərdə nümunələrin götürülməsi işi yerinə yetirildi. Bu bizə BP Azərbaycan SİB əməliyyatlarına açıq-aydın şəkildə daxil olmayan hər hansı davamlı fon meyillərinin aşkara çıxarılmasına kömək edir. 2008-ci ildə AÇG müqavilə sahəsinin yaxınlığında aparılan regional tədqiqat başa çatdırıldı. Bu tədqiqat dənizdibi və su sütunundan fiziki və kimyəvi nümunələrin əldə edilməsindən və bentik və planktonik populyasiyaların fauna nümunələrinin götürülməsindən ibarət idi.

Sahilyanı tədqiqatlar

2008-ci il ərzində Səngəçal körfəzində üç tədqiqat həyata keçirildi. Dənizdibi çöküntü tədqiqatı ilə körfəzin ekoloji vəziyyəti qiymətləndirildi və BP və/ya üçüncü tərəf təsirlərini müəyyənləşdirildi. İkinci bir tədqiqatla sualtı ixrac boru kəməri dəhlizində dənizotu icmalarının vəziyyəti və bərpa olunması öyrənilməsi. Üçüncü tədqiqat balıq populyasiyasının dinamikasında dəyişikliklərin öyrənilməsi üçün həyata keçirildi.

Quruda tədqiqatlar

2008-ci ildə quruda xeyli zəhmət Səngəçal terminalının yaxınlığında ətraf mühitin monitorinqinə sərf olundu.

Yerüstü ekosistemin (bitki örtüyü və torpağın stabilliyi) monitorinqi üçün təkmilləşdirilmiş metod 2006-cı ildə tətbiq olundu və sonra gələn hər ilin yaz və payız mövsümlərində həyata keçirildi. Bu yeni metod ekosistemin pisləşməsi problemini dərhal müəyyənləşdirməyə və onun erkən əlamətlərini aşkar etməyə imkan verir ki, lazım gələndə müvafiq idarəetmə tədbiri

Terminal tısbağaları azadlığa buraxılır

Aralıq dənizi tısbağası (*Testudo graeca*) populyasiyasının sayının azalmasına görə Azərbaycan Respublikasının Qırmızı kitabına və Beynəlxalq Təbii Mühafizə İttifaqının kökü kəsilməkdə olan növlərin Qırmızı kitabına daxil edilmişdir.

Səngəçal terminalının genişləndirilməsi işləri və onların həmin ərazidə tısbağalara mümkün təsiri ilə əlaqədar narahatlıqlara cavab olaraq BP 2002-ci ildə Səngəçal terminalının yaxınlığındakı sahil xəttində tısbağaların sayının çoxaldılması proqramının həyata keçirilməsinə başladı. Bu layihənin bir hissəsi kimi, xüsusi olaraq hasarlanmış bir sahədə təbii mühitə yaxın bir şəraitə tısbağalar yetişdirildi ki, onların sayında heç bir itkiyə yol verilməsin. 2008-ci ilin sonunda artıq bu ərazidə 423 tısbağa yetişdirilmişdi.

Bu layihə ilə yanaşı Azərbaycan Biomüxtəliflik Mərkəzinin köməyi ilə tısbağaların təbiətə buraxılması proqramı da işlənilib hazırlandı. 2007-ci ilin oktyabr ayında Ekoloqiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi (ETSN) ilə əvvəlcədən

razılaşdırılmış prosedurlardan istifadə etməklə 123 tısbağadan ibarət olan birinci dəstə Qobustan ərazisinə buraxıldı. Gələcək monitorinq imkan yaratmaq məqsədi ilə bütün tısbağalara nişan vuruldu. İlk müşahidələr göstərdi ki, buraxılmış bu tısbağalar o qədər də fəal deyil və qış yuxusuna getməzdən əvvəl çox qısa məsafələrə hərəkət edirlər. 2008-ci ilin yazında aparılan monitorinq onların 76%-nin sağ qaldığını göstərdi (56 tısbağanın yemləndiyi və hərəkət etdiyi, 37 tısbağanın isə yuvada olduğu müşahidə olundu).

2008-ci ilin may/iyun aylarında əvvəlki ildəki metoddan istifadə olunmaqla daha 104 tısbağa Şirvan dağətəyi ərazisinə buraxıldı. İlk müşahidələr bu fərdlərin fəal olduğunu və beş günlük monitorinq müddətində bəzilərinin 300 metrə qədər məsafə qət etdiyini göstərdi.

Səngəçal terminalındakı qoruqda yetişdirilmiş qalan tısbağaların hamısının təbiətə buraxılması planı 2009-cu ildə işlənilib hazırlanacaqdır.

Təbiətə buraxılmaq üçün hazırlanmış tısbağalar

2008-ci ilin may/iyun aylarında tısbağaların təbiətə buraxılması

2007-ci ilin oktyabr ayında təbiətə buraxılmış və 2008-ci ilin yazında keçirilən monitorinq zamanı aşkar edilmiş tısbağalar

görülsün.

Yerli quş populyasiyalarına terminalın təsirinə olub-olmamasını müəyyən etmək üçün quşlarla əlaqədar yeni tipli bir tədqiqat tətbiq edildi. Bir sıra yoxlama məntəqələrində altı monitorinq keçirildi. Terminalın yaxınlığında üçüncü tərəf emissiya mənbələrini də nəzərə alan yenidən işlənmiş bir metoddan istifadə etməklə atmosfer havasının da monitorinqi keçirildi.

Daha bir layihə - terminalda torpaqaltı və səth sularının altı həftəlik intervallarla monitorinqinə 2007-ci ilin ikinci yarısında başlandı və 2008-ci ildə də davam etdirildi. Bu monitorinq hasil edilmiş lay sularının saxlanıldığı

rezervuarların ətrafında terminalın genişləndirilməsi üçün təklif edilən sahədə əlavə qurultu suyu quyularının qazılması ilə daha da gücləndirildi.

2008-ci ildə dənizdə, sahilə yaxın ərazilərdə və quruda həyata keçirilən tədqiqatların nəticələri 2009-cu ildə nəşr ediləcəkdir.

İxrac boru kəmərləri ilə əlaqədar tədqiqatlar

Azərbaycandakı ixrac boru kəmərlərinin ekoloji monitorinq proqramı bütün il boyu davam etdirildi. BTC-nin PSA2 nasos stansiyasında atmosfer havasının monitorinqi keçirildi. Monitorinqin nəticələri bütün ölçülə bilən parametrlər üzrə BTC üzrə ətraf mühit və sosial tədbirlər planı (ƏMSTP) standartlarına uyğunluğu nümayiş etdirdi.

PSA2 və İPA1 nasos stansiyalarında turbinlərin tüstü emissiyalarının, eləcə də səsini monitorinqi də ƏMSTP standartlarına uyğunluğu nümayiş etdirdi. Azərbaycanda BTC/CQBK ixrac boru kəmərləri boyunca müxtəlif yerlərdə səth və torpaqaltı suların keyfiyyətinin yoxlanılması məqsədi ilə aparılan monitorinq də standartlara uyğunluğu təsdiq etdi.

Biz eyni zamanda BTC/CQBK boru kəmərləri dəhlizinin bərpasına nəzarəti davam etdirdik. Ümumiyyətlə, apardığımız tədqiqatlar göstərdi ki, apardığımız bioloji bərpa işlərinin nəticəsi olaraq marşrutun bir çox hissələrində bitki örtüyü artmaqdadır.

Sağlamlıq

Bizim 2008-ci ildə sağlamlıq üzrə fəaliyyətlərimizdə ərzaq təhlükəsizliyi, sənaye gigiyenası və tibbi xidmətlərin təmin edilməsi üstünlük təşkil edən mövzular oldu. Əməkdaşlarımızın beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən sponsorluq edilən sağlamlıqla əlaqədar məlumatlılıq kampaniyalarında BP Azərbaycanın xüsusi olaraq keçirdiyi tədbirlərdə iştirak etməsi təşviq olundu.

Sağlamlıq təşəbbüsləri

2008-ci ildə BP Azərbaycan SİB-nin sağlamlıq qrupu təhlükəli maddələrin idarə edilməsini başlıca risk kimi müəyyənləşdirdi. Buna cavab olaraq bütün təşkilat üzrə təlim və məlumatlılıq proqramları ilə müşayiət olunan təşəbbüslərin həyata keçirilməsinə başlandı.

2008 Sağlamlıqla əlaqədar əsas hadisələr

- Təhlükəli maddələrlə bağlı məlumatların idarə edilməsi üçün sistemlər tətbiq olundu.
- Səngəçal terminalında respiratorla mühafizə proqramının həyata keçirilməsinə başlandı.
- Ərzaq təhlükəsizliyinə nəzarət işi yaxşılaşdırıldı və müvafiq işə podratçılar üçün ərzaq təhlükəsizliyi üzrə təlim kursları keçirildi.
- Yerli peşə xəstəlikləri klinikalarına baxış keçirildi.

Məlumatların emalını (işlənilib hazırlanması) yaxşılaşdırmaq üçün iki yeni idarəetmə mexanizmi tətbiq olundu – 'Dolphin' materialların təhlükəsizliyinin spesifikasiyası məlumat bazası (iş yerlərində istifadə olunan materiallar üçün istehsalçı tərəfindən verilmiş təhlükəsizlik prosedurlarını və ehtiyatlılıq tədbirlərini müfəssəl şəkildə təsvir edən sənədləri yığmaq və təzələmək üçün mərkəzi provayderdən istifadə edir) və COSHnet (sağlamlıq üçün təhlükəli maddələrə nəzarət) kimyəvi maddələrlə əlaqədar risklərin qiymətləndirilməsi mexanizmi (tərkibində təhlükəli maddələr olan məhsul və risklərin qiymətləndirilməsi üzrə məlumatların) idarə edilməsini yaxşılaşdırır.

Səngəçal terminalında ilk dəfə respirator mühafizəsi proqramı həyata keçirilməyə başladı. İşdə respirator geyinməsi tələb olunan qəza-xilasetmə xidmətinin işçi heyəti və fərdlər üçün təqdimatlar keçirildi. Əməkdaşların respiratorların yaxşı oturub-oturmamasını müəyyən etmək üçün 100 nəfərdən artıq işçi sınaqdan keçirildi.

Sağlamlıq kampaniyaları

2008-ci ildə işçilərimiz beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən sponsorluq edilən bir neçə sağlamlıq haqqında məlumatlılıq kampaniyalarında iştirak etməyə təşviq olundu. Bu kampaniyalara mart ayında keçirilən 'dünya vərəm günü', may ayında keçirilən 'tütünsüz dünya günü' və noyabr ayında keçirilən 'dünya şəkər günü' daxil idi. Bu kampaniyalarla əlaqədar işçilərə maarifləndirici məlumatlılıq dəstləri verildi.

2008-ci ildə BP Azərbaycan tərəfindən xüsusi olaraq keçirilən məlumatlılıq kampaniyaları da aparıldı. Əhatə olunan mövzulara 'quş qrip'i' və 'qrip peyvəndi', 'gözün sağlamlığı', 'istilik şoku', 'səs-küy haqqında məlumatlılıq', 'stressin idarə edilməsi', 'qadınların sağlamlığı' və 'yükü yüngülləşdir' (əzələ-skelet nasazlıqlarının qarşısının alınması) daxil idi.

Sağlamlıq

2008-ci ildə biz diqqətimizi ərzaq təhlükəsizliyinə nəzarət və müvafiq işə podratçılara ərzaq təhlükəsizliyi üzrə təlimlər keçirilməsinin təmin olunması üzərində cəmlədik və ərzaq gigiyenası standartları yenə də əsas problem olaraq qaldı. Bizim işə obyektlərinin hamısında müntəzəm ərzaq gigiyenası auditləri keçirildi və işə podratçısının seçilməsi çox ciddi şəkildə həyata keçirildi.

Podratçılarımız üçün 'Ərzaq saxlanan binaların effektiv gigiyena yoxlanışı' və 'Təhlükə analizinin mühüm nəzarət meqamlarının prinsipləri' mövzularında təlim proqramları keçidilər. Legionella^a və ziyanvericilərə qarşı kompleks mübarizə

^a Legionella Qram-mənfi növə daxil olan və legionelloz və ya daha çox L. pnevmofila kimi tanınan xəstəliyə səbəb bakteriyalardan biridir.

tədbirləri üzrə prosedurlar işlənilib hazırlandı və nəşr edildi.

SİB-nin Sağlamlıq qrupu tərəfindən yerli peşə xəstəlikləri klinikaları nəzərdən keçirildi. Nəticədə, tibbi xidmətlərin göstərilməsi sahəsində gələcək tenderlərdə iştirak etməkdən ötrü üç klinika seçildi. Yanıqların müalicə edilməsi sahəsində ixtisaslaşan Bakının Mərkəzi Hərbi Xəstəxanası sınınilmiş bir xəstəxana kimi bizim tibbi siğorta planımıza əlavə olundu.

Təhlükəsizlik və insan haqları

Azərbaycanda BP-nin əməliyyatçı olduğu obyektlərdə təhlükəsizliyi gücləndirmək üçün biz 2008-ci ildə yerli icmalar, ixtisaslaşmış təşkilatlar və dövlət orqanları ilə əməkdaşlığı genişləndirdik.

Xülasə

Bizim Azərbaycandakı obyektlərimizdə təhlükəsizliyi fəaliyyətlərimizi həyata keçirdiyimiz ölkənin hökuməti təmin edir. Boru kəmərlərinin təhlükəsizliyi üzrə məsuliyyət ixrac boru kəmərlərinin mühafizəsi idarəsinin (İBKMI) üzərinə düşür. Dənizdə təhlükəsizlik Azərbaycanın hərbi dəniz donanması və sahilyanı mühafizə xidməti tərəfindən təmin edilir.

BP-nin nəzarət etdiyi və ya əməliyyatçısı olduğu sahələrdə çalışan şəxslərin və qurğuların təhlükəsizliyinin məsuliyyəti şirkətin və onun subpodratçısı Titan Ltd. şirkətinin üzərinə düşür. BP təhlükəsizlik məsələlərində bilavasitə yerli icmalar və Azərbaycan hökuməti ilə əməkdaşlığa və işçilərimizi və obyektlərimizi qorumaq üçün müfəssəl planlaşdırmaya arxalanır - bütün şirkət üçün əməyin təhlükəsizliyi qədar dəyər kəsb edən təhlükəsizlik hər bir şəxsin məsuliyyətidir.

Mühüm hadisələrlə bağlı tədbirlər

İşlərin təhlükəsiz və etibarlı şəkildə görülməsi bizdən eyni zamanda nəzarət edə bilmədiyimiz کنار hadisələrə öz münasibətimizi bildirməyi tələb edir. 2008-ci ildə Gürcüstanda baş verən hərbi münəqqişə zamanı biz əməliyyatlarımızda birbaşa iştirak etməyən işçi heyətini, podratçılarını və onların ailə üzvlərini Azərbaycana və Türkiyəyə köçürdük və Gürcüstanda qalan əməkdaşlarımızı təlimatlandırdıq. Qərb İxrac boru kəməri və Cənubi Qafqaz boru kəmərinin əməliyyatları ehtiyat tədbiri kimi müvəqqəti olaraq dayandırıldı. Gürcüstan hökuməti ilə məsləhətləşərək biz əməkdaşlarımızın təhlükəsiz qayıtması və əməliyyatların təhlükəsiz qaydada yenidən başlanması üçün tədbirlər planını razılaşdırdıq.

Yevlaxda BTC-nin bərpa
eraziləri – Boru kəməri
patrulu texniki Qadir
Paşayev yerli çobanla
söhbət edir.

İcmalar ilə işləyərək

2008-ci ildə biz BP Azərbaycan şirkəti, icma üzvləri və hökumətin təhlükəsizlik qurumları arasında dialoqlara kömək edən təşkilatlararası təhlükəsizlik komitəsi (TATK) forumuna dəstək verməkdə davam etdik. İl ərzində təşkilatlararası təhlükəsizlik üzrə işçi qrup (TTİQ) boru kəməri dəhlizi boyunca yerləşən səkkiz rayonda 98 iclas keçirdi.

Şikayətlərin həlli

2008-ci il ərzində BTC/CQBK boru kəmərləri marşrutu boyunca şikayətlərin həlli mexanizmi qüvvədə qaldı. Şikayətlərin həlli ilə məşğul olanların sırasına yeddi nəfər icmalarla əlaqə üzrə məsul şəxs (İƏMŞ), boru kəməri texnikləri və sahə üzrə təhlükəsizlik müşaviri daxil idi. 2008-ci ildə biz boru kəmərlərinin Azərbaycandakı dəhliz hissəsi boyunca yaşayan torpaq sahiblərinin sahibləri və torpaq istifadəçilərləndən 27 şikayət aldıq ki, bu da 2007-ci ildəkinə nisbətən 33% azdır. Şikayətlər kompensasiya məsələlərinə (52%), suvarmaya (19%) və torpağın bərpasına (15%) aid olmuşdur. 2008-ci ilin sonunadək bu şikayətlərdən 21-i həll olunmuşdu.

BTC/CQBK-nin tikinti mərhələsi dövründən qalmış axırıncı iki şikayət də ilin sonlarında öz həllini tapdı. Şikayətlərin hər ikisi guya podratçının nəqliyyat vasitələrinin körpülərə ziyan vurması barədə iddialardan ibarət idi. İddiaları doğruldan heç bir sübut təqdim edilməyə də, biz bərpa işlərinə imkan yaratmaq üçün yerli orqanlara öz köməyimizi təklif etmək qərarına gəldik.

Dövlət və özəl təhlükəsizlik orqanları ilə birgə fəaliyyət

2007-ci ilin noyabr ayında Azərbaycan hökuməti ilə imzaladığımız ikitərəfli təhlükəsizlik protokolu 2008-ci ilin may ayında qüvvəyə mindi. Bu protokol BP Azərbaycan şirkətinin istismar etdiyi obyektlərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məsələlərini ehtiva edir və orada güc və odlu silahdan istifadə, təhlükəsizlik xidməti əməkdaşlarının işə götürülməsi və təlimi, informasiya mübadiləsi və monitorinq qaydalarına riayət olunma standartları müəyyən edilir.

Dənizdə təhlükəsizliklə bağlı riskləri müəyyənləşdirmək üçün biz platformalar və sualtı boru kəmərləri də daxil olmaqla BP-nin işlətdiyi bütün infrastrukturların yoxlanılmasına sponsorluq etdik. Biz eləcə də, BP-nin maddi-texniki təchizat bazalarının obyektləri və tullantıların toplanma mərkəzi üçün ARDNŞ tərəfindən təmin edilən xidmətlərinin səriştəlilik qiymətləndirməsini ARDNŞ ilə birgə həyata keçirdik. Bundan sonra ARDNŞ-nin 62 nəfər təhlükəsizlik mühafizəçisinin və dörd nəfər ARDNŞ nəzarətçisinin təlimləndirilməsinə dəstək verdik.

Bizim ofislərin, ixrac boru kəmərlərinin və Səngəçal terminalının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün məsuliyyət daşıyan Titan D şirkəti ilə əməkdaşlığımız il ərzində davam etdi. 2008-ci ildə Titan D şirkətinin mühafizəçiləri və nəzarətçilərinin təlimləndirilməsi davam etdi: 269 nəfər əsas mühafizə bacarıqları üzrə, 294 nəfər ilk yardımın göstərilməsi üzrə, 226 nəfər yanğıla mübarizə üzrə və 13 nəfər insan haqları üzrə təlim keçdi.

Müstəqil monitorinq

Biz BP-nin könüllü prinsiplərə uyğunluğunu qiymətləndirən və müstəqil nəzarətçi qurum tərəfindən hazırlanan hesabatı dərc etdik. Auditor - məhdud məsuliyyətli şirkət 'Foley Hoag' belə bir qənaətə gəldi ki, BP "əsaslı şəkildə könüllü prinsiplərinə riayət etmiş və bu təşəbbüsün səmərəli şəkildə həyata keçirilməsi üçün global sənaye standartları müəyyən etmişdir". Audit "dövlət və ya özəl təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən boru kəmərlərinin təsirinə məruz qalan şəxslərin insan haqlarına hörmətlə yanaşmadığı" heç bir məlumat aşkar etmədi.

Səsvermə hüququndan istifadə

2008-ci ilin oktyabr ayında Azərbaycanda Prezident seçkiləri keçirildi. Dərinsulu Günəşli, Çıraq, Şərqi Azəri və Qərbi Azəri platformalarında yerli əməkdaşların səsvermədə iştirakı təşkil edildi. Hər platformada xüsusi təlim keçmiş altı nəfər yerli əməkdaşdan ibarət ərazi seçki komissiyası yaradıldı. Bizim bu sahədə gördüyümüz iş Səbayıl rayon seçki dairəsinin seçki komissiyası tərəfindən yüksək qiymətləndirildi.

Xarici təşkilatın hesabatı ilə
www.bp.com/caspian
vəb-səhifəsində tanış olmaq olar.

Əməkdaşlarımızın inkişafı

Öz yerli işçi qüvvəsinin bacarıqlarının gücləndirilməsi üçün BP Azərbaycanda hansı işləri görür?

Bizim məqsədimiz Azərbaycanın ixtisaslı milli kadrları tərəfindən idarə olunan yerli bir şirkət yaratmaqdan ibarətdir. Bu məqsədlə biz yüksək vəzifələrə təyin edilən yerli işçilərini sayını artırmaq və yerli işçi qüvvəsini inkişaf etdirmək üçün nəzərdə tutulan strategiya və prosedurlar tətbiq etmişik.

Əməkdaşlarımız

2008-ci ilin əlamətdar hadisələri

2008-ci ildə yüksək səviyyəli peşəkar milli işçi qüvvəsi yaratmaq istiqamətində yaxşı irəliləyiş olmuşdur. BP Azərbaycan Strateji İcra Bölümü üçün plan 2008-ci ilin sonunadək ixtisas tələb edən vəzifələrə 80% və ixtisas tələb etməyən vəzifələrə 100% yerli işçilərin yerləşdirilməsi idi. Biz ixtisas tələb etməyən işçilərlə bağlı planı yerinə yetirdik və ixtisaslı işçilər üzrə planı artıqlaması ilə - 83% yerinə yetirdik. Yerli işçi kadrların rəhbər vəzifələrə irəli çəkilməsində əsl inkişaf baş verdi – 2007-ci ilin sonunda yüksək vəzifələrdə çalışanların sayı 69 nəfər idisə, 2008-ci ilin sonunda onların sayı 102-yə çatdı.

Bu inkişaf işəgötürmə prosesinin keyfiyyətinə davamlı diqqət, işə götürülənlərin erkən inkişaf etdirilməsinin, texniki/ixtisas üzrə təlimləndirmənin və rəhbərliyin bu məsələlərə verdiyi dəstəyin nəticəsində baş vermişdir.

BP Azərbaycan SİB-nin ixtisaslı işçi heyəti*

Kateqoriya	İşçilərin sayı	İşçi qüvvəsinin ümumi həcmində %-lə
Yerli işçi heyəti	1 947	83%
Əcnəbi işçi heyəti	392	17%
Cəmi	2 339	

* Bu cədvəl BP-nin Azərbaycan Strateji Bölümündə Azərbaycanda, Gürcüstanda və Türkiyədə işləyən peşəkar əcnəbi və yerli işçi heyətini göstərir.

BP-nin Azərbaycanda ixtisaslı işçi heyəti

Kateqoriya	İşçilərin sayı	İşçi qüvvəsinin ümumi həcmində %-lə
Yerli işçi heyəti	1 632	82%
Əcnəbi işçi heyəti	362	18%
Cəmi	1 994	

Sahələr üzrə yüksək vəzifəli Azərbaycanlı menecerlər

Əlaqələr və xarici işlər (Ə və Xi)	6
Qazma, tamamlama və quyulara müdaxilə (QT və QM)	5
Maliyyə	17
Əmək ehtiyatları (ƏE)	5
Sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi və ətraf mühit (SƏTƏM)	14
İnformasiya texnologiyaları və sistemləri (İTvəS)	3
Hüquq	2
Maddi-texniki təchizat	3
Rəhbərlik	2
Layihələr	3
Tedarük və təchizatın idarə edilməsi (TTİE)	6
Təhlükəsizlik	2
Geoloji-geofiziki işlər	10
Əməliyyatlar və mühəndis-texniki (ƏvəMTİ)	19
Vergi	4
Nəqliyyat	1
Cəmi	102

BP-nin Azərbaycandakı daimi işçiləri*

Kateqoriya	Ümumi sayı	Qadın	Kişi
Yerli işçi heyəti	1 839	401	1 438
Əcnəbi işçi heyəti	362	15	347
Cəmi	2 201	416	1 785

* Daimi yerli işçilərin sayına ixtisaslı və ixtisası olmayan daimi yerli işçilər daxildir.

Agentlik müqaviləsi əsasında işləyən BP-nin Azərbaycandakı əməkdaşları

Kateqoriya	Ümumi sayı	Qadın	Kişi
Yerli işçi heyəti	248	108	140
Əcnəbi işçi heyəti	400	12	388
Cəmi	648	120	528

Azərbaycanlı məzunların işə götürülməsi

İş sahəsi	Cəmi	Qadın	Kişi
QT və QM	7	2	5
Maliyyə	4	1	3
SƏTƏM	3	1	2
TTİE	2		2
Geoloji-geofiziki işlər	5		5
Yerüstü işlər - mühəndislik	2		2
Yerüstü işlər - əməliyyatlar	5	2	3
Cəmi	28	6	22

Təcrübəli şəxslərin ehtiyac olduğu təqdirdə işə götürülməsi*

İş sahəsi	Cəmi	Qadın	Kişi
İnzibati işlər	21	19	2
Ə və XI	2		2
QT və QM	7		7
Maliyyə	13	6	7
ƏE	2	2	
SƏTƏM	24	5	19
İnformasiya texnologiyası və xidmətlər (İTX)	1		1
Hüquq	1	1	
Maddi-texniki təchizat	22	2	20
Ofis əmlakının idarə edilməsi xidmətləri (OƏİX)	1		1
Layihələr	5		5
TTİE	11	7	4
Geoloji-geofiziki işlər	7	2	5
Yerüstü işlər - mühəndislik	8	4	4
Yerüstü işlər - əməliyyatlar	21	6	15
Yerüstü işlər - texniki iş	75	3	72
Cəmi	221	57	164

* Bura işə götürülmüş bütün təcrübəli əməkdaşlar daxildir.

Bilirdinizmi?

- 2008-ci ilin sonlarında 306 nəfər Azərbaycan vətəndaşı orta rəhbər vəzifələr tuturdu (bu rəqəm 2007-ci ildə 225 idi).
- Bu 306 nəfərin 24%-ni qadınlar təşkil edirdi.
- 2008-ci ilin sonlarında 102 nəfər Azərbaycan vətəndaşı yüksək və orta rəhbər vəzifələr tuturdu (bu rəqəm 2007-ci ildə 69 idi).
- Azərbaycandan kənar BP global təşkilatında iyirmi iki Azərbaycan vətəndaşı yüksək və ya orta rəhbər vəzifələr tuturdu.

İstedadlı şəxslərin cəlb edilməsi

Əməliyyatlar və yeni layihə üzrə tələbatları əks edərək biz 2008-ci ildə öz təşkilatımızı genişləndirdik. Azərbaycanda bütövlükdə 221 nəfər təcrübəli yerli işçi işə götürüldü və lazımı bacarıqlara malik adamları tapmaq üçün müxtəlif işəgötürmə proqramlarının həyata keçirilməsinə başlandı. İllik məzunların işə götürülməsi proqramları vasitəsilə biz 28 nəfər universitet məzununu və 54 nəfər tələbələri internatura proqramı vasitəsilə işə götürdük. Yeni işə götürülənlər arasında 20 nəfər orta və yüksək rəhbər vəzifələrə və 68 nəfər əməliyyatlar və texniki xidmət vəzifələrinə seçildi.

Bu məsələ ilə əlaqədar olaraq, yerli namizədlərin iş yerləri tutmaq üçün mübarizət etmələrini daha da asanlaşdırmaq üçün daha sadə əlaqə vasitələri tətbiq edildi. Bizim BP Kaspian internet saytındakı karyera üzrə veb-səhifəmiz işəgötürmə və kənar şəxslər tərəfindən tutula bilən boş iş yerləri barədə başlıca informasiya mənbəyi oldu. Bundan başqa, biz Azərbaycanda və Gürcüstanda istedadların cəlb olunması (İCO) adlı yeni, internet əsaslı işəgötürmə sistemini tətbiq etdik və bu da həm şirkətdaxili, həm də şirkətdənkənar iş axtaranlara boş iş yerləri barədə məlumatlarla asanlıqla tanış olmağa, öz tərcümeyihallarını bu sisteme tez yükləməyə, iş

Öz yolu ilə irəliləyən

“Qazma məhlulunun əhəmiyyətini necə izah edə bilərsiniz?” Bu, hələ 1997-ci ildə BP-də qazma rəhbəri olmaq istəyən bir gənc namizəddən soruşulan birinci sual idi. Cavab dərhal verildi: “O, insan bədənində qan kimidir.” Bu cavabı verən şəxs Tofiq Hacıyev idi.

Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının məzunu olan Tofiq oxumağı sevir və öyrənməyə can atırdı. İxtisasca mühəndis olan Tofiq öz karyerasına neft və qaz sektorunda qazmaçı köməkçisi kimi başladı. Çox keçmədən o, ARDNŞ-nin elmi-tədqiqat institutuna keçdi və bir qədər sonra baş elmi işçi vəzifəsindəki “irəli” getdi. Elə onda o öz qarşısına heç bir müəllimsiz – yalnız səbr, çalışqanlıq və kitablar vasitəsilə ingilis dilini öyrənmək kimi bir məqsəd qoydu.

MakŞelf şirkətinə keçdikdən sonra Tofiqin praktik ingilis dili yaxşılaşdı. Bu iş 1997-ci ildə onun BP-yə keçməsi və qazma işlərinə rəhbərlik vəzifəsi üçün bir körpü oldu. İlk vaxtlar bu keçid onun üçün çətin oldu. Bu barədə o belə deyir: “Dünya səviyyəli standartları başa düşmək və onlara adət etməkdə mənə kömək edən yalnız mənim nəzəri bilik ehtiyatlarım oldu.” 1999-cu ildə o, quyuların planlaşdırılması qrupuna keçdi. Bundan sonra o, Sanberiyə ezamiyyətə göndərildi. Daha sonra – 2003-cü ildə o, yeni yaradılmış Mərkəzi Azəri qazma qrupuna qoşuldu.

İndi böyük qazma mühəndisi vəzifəsində işləyən Tofiq 2007-ci ildən bəri quyu qazma proqramlarının yerinə yetirilməsi üçün məsuliyyət daşıyır. Bu səviyyədə olan məsuliyyəti daşımaq, onun fikrincə “səriştəliliyin artmasına və rəhbərlik bacarıqlarının inkişaf etməsinə kömək edir”. Bu gün o özünü xoşbəxt bir ailəyə (onun üç övladı var), maraqlı işə və gələcəkdə çətin vəzifələrin öhdəsindən gəlmək üçün bir çox stimullara malik olan bəxtəvər bir insan sayır.

üçün mürciət etməyə və onlara ərizələri ilə bağlı vəziyyətin hər bir mərhələsi barədə məlumat almağa imkan yaradır. İCO eləcə də bizim seçmə proseslərimizi daha səmərəli və şəffaf etməyə kömək edir.

Bizim üçün birinci dərəcəli məsələ bundan əvvəlki Davamlı inkişaf haqqında hesabatlarda göstəriləndi kimi qalır – BP-nin Davranış Kodeksinin hər hansı pozulma ehtimalını minimuma endirən şəffaf işəgötürmə və seçmə proseslərini inkişaf etdirmək. Bu məqsədə çatmaq üçün biz Kaspian veb-saytında ‘Fırıldağılıq barədə xəbərdarlıq’ adlı xəbər vermə mexanizmi yaratdıq. İşəgötürmənin qeyri-düzgünlüyü barədə bu sayta daxil edilən hər hansı mürciət təxirə salınmadan rəhbərliyə çatdırılır.

Podratçı işçi qüvvəsi

2008-ci ilin sonunda AÇG layihəsi ilə əlaqədar Səngəçal terminalında 1 800-dən çox işçi çalışırdı ki, onların dördü üç hissəsini Azərbaycan vətəndaşları təşkil edirdi.

Əmək münasibətləri

İl ərzində əmək münasibətləri ilə əlaqədar bir neçə problem yarandı. Ortaya çıxmış problemlər əmək münasibətlərinin idarə olunması bazasının bir hissəsi kimi nizama salındı və heç bir vaxt itkisinə yol verilmədi. ARDNŞ və həmkarlar təşkilatları ilə məsləhətləşmələrlə biz AÇG podratçılarının işi ilə əlaqədar əmək problemlərini həll etmək üçün hazırlanmış tədbirlərdən istifadə etməyi davam etdirdik. Bu tədbirlərə təxirə olunanlar üçün maddi yardım göstərilməsini əhatə edən razılaşma da daxil idi.

Yerli əməkdaşların mükafatlandırılması

2008-ci ildə biz icranın idarə edilməsi üzrə yeni bir prosesin həyata keçirilməsinə başladığımız. Bu proses fərdi icra ilə mükafatlandırma arasında daha güclü əlaqə yaradılmasını nəzərdə tutur.

2008-ci ildə gəlmiş əcnəbilər (yalnız Azərbaycanda)

İş sahəsi	Kişi	Cəmi
Q və T	6	6
Maliyyə	1	1
Maddi-texniki təchizat	1	1
TTIE	3	3
Geoloji-geofiziki işlər	5	5
Yerüstü işlər - mühəndislik	7	7
Yerüstü işlər - əməliyyatlar	6	6
Yerüstü işlər - texniki iş	3	3
Cəmi	32	32

2008-ci ildə işdən çıxıb öz ölkələrinə qayıtmış əcnəbi işçilər (yalnız Azərbaycanda)

İş sahəsi	Cəmi	Qadın	Kişi
Q və T	23		23
Maliyyə	10	2	8
ƏE	4	3	1
SƏTƏM	10	2	8
İT və S	1		1
Hüquq	1		1
Maddi-texniki təchizat	1	1	
Əməliyyatların idarə edilməsi	1		1
Layihələr	22		22
TTIE	6	1	5
Təhlükəsizlik	1		1
Geoloji-geofiziki işlər	9	2	7
Yerüstü işlər - mühəndislik	15	2	13
Yerüstü işlər - əməliyyatlar	19	3	16
Yerüstü işlər - texniki iş	11		11
Cəmi	134	16	118

Əmək haqları və mükafatlandırma proqramları həm Azərbaycan, həm də region üzrə müqayisəli şəkildə nəzərdən keçirildi və biz əsas işçi heyətin saxlanılmasını təmin etmək məqsədi ilə əhəmiyyətli dərəcədə təkmilləşdirmə işləri həyata keçirdik. 2008-ci ildə bizim işdən könüllü çıxanların ümumi sayı 2007-ci ildəki rəqəmə oxşar oldu, lakin biz QT və QM (9%-dən 6%-dək) və quruda əməliyyatlar (9%-dən 2%-dək) kimi əsas iş sahələrində keçmişdə şahidi olduğumuz işdən getmənin yüksək səviyyələri ilə

İşə gətirmə qrupunun rəhbəri Ülviyyə Cabbarlı

BP-nin global ƏE islahatlarının bir hissəsi kimi, Azərbaycanda və Gürcüstanda işə gətirmə prosesinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə istedadların cəlb edilməsi (ICE) proqramının həyata keçirilməsinə başlanmışdır. ICE internet əsaslı inteqrasiya edilmiş bir sistemdir və BP-də bütün şirkətdaxili və şirkətdən xaric işə gətirmə məsələlərini nizamlamaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. O bizim üçün bütün şirkət üzrə işə gətirənlərin iş axtaranlar haqqında məlumat almağa imkan verən vahid global istedad mərkəzi rolunu oynayır.

Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının məzunu Höcət Nuriyev öz karyerasını ona beynəlxalq şirkətlərin birində məsləhətçi vəzifəsində işləmək imkanı verildəndən sonra neft və qaz sənayesində qurmağa başladı. Bu,

“Əmin idim ki, platformanı idarə edə bilərəm”

digər imkanlar üçün yol açdı. 1997-ci ildə o, bir BP qrupunun Azəri-Çıraq-Günəşli (AÇG) yataqlarının işlənməsinin növbəti mərhələsi üçün ssenari üzərində işlədiyi Sanberidə məsləhətçi kimi 40 gün İngiltərədə qaldı. Bir qədər sonra elə həmin il o, Çıraq platformasında təmərkləşmiş İlk Neft Layihəsinə qoşulmaqla beynəlxalq neft işlənmələri biznesinə keçdi.

Altı aylıq ümumi təlimdən və ingilis dili kurslarından sonra Höcət Çıraq platformasında operator kimi ilk təyinatı üçün hazır idi.

Sonrakı səkkiz il ərzində o, Çıraq platformasında karyera nərdivanının pillələrini sabit şəkildə qalxmaqda davam etdi və sonra 2005-ci ildə BP-nin

Şimal dənizindəki Maqrus platformasında dörd ay işlədi. Bundan dərhal sonra o, Çıraq platformasına dəniz əməliyyatları mühəndisi (DƏM) kimi qayıtdı. Platformada bu vəzifə platforma menecerindən sonra ikinci rəhbər vəzifədir.

İki il sonra işə Höcət Nuriyev Qərbi Azəridə dəniz qurğuları meneceri (DQM) vəzifəsini tutmaq üçün ərizə verdi. “Həmin vaxt hər hansı bir platformanı idarə edə biləcəyimə əmin idim və mənəmin bu inanıma rəhbərlik qrupu dəstək verdi”, deyir o xatırlayır. “Onu bilərəm ki, BP-də bir işi görmək bacarığını nümayiş etdirsən, həmin işi sənə verəcəklər”. Bu inanım canlı sübutu kimi, indi o, suyun dərinliyinin 120 metr olduğu yerdə 48 quyunu işlədən Qərbi Azəri platformasını idarə edir.

müqayisədə irəliləyişlərə nail olduq.

Biz eləcə də öz fayda və mənfəətlər proqramlarımızda bir neçə dəyişiklik etdik. Şirkətdə uzun müddət işləyən əməkdaşların xidmətlərini qeyd etmək üçün biz xidmət illərinə görə mükafat proqramını həyata keçirdik. 2008-ci ildə ümumilikdə 404 nəfər yerli əməkdaşın şirkətdə 10 ildən artıq işləməyinin tamam olması qeyd olundu. Bizim tibbi sığorta proqramımız əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdırıldı və indi əməkdaşlarımız üçüncü tərəf təchizatçıları daha əhatəli və təkmilləşdirilmiş xidmətlər göstərir.

İstedadın idarə edilməsi və öyrənmə ilə əlaqədar əlamətdar hadisələr

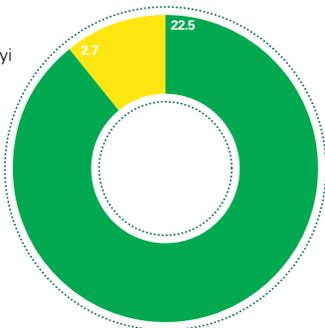
2008-ci ildə istedadın idarə edilməsi, rəhbərlik xüsusiyyətlərinin inkişaf etdirilməsi və öyrənmə proqramlarımızın bir hissəsi kimi bir neçə təşəbbüsün həyata keçirilməsinə başlandı. Bütün BP qrupu üzrə, o cümlədən BP Azərbaycan SİB-də rəhbərliyin yeni əsası tətbiq edildi. Bu işdə əsas diqqət təşkilatın bütün səviyyələrindəki rəhbərlərdən əsas nə gözləndiyini aydınlaşdırmaq üzərində cəmləndi. Bununla da, gələcək illərdə Azərbaycanda rəhbərliyin inkişaf etdirilməsi fəaliyyətinin təməl daşı formalaşacaqdır.

Daha çox icraya yönümlü mədəniyyətin yaradılmasına kömək etmək və yeni icra ilə əlaqəli mükafatlandırma əsasına dəstək vermək məqsədi ilə bütün qrup rəhbərlərinə səmərəli icra haqqında söhbətlər (SİHS) adlı bir proqram təqdim olundu. 2008-ci il ərzində Azərbaycanda SİHS kurslarında 283 birbaşa menecer iştirak etdi. Bundan başqa, biz bu sahədə aparıcı kursumuz olan rəhbərliyin əsasları kursunun keçilməsini də davam etdirdik. Bu kurslarda birinci dəfə rəhbər vəzifəyə təyin olunmuş 86 nəfər iştirak etdi.

Digər əsas bir təşəbbüs sahə rəhbərləri üçün fəaliyyətlərin əsasları (fəaliyyət bacarıqlarının inkişafı proqramı) proqramının həyata keçirilməsinə başlamaq oldu. Bu proqram bütün BP qrupunda əməliyyatların idarə edilməsində əsas bacarıqların inkişaf etdirilməsinə bir töhfədir. Proqram

2008-ci ildə BP Azərbaycan SİB üzrə cəmi təlim xərcləri (milyon ABŞ dolları)

- Peşə təlimi
- Əməyin təhlükəsizliyi üzrə təlimlər

Bizneslə sağlamlığın əlaqələndirilməsi

Almaz Ağazadənin valideynlərinin qızlarının gələcəyi üçün bir planı var idi. "Anam məni məhkəmədə vəkil kimi görmək istəyirdi, lakin öz gələcək həyatımı mən başqa cür görürdüm", deyərək o təbəssümlə xatırlayır. "Mən həmişə insanlara kömək etmək istəmişəm və bu arzuya çatmaq üçün atdığım addımlar məni başqa bir istiqamətə apardı".

Tibb sahəsində dərəcə almaq üçün Almaz Azərbaycan Dövlət Tibb Universitetində yeddi il oxudu. 2008 –ci ildə BP Azərbaycan şirkətində sağlamlıq üzrə menecer olmamışdan əvvəl o, peşə səhiyyəsi məşğuliyət sahəsində on il əməli təcrübə qazandı. Bu vəzifədə o, şirkətdə ən gənc və ən çox hörmət edilən qadın menecerlərdən biridir. BP Azərbaycan SİB-nin SƏTƏM və texniki idarəetmə üzrə vitse-prezidenti Qreq Mətsounun dediyi kimi, "Doktor Almaz adamlara qayğı göstərən bir səhiyyə mütəxəssisi kimi öz təcrübəsini və 3 000 nəfərdən artıq işçisi olan şirkətin səhiyyə sisteminin idarəetmə aspektləri üzərində diqqəti cəmləmək bacarığını birləşdirdiyini nümayiş etdirmişdir".

Bu işə heç də o qədər də asan iş deyildir. Almaz, özünün etiraf etdiyi kimi, biznes yönümlüdür. 2008-ci ildə onun rəhbərlik etdiyi qrup Azərbaycanda yanılıqların idarə edilməsi strategiyasını işləyib hazırlamaq və həyata keçirməklə BP-nin potensial olaraq milyonlarla dollarına qənaət etmişdir. "Əvvəllər bizim ölkədə yanlıq xəsarətlərinin ixtisaslaşdırılmış müalicəsi üçün tibbi imkanlar yox idi və bizim fəvqəladə hallarda cavab tədbirləri planımızda xəsarət almış adamların Türkiyədə xəstəxanalara yerləşdirilməsi daxil edilirdi", deyərək izah edir. "Biz ölkə daxilində tibbi imkanların yenidən qiymətləndirilməsini qərara aldığımız və Azərbaycan Respublikasının Hərbi xəstəxanasının imkanlarını yoxladıq. Səylərimiz öz bəhrəsini verdi. Bu gün Hərbi xəstəxana NATO-nun standartlarına cavab verən bir xəstəxana kimi tanınır. İndi bu xəstəxana bizim tibbi xidmət təchizatçılarımızın siyahısında və biz öz prioritet məqsədlərimizdən birinə nail olmuşuq".

birinci səviyyəli əməliyyatlar və texniki xidmət rəhbərləri üçün nəzərdə tutulur və bizim Azərbaycan vətəndaşı olan 180 nəfərdən artıq əməliyyat rəhbəri üçün işlənilib hazırlanmışdır. Bu proqram 18 ay müddətində tədricən həyata keçiriləcəkdir.

BP qrupu bu il ərzində eləcə də istedadın idarə edilməsi və əvəzlənmənin planlaşdırılması prosesləri sahəsində çox ciddi tədbirlərə başladı. Azərbaycanda bu tədbirlər münasib yerli namizədləri idarəetmə və rəhbər vəzifələrə təyin etmək üçün müəyyənləşdirmək səylərimizə dəstək verilməsində öz təsirini göstərdi. Bunun nəticəsi idi ki, 2008-ci ilin sonunda orta rəhbər vəzifələrdə çalışan işçilərin 40%-dən çoxunu (2007-ci ildə bu rəqəm 30% idi) Azərbaycan vətəndaşları təşkil edirdi.

Təlim kurslarına çəkilən xərclər

2008-ci ildə biz yerli kadrların inkişafına dəstək vermək məqsədi ilə həm texniki, həm də davranışlar üzrə geniş təlim planı təklif etdik. Təlim kurslarına qoyulan vəsait

bu ildə 25 milyon ABŞ dollarından çox oldu. Bu vəsaitə texniki təlim də daxil olmaqla əməyin təhlükəsizliyi və peşə təlimlərinə, eləcə də Xəzər Texniki Təlim Mərkəzinə (XTTM) çəkilən xərclər daxil idi.

2009-cu il üçün BP Azərbaycanda yerli ixtisaslı işçilərin işə götürülməsi planı*

SİB-də iş sahələri	İşə götürüləcək məzunlar	Texniklər
Əməliyyatlar və mühəndislik	14	120
Geoloji-geofiziki işlər	8	
Q və T	7	
SƏTƏM	3	
Maliyyə	6	
TTIE	3	
İT və S	1	
ƏE	1	
Cəmi	43	120

* Bu cədvəle planda nəzərdə tutulmuş təcrübəli ixtisaslı işçilər daxil deyildir, çünki onlar biznes ehtiyacları olduğu təqdirdə işə götürülür.

Texniki təlim kursları

2004-cü ildə açıldığı vaxtdan indiyədək Xəzər Texniki Təlim Mərkəzi (XTTM) BP Azərbaycan SİB-in və agentliklərin 1 570 nəfərdən çox texniki mütəxəssisinə təlim verilməsini təmin etmişdir. XTTM-də keçirilən kurslar texniki mütəxəssislərə texniki bacarıqlar aşılayır və SƏTƏM, ingilis dili və davranışlar sahələrində bilik və təcrübə verir. 2008-ci ildə 89 nəfər texniki işçi (2007-ci ildə 106 nəfər) əsas proqramını bitirmiş və BP Azərbaycan SİB-də işə qəbul olunmuşdur.

Peşə təlimi

2008-ci ildə biz 150 nəfərdən artıq işçinin peşə təhsilinə dəstək vermək üçün 4 milyon ABŞ dolları məbləğində vəsait xərclədik. İxtisas sahələrinə kadrlarla iş, mühasibat, idarəetmə, layihələrin idarə edilməsi və ictimaiyyətlə əlaqələr sahələri daxil idi.

Kadrlar şöbəsinin on beş əməkdaşı Böyük Britaniyanın İşçi Heyət və İnkişaf İnstitutunu (IHİİ) bitirdi. 2007-ci ildəki 53 nəfər tələbə ilə müqayisədə 68 nəfər tələbə magistr dərəcəsi almaq üçün Heriot Vot Neft Mühəndisləri İnstitutuna daxil oldu. Gözlənilir ki, ilk məzunlar bu proqramı 2009-cu ildə başa vuracaqdır.

2008-ci ildə biz Neft Mühəndisləri Cəmiyyətinə (NMC) verdiyimiz dəstəyi davam etdirdik. Bu təşkilat bilik mübadiləsi məqsədilə neft və qaz sənayesində çalışan mütəxəssisləri bir araya gətirir. Azərbaycan NMC özünün 100 tələbə və əksəriyyəti BP-dən olan 100 peşəkar üzvü ilə NMC-nin ən sürətlə böyüyən filiallarından biridir.

Qanunlara riayət və etik normalar

2008-ci ildə biz öz davranış kodeksimizin attestasiya prosesini biznes sahələrimizdə risklərin idarə edilməsi prosesləri ilə daha sıx əlaqələndirmək üçün sadələşdirdik. Kodeks haqqında məlumatlılığı gücləndirmək məqsədi ilə bütün işçilər üçün məcburi elektron təlim tətbiq edildi.

Xülasə

BP qrupunun bütün əməkdaşları BP-nin davranış kodeksinə (DK) riayət etməli və onu təşviq etməlidirlər. Bu, biznes sahələri və harada olmasından, tutduğu vəzifədən və mənşəindən asılı olmayaraq ayrı-ayrı fərdlər üçün BP-nin universal minimum gözlənilən nəticələrini müəyyən edir.

Kodeks harada fəaliyyət göstərməyimizdən asılı olmayaraq BP-nin əsas mövqeyini – tətbiq oluna bilən bütün hüquqi tələblərə və kodeksdə göstərilən

etik standartlara riayət etmək mövqeyini nümayiş etdirir. Kodekslə yerli qaydalar, qanun və ya normalar arasında fərqlər olduğu təqdirdə, davranışın ən yüksək standartlarına üstünlük verməsindən asılı olaraq ya kodeks, ya da yerli tələblər tətbiq olunmalıdır. Kodeksə əməl etməmək halları çox ciddi pozuntu hesab edilir və inzibati tədbirlərin görülməsindən tutmuş işdən azad edilməyə qədər gətirib çıxara bilər.

Kodeksdə öz əksini tapmış müxtəlif müddələrdə qeyri-qanuni, korrupsiya və ya qeyri-etik hallara qadağa qoyulur. Digərləri maddi və ya digər formada BP-nin heç bir korporativ siyasi yardımlar etməmək siyasətini vurğulayır. Kodeks, eyni zamanda, hədiyyələrin verilməsi və alınması, əyləncələrin təşkili, təchizatçılar ilə işin aparılması, maraqların toqquşmasından uzaqlaşması, rüşvətخورluq və çirkli pulların yuyulmasına qadağan qoyulmasına aid ətraflı təlimatlar verir.

BP Azərbaycanda apardığımız əməliyyatlarda daha çox baş vermək potensialına malik dələduzluq və etik risklərin olduğu xüsusi sahələri müəyyən etmişdir. Həmin sahələrə müqavilə və təchizatçının seçilməsi, müqavilələrin idarə edilməsi, hədiyyələrin verilməsi və əyləncə prosesləri aiddir.

BP Azərbaycanın bütün işçiləri hər hansı etik narahatlıqlarını birbaşa rəhbərlik qarşısında və ya şirkətin 'Open Talk' ('Açıq söhbət') adlanan etik qaydalara riayət üzrə yardım xətti vasitəsilə qaldıra bilər. "Open Talk" vasitəsilə bildirilən hər hansı narahatlıq lazımi qaydada nəzərdən keçirilir və müvafiq hesab edildiyi halda məxfi formada araşdırılır.

Davranış kodeksi üzrə attestasiya

Davranış kodeksi üzrə attestasiya şirkət daxilində etik normalara riayət edilməsinin qiymətləndirilməsinə dəstək vermək məqsədi ilə hər il bütün BP qrupunda həyata keçirilən bir prosesdir. Mahiyyətə, bu proses BP-nin Kodeksə nə dərəcədə riayət etməsinin mühüm orientirlərindən biridir.

2008-ci ilin yanvar ayında BP-nin rəhbər qrupu illik attestasiya prosesinin sadələşdirilməsi barədə razılığa gəldi. Bu qərar etik normalara riayət olunmasındakı risklərin idarə edilməsinin biznesin ümumi risklərinin bütövlükdə idarə edilməsinin bir hissəsi olduğu zaman daha səmərəli olduğunu göstərən şirkətdənəkar aparılmış təhlilin nəticəsini əks etdirdi. İndi etik məsələlərlə bağlı riskləri bizim bütün biznes sahələrimiz və bölmələrimiz risklərin idarə edilməsi proseslərinin tərkib hissələrindən biri kimi idarə edir.

Yeni attestasiya prosesində əsas diqqət davranış kodeksinin pozulması halları üzərində cəmlənir və veb-əsaslı vasitələrlə idarə olunur. Bu proses informasiyanın keyfiyyətinin

yaxşılaşdırılmasında, əlaqəlilik və ardıcılığın təkmilləşməsində və mürəkkəbliyin azalmasıyla artıq özünü göstərmişdir. Bütün işçilərdən hər il bu attestasiyadan keçmək tələb olunur.

BP Azərbaycan SİB öz axırını attestasiyasını 2008-ci ilin noyabr ayında başa çatdırmışdır. Əməkdaşların hamısından öz fəaliyyətlərinin davranış kodeksinə uyğun olmasını təsdiq etmək xahiş olunmuşdu. Bu prosesin bir hissəsi olaraq, biz hədiyyə və əyləncələr və mənafeələrin toqquşması hallarına dair fərdi bəyanatlar aldıq. 2008-ci ildə BP Azərbaycan SİB-də kodeksin pozulmasına dair cəmi 47 hal barədə məlumat verilmişdir. Onların böyük əksəriyyəti dərhal həll edilmişdir. Qalan məsələlərlə bağlı 2009-cu ildə düzəliş xarakterli müdaxilə tədbirləri görülməkdir.

İl ərzində Azərbaycanda işləyən bir sıra işçilər və podratçı heyət tətbiq olunan qanunlara, normalara və ya davranış kodeksinə riayət etmədiklərinə görə işdən azad edildi. Norma və qaydalara riayət olunmaması hallarına alkoqol və narkotik maddələrdən istifadə, əməyin təhlükəsizliyi ilə bağlı qeyri-müvafiq davranış, şirkət resurslarından düzgün istifadə olunmaması, dələduzluq və oğurluq halları daxil idi.

Davranış kodeksi, eləcə də rüşvətlə bağlı risklər və normalara riayət olunması ilə əlaqədar məlumatlılığı daha da yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə bütün əməkdaşlarımız üçün məcburi elektron təlim tətbiq edilmişdir. Elektron təlim şirkətə yenidən qoşulanlar üçün təlimatlandırma və şirkətdə üç ildən artıq çalışan əməkdaşlar üçün yada salma mexanizmi rolunu oynayır.

Podratçılar və etik normalar

Biznesimizin böyük bir hissəsi xarici və yerli podratçılar ilə əməkdaşlıq şəraitində aparılır. Biz podratçılarımızdan bütün qanuni tələblərə riayət edilməsini gözləyirik. Biz yalnız öz biznes fəaliyyətini davranış kodeksinə uyğun həyata keçirən podratçılarla iş görürük.

2009-cu ilə nəzər

Hədiyyələr və əyləncələr reqistorun və mənafeələrin toqquşması reqistorun məzmununun yoxlanılması planlaşdırılır. Məqsəd üçüncü tərəflərin qeyri-etik təzyiqlərinə əməkdaşların məruz qalıb-qalmamasını və ya öz şəxsi fəaliyyətlərində əməkdaşların BP-yə olan loyallıq və obyektivliyinə zidd ola biləcək vəziyyətlərə düşüb-düşməməsini müəyyən etməkdən ibarətdir.

Yerli inkişaf

BP Azərbaycanın fəaliyyətlərindən yerli icmalar necə faydalanırlar?

Biz işlərimizi həmişə fəaliyyət göstərdiyimiz yerlərdəki icmaların faydalana biləcəyi bir tərzdə aparmaq öhdəliyinə sadıq. Buna uyğun olaraq, biz ətraf mühiti qoruyub saxlamağa və yaxşılaşdırmağa, davamlı iqtisadi və icma inkişafına dəstək verməyə və təhsil təşəbbüslərini təşviq etməyə səy göstəririk.

Dialog və görüşlər

2008-ci ildə biz Azərbaycanda maraqlı tərəflərlə bütün səviyyələrdə əməkdaşlıq etdik. Dialogların konstruktiv və nəticələrin qarşılıqlı faydalı olmasına çalışdıq.

Xülasə

2008-ci il ərzində BP Azərbaycan ölkədəki maraqlı tərəflərlə bir çox müxtəlif məsələləri müzakirə etdi və bir çox fəaliyyətlərdə iştirak etdi. Maraqlı tərəflər arasında dövlət və yerli hökumət rəsmiləri, yerli və beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları (QHT-lər), elmi işçilər, əməkdaşlar, icma təmsilçiləri, media nümayəndələri, çoxtərəfli təşkilatlar və bizim fəaliyyətlərimizə nəzarət edən bir çox müstəqil tərəflər var idi. Qarşılıqlı əlaqələr iclaslarda, brifinqlərdə, seminarlarda və istehsalat sahələrinə səfərlərdə yaranırdı.

Hökumətlə

- Əməliyyatlarımızı müzakirə etmək üçün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və digər yüksək rütbəli hökumət rəsmiləri ilə bir neçə görüş keçirildi. 2008-ci ilin yanvar ayında İsveçrənin Davos şəhərində keçirilən Dünya İqtisadi Forumunda BP qrupunun baş icraçı direktoru Toni Heyvard Prezident İlham Əliyevlə görüşdü. Geoloji-kəşfiyyat və hasilat üzrə baş icraçı direktor Endi İnglis də aprel, avqust və oktyabr aylarında Prezident Əliyevlə görüşdü. İnglis eləcə də Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkətinin (ARDNŞ) prezidenti Rövnəq Abdullayevlə ayrıca görüşdü.
- Oktyabr ayında keçirilən Prezident seçkilərində Azərbaycan vətəndaşlarının dənizdə və quruda səsverməsinə şərait yaratmaq üçün biz Mərkəzi Seçki Komissiyası ilə əməkdaşlıq etdik (səhifə 25).
- Bizim işlədiyimiz istehsalat sahələrinə Azərbaycanın və digər hökumətlərin yüksək rütbəli rəsmiləri, o cümlədən İsveçrə Prezidenti, Macarıstan və Cənubi Koreyanın Baş Nazirləri və Türkiyə parlamentinin Spikeri baş çəkildilər. Biz eləcə də Avropa Komissiyasının, Böyük Britaniya hökumətinin, NATO-nun, ATƏT-in və Fransa Milli Assambleyasının nümayəndə heyətlərini qəbul etdik.
- Biz Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsünün (MSŞT) həyata keçirilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu (ARDNF) ilə əməkdaşlıq etdik. Digər neft şirkətləri ilə birgə BP Azərbaycanın MSŞT ölkəsi kimi təsdiq olunması prosesində iştirak etdi.
- Biz və tərəfdaşlarımız Azərbaycan İqtisadi İnkişaf Nazirliyi ilə biznesə

imkan yaradan mühit layihəsi üzərində işlədik (səhifə 35).

- Bizim səmərəli idarəetmə təşəbbüsümüzün bir hissəsi kimi, biz və tərəfdaşlarımız makroiqtisadi siyasətin işlənilib hazırlanması, iqtisadi proqnozlaşdırma və maliyyə strategiyası sahələrində səriştəliliyi inkişaf etdirmək məqsədi ilə İqtisadi İnkişaf Nazirliyi ilə əməkdaşlıq etdik (səhifə 33).
- Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti (ARDNŞ) ilə Hasilatın Pay Bölgüsü (HPBS-lər) və Tranzit Əraziyə Malik Ölkə Hökumətləri ilə Sazişlərinin (TƏMÖHS-lər) və digər sazişlər çərçivəsində qarşılıqlı maraq doğuran bir sıra məsələlər üzrə birlikdə işləməyi davam etdirdik.

Vətəndaş cəmiyyəti ilə

- Biz BP-vətəndaş cəmiyyəti dialoqu məqsədi ilə Azərbaycanda həyata keçirdiyimiz əsas ictimai layihələr barədə vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələri ilə söhbət etmək və onların bu barədə rəyini öyrənmək üçün iclas keçirdik.
- Çıraq Neft Layihəsi və BTC boru kəmərinin ötürmə qabiliyyətinin artırılması barədə ictimai məsləhətləşmə və məlumatların ictimaiyyətə çatdırılması üçün iclaslar çağırırdıq.
- Biz yerli QHT nümayəndələri üçün xüsusi iclaslar təşkil etdik və onların sorğularına cavab verdik və əlavə məlumat haqqında xahişlərini yerinə yetirdik.
- Biz marağı olan şirkətdən kənar təşkilatlar üçün 2007-ci il Azərbaycan davamlı inkişaf haqqında hesabat və 2007-ci il BP-nin statistika göstəricilərinin xülasəsi üzrə rəy və təklifləri öyrənmək üçün iclas keçirdik.

Əməkdaşlarla

- Biz aktual məsələləri müzakirə etmək üçün bir neçə ümumi yığıncaqlar keçirdik.
- İl ərzində biz işçi heyəti üçün 'Compass' jurnalının doqquz nömrəsini Azərbaycan (çap şəklində) və ingilis (onlayn versiyasında) dillərində nəşr etdik.
- İşçilərlə birbaşa əlaqəni yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə BP Azərbaycan SİB-nin prezidenti aylıq informasiya bülleteni nəşr etdi.
- Xəzər Enerji mərkəzində əməkdaşlarımız və onların ailələri üçün səkkiz 'ailə günləri' təşkil olundu. Bu tədbirlərdə təxminən 400 nəfər iştirak etdi.
- Qanunlara riayət və etika məsələlərinə xidmət edən 'Open talk' ('Açıq söhbət') etimad telefon xətti bütün il ərzində öz işini davam etdirdi.
- Bizim yerli texniki işçi qüvvəmizlə əlaqələri gücləndirmək üçün texnik forumları yaradıldı. Müzakirə olunan mövzular şirkətin fəaliyyətindən tutmuş işçi heyətinin təlimləndirilməsi və inkişaf etdirilməsində geniş bir əhatə dairəsinə malik idi.

Media nümayəndələri üçün BP statistik məlumatlarının açıqlanması iclası.

- Şirkətdə uzun müddət işləyən əməkdaşlarımızın xidmətlərini qiymətləndirmək üçün xidmət illərinə görə mükafat proqramı həyata keçirildi.
- Gündəlik fəaliyyətlərimizin bütün aspektləri haqqında əməkdaşlarımızı məlumatlandırmaq üçün biz müntəzəm olaraq yeniləşdirilən intranet səhifəsinin işini davam etdirdik.

İcmalarla

- BP-nin yeddi nəfər icmalarla əlaqə üzrə məsul şəxsindən (İÖMŞ) ibarət yerli şikayət və narazılıqların yoluna qoyulması mexanizmi Azərbaycanda BTC/CQBK boru kəmərləri marşrutu boyunca yerləşən icmalarla öz işini davam etdirdi.
- Biz ictimaiyyətlə əlaqələr üzrə əməkdaşlarımız, boru kəməri texnikləri, yerli təhlükəsizlik qüvvələri və BTC/CQBK boru kəmərləri boyunca yerləşən icmalar arasında əməkdaşlığa dəstək verdik.
- Bizim işçilər əməkdaşların məşğulluq proqramı vasitəsilə icma inkişafına öz töhfələrini verdilər.

Kütləvi informasiya vasitələri ilə

- Yerli və xarici ölkələrin jurnalistləri üçün çoxsaylı qrup və fərdi brifinqlər və təqdimatlar keçirildi. Bundan başqa, biz mətbuat işçiləri üçün seminarlar keçirdik və onların bizim istehsalat sahələrinə səfərlərini təşkil etdik.
- BP Azərbaycan SİB-nin Azərbaycan rəhbər qrupu media nümayəndələri ilə cari fəaliyyətlərimiz, nailiyyətlərimiz və planlarımız barədə son məlumatlarla tanış etdi.
- 2008-ci ilin avqust-sentyabr hadisələri zamanı 24 saat açıq olan telefon xətti mətbuat nümayəndələrinin suallarına cavab vermək üçün fəaliyyət göstərdi.
- İl ərzində həyata keçirdiyimiz biznes fəaliyyətlərinin bütün aspektləri üzrə əlamətdar hadisələri və irəliləyişləri ehtiva edən on beş mətbuat üçün açıqlama/son məlumatlar çap edildi.
- Əlaqələr üzrə menecerimiz Azərbaycanın milli radiokanalı AzRadioda müntəzəm olaraq BP-nin Azərbaycandakı fəaliyyətləri barədə 30 dəqiqəlik canlı söhbət apardı.
- Biz 2007-ci ilin iyun ayında başlayan və bütün 2008-ci il boyu davam

edən biznes jurnalistikası üzrə təlim proqramını maliyyələşdirdik və həyata keçirdik. Tomson Fondu yerli media nümayəndələri üçün aylıq əsasda məşğələlər keçdi.

Digər maraqlı tərəflərlə

- İşgüzar səfərlər:
  - İstehsalat sahələrimizdə Total, TPAO, İtoçu, İnpeks, ExxonMobil və Vintershal Holdingin yüksək vəzifəli nümayəndələrini qəbul etdik.
- Tələbələr:
  - Tələbələrdən 2007-cı il BP Azərbaycanın davamlı inkişaf haqqında hesabatı ilə əlaqədar rəy və təkliflər almaq üçün müşavirələr keçirdik.
  - Biz müxtəlif təqaüd proqramlarına dəstək verdik.
  - Biz Azərbaycan - Böyük Britaniya ali təhsil məzunları cəmiyyətinə dəstək verdik.
  - Biz internatura proqramı vasitəsilə BP Azərbaycan SİB-nin müxtəlif şöbələrində iş təcrübəsi əldə etmək üçün müvəqqəti işə götürüdükc.
- Həmkarlar ittifaqları:
  - Bizim AÇQ podratçılarımızın işi ilə əlaqədar əmək problemlərini həll etmək üçün ARDNŞ və həmkarlar təşkilatları ilə işlədik. Bu əməkdaşlıq nəticəsində tərxis olunmuş işçilərin müəyyən kateqoriyaları maliyyə köməyi aldı.
- Azərbaycan Sosial Təhlil Komissiyası (ASTK):
  - 2008-ci ilin aprel ayında biz üçüncü BP-ASTK görüşünü təşkil etdik. Bu görüşdə bizim ictimai fəaliyyətimizlə bağlı bir çox məsələlər müzakirə olundu. ASTK-nın BP-yə 2-ci hesabatı və şirkətin ona cavabı bizim ictimai veb-səhifəmizdə yerləşdirildi.
- Geniş ictimaiyyət:
  - BP-nin Azərbaycanda əməliyyatçısı olduğu neft və qaz layihələrinin gedişi haqqında altı "BP Azərbaycanda" adlı filmlər çəkdik və onları yerli televiziya kanalı ilə efirə buraxdıq.

Biz öz şirkətdən kənar
www.bp.com/caspian
veb-səhifəmizi saxlamaqda
davam etdik və onu mütəmadi
olaraq yeniləşdirdik.

Gəlirlərin şəffaflığı

Əgər səmərəli istifadə edilərsə, karbohidrogenlərin işlənməsinin yaratdığı maddi dəyərlər cəmiyyətin bütün təbəqələrinə geniş sosial-iqtisadi faydalar gətirə bilər. Bu, BP qrupunun inamıdır ki, şəffaflıq və yaxşı idarəetmə belə faydalı nəticənin alınmasına kömək edən əsas vasitələrdir.

Keçən iki onillik ərzində BP könüllü, konsensus yaradan yanaşmaya davamlı dəstək verdiyini bəyan etmişdir. Belə bir dəstəyin qarşıda duran vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün bir çox dəyərli təşəbbüslərin yaranmasına kömək edə biləcəyi barədə şirkətin mövqeyi dəyişməz olaraq qalır.

2008-ci ilin sentyabr ayında BP Azərbaycan özünün 2008-ci ilin yanvar-iyun aylarını əhatə edən 9-cu MSŞT (Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü) hesabatını müstəqil məsləhət təşkilatlarına təqdim etdi. 2009-cu ilin mart ayında biz 2008-ci təqvim ilini əhatə edən 10-cu MSŞT hesabatımızı təqdim etdik. Bu bütün il üçün ümumiləşdirilmiş MSŞT məlumatları ilə bu nəşrin 41 səhifəsində tanış olmaq olar.

2007-ci ilin sentyabr ayında Norveçin Oslo şəhərində keçirilən 3 -cü Beynəlxalq MSŞT şurasının iclasında Azərbaycan da daxil olmaqla 15 ölkə

MSŞT Namizədi adını aldı. Şuranın qərarına əsasən MSŞT prinsiplərinə riayət edən ölkə olmaq istəyən Namizəd ölkə sonra təsdiqetmə prosesindən keçməlidir.

Azərbaycan Sosial Təhlil Komissiyası (ASTK)

“ Öz işgüzar fəaliyyətində şəffaflığı təşviq etmək və Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsünə dəstək vermək üçün BP-nin göstərdiyi səylər təqdirəlayiqdir ”

Azərbaycan özünün MSŞT prinsiplərinə riayət edən ölkə olmaq üçün təsdiqetmə prosesinə hazırlığa rəsmi olaraq 2008-ci ildə başladı. BP Azərbaycan digər neft şirkətləri, vətəndaş cəmiyyəti və Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu (ARDNF) ilə birlikdə validator seçən işçi qrupda fəaliyyət göstərdi və ölkənin təsdiq edilməsi prosesində iştirak etdi. Bundan başqa, biz ölkə səviyyəsində şirkətin təsdiq edilməsi formasını təqdim etdik. Bir qədər sonra – 2009-cu ilin fevral ayında Azərbaycan 25 namizəd ölkə

arasında MSŞT prinsiplərinə riayət edən birinci ölkə kimi təsdiqləndi.

İl ərzində biz öz tərəfdaşlarımızla birgə makro-iqtisadi idarəetmə və institusional islahatlar üzrə məsləhət proqramını həyata keçirmək üçün İqtisadi İnkişaf Nazirliyi (İİN) ilə Anlaşma Memorandumu imzaladıq. Bu iki illik layihəni idarə etmək və İİN-nin yüksək vəzifəli rəsmilərinə təlimat və iqtisadi - siyasətə bağlı məsləhət vermək üçün BP qrupunun iqtisadiyyat üzrə əməkdaşları tərəfindən Varşavada yerləşən beynəlxalq elmi-tədqiqat institutu -Sosial və İqtisadi Tədqiqat Mərkəzi seçildi.

İİN ilə razılaşdırılmış bu layihəyə dəstək verməklə ümid edirik ki, biz Azərbaycanda təbii ehtiyatlardan əldə olunan gəlirlərin səmərəli istifadəsinə daha bir töhfə veririk. Bundan əvvəl müstəqil iqtisadi məsləhətçilərlə əməkdaşlıq (Oxford Economics Ltd) sponsorluq ARDNF-də uzun müddətli makro-iqtisadi modelin işlənilib hazırlanmasına kömək etdi.

Sahibkarlığın inkişafı

2008-ci ildə BP-nin Azərbaycanda davamlı iqtisadi inkişafa dəstəklə bağlı uzun müddətli öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi sahəsində yaxşı irəliləyiş əldə edildi. Əsas diqqətimiz yerli biznesin dəstəklənməsinə, bacarıqların yaradılmasına və yaxşı idarə etməyə kömək üzərində cəmləndi.

2008-ci ilin əlamətdar hadisələri

2008-ci ildə BP və tərəfdaşları ilk dəfə olaraq davamlı iqtisadi inkişafa bir il ərzində 1 milyarddan artıq ABŞ dolları həcmində vəsait xərcləndiyini rəsmi şəkildə bəyan etdilər. Bu nailiyyət bir sıra amillərin, o cümlədən bir çox illər ərzində müxtəlif təşəbbüslər vasitəsilə davamlı olaraq öz öhdəliklərimizi yerinə yetirməyin nəticəsi kimi yerli bazar haqqında bilgilərimizin yaxşılaşdığı faktını nümayiş etdirdi. Bundan başqa, həm BP-nin dəstək verdiyi Biznes Mərkəzinin (BM) və həm də regional inkişaf təşəbbüsünün (RİT) yerli bacarıq və sənayelərin stimullaşdırılması sahəsində göstərdiyi səylər öz nəticələrini göstərdi.

İnkişaf üçün potensial

Bundan əvvəl 'AİC Qrupu' Biznes Mərkəzi tərəfindən Azərbaycan informasiya texnologiyası (İT) bazarında böyük potensiala malik bir şirkət kimi müəyyən edildi. Lakin çatışmazlıqların 2008-ci ildə aparılan ilkin analizi göstərdi ki, əgər bu şirkət beynəlxalq keyfiyyət standartlarına cavab vermək istəyirsə, onda o, iş yerində sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi, təhlükəsizlik və ətraf mühitə (SƏTTƏM) bağlı tələblərdən tutmuş bir sıra məsələləri daha diqqətlə nəzərdən keçirməlidir.

Belə bir qiymətləndirmədən sonra, 'AİC Qrupu' Biznes Mərkəzinin sahibkarlığın inkişafı və təlim proqramında (SİTP) iştirak etmək üçün bəlkə də ən müvafiq namizəd hesab edildi.

Bu proqramda iştirak şirkətin texniki baxımdan peşəkar işçi heyətinə öz

özünü lazımı istiqamətə yönəltməyə və dəyişikliyin əsaslı şəkildə idarə edilməsi təşəbbüsünə başlamağa imkan verdi. Qrupun marketing strategiyasını və xidmətlərin göstərilməsində keyfiyyətin idarə edilməsini diqqətlə öyrənməklə və əsaslı təkmilləşdirilmələr, əmək ehtiyatları siyasətini və bacarıqların yaradılması məsələlərini həll etmək nəticəsində tezliklə sürətli inkişafa nail olundu.

Qısa bir müddətdə 'AİC Qrupu' bazara çıxarıla bilən yeni xidmətlərin sayını artırdı, müqavilə öhdəlikləri ilə bağlı tələbləri yerinə yetirmək üçün 6 nəfər yeni əməkdaş işə götürdü və 25 000 AZN məbləğində sərmayə qoyaraq özünün İT məhsuldarlığını yaxşılaşdırdı. Qoyulan sərmayə özünü doğrultdu. 'AİC Qrupunun' icraçı direktoru Nail Hüseynquliyevin sözlərinə görə, SİTP-də təlim kursunun başa vurulmasından sonrakı iki ay müddətində şirkət öz xidmətləri üçün üç yeni müqavilə imzaladı.

'AİC Qrupu' və digər SİTP iştirakçıları haqqında daha ətraflı məlumat almaq üçün www.edtp.az veb-saytına daxil olun.

Access Bankının (Access Bank) kadrlar şöbəsinde təlim mütəxəssisi işləyən Raminə Quliyeva işdə özünün gündəlik vəzifələrinin yerinə yetirilməsində çox mühüm hesab etdiyi bilik və təcrübə qazanmaq üçün həmişə əlindən gələni

Biliyə güvənərək

etmişdi. O və onun həmkarları onu da başa düşürdülər ki, beynəlxalq master-klass təlim seminarlarında qazanılmış bilik başqaları ilə bölündükdə, öz karyeralarını inkişaf etdirməkdə və onların hər birinin bir peşəkar kimi irəliləməsində əhəmiyyətli rol oynaya bilər.

Regional inkişaf təşəbbüsü vasitəsilə Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası və BP və onun tərəfdaşlarının birgə sponsorluğu ilə Akses Bankın regional filiallarına dəstək vermək üçün nəzərdə tutulmuş bir layihə üfüqdə görünəndə Raminə dərhal onunla maraqlandı. O öyrəndi ki, layihənin məqsədi bilikləri bankın ölkədəki bütün əməkdaşları arasında yaymaq üçün sərəştəli mütəxəssislər birliyi yaratmaqdan ibarətdir.

Raminə və onun həmkarları bu proqrama qoşularaq biznesdə operativlik və biznesin idarə edilməsi praktikası üzrə

beynəlxalq mütəxəssislərdən hərtərəfli bilgiler aldılar. Onlar öz növbələrində Akses Bankın biznes üçün kreditlər və xırda sahibkarlara xidmət edən bank sahələrində çalışan personalının təxminən 90%-nə təlim kursları keçdilər.

BP və onun tərəfdaşlarının bu layihədə iştirakı Akses Banka 2008-ci ildə öz işçi heyətini təlimləndirməyə, Qazaxda və Mingəçevirdə yeni filiallar açmağa və Gəncə filialının xidmətlərini genişləndirilməsinə kömək etdi. Akses Bankın baş icraçı direktoru Andrey Pospelovski belə deyir: "Bizim ən çox diqqət yetirdiyimiz yer bunlar kimi maliyyə vəsaitlərindən istifadə imkanlarının ən çox məhdud və bizim bankın rolunun xüsusilə mühüm olduğu kənd rayonlarıdır."

2008-ci ildə bizim Azərbaycanlı xərclərimiz

BP və tərəfdaşlarının 2008-ci ildə ölkə daxilində xərcləri ümumilikdə 1,3 milyard ABŞ dolları məbləğində vəsait (əməliyyatlar və layihələr üzrə) təşkil etdi. Bu, 2007-ci ildəki nisbətən 12% azdır və bizim layihə mərhələsindən əməliyyat mərhələsinə keçdiyimizi əks etdirir. Bu xərclər belə bölünür: kiçik və orta müəssisələr (KOM-lar) vasitəsilə birbaşa xərc 128 milyon ABŞ dolları (2007-ci ilə müqayisədə 15% artıq); dövlət müəssisələri vasitəsilə xərc 37 milyon ABŞ dolları (14% az); birgə müəssisələr vasitəsilə xərc 408 milyon ABŞ dolları (9% az) və Azərbaycanda çalışan xarici təchizatçılar vasitəsilə dolayı yolla yerli xərcin məbləği 737 milyon ABŞ dolları (17% az).

Yerli təchizatçılar vasitəsi ilə ölkə daxilindəki davamlı xərclərimiz (yalnız əməliyyat xərclərimiz) ümumilikdə 1 milyard ABŞ dolları (2007-ci ilə müqayisədə 5% artıq) olmuşdur. Bura daxildir: kiçik və orta müəssisələr vasitəsilə birbaşa xərclənmiş 119 milyon ABŞ dolları (2007-ci ilə müqayisədə 17% artıq); dövlət müəssisələri vasitəsilə xərclənmiş 22 milyon ABŞ dolları (2007-ci ilə müqayisədə 5% artıq); birgə

müəssisələr vasitəsilə xərclənmiş 325 milyon ABŞ dolları (2007-ci ilə müqayisədə 2% artıq); dolayı şəkildə xərclənmiş 535 milyon ABŞ dolları (2007-ci ilə müqayisədə 5% artıq).

Ümumilikdə, BP və tərəfdaşları Azərbaycanda 2008-ci ildə 2 600 şirkət ilə iş görmüşdür. Bu şirkətlərin 328-i (12,6%) kiçik və orta müəssisələr olmuşdur.

Biznes Mərkəzi

BP və onun tərəfdaşlarının bizneslə bağlı tələbatlarının, texniki ehtiyaclarının və idarəetmə standartlarının yerli təchizatçılar tərəfindən daha yaxşı başa düşülməsinə imkan yarada bilən universal bir mərkəz kimi, Biznes Mərkəzi (BM) yerli biznes bacarıqlarına dəstək vermək və onları inkişaf etdirməkdə mühüm rol oynayır.

2008-ci ildə onun əsas diqqəti əsasən bacarıqların yaradılması üzərində cəmləndi. İl ərzində 339 şirkət (onların 203-ü yerli şirkət idi) marketing, maliyyə, etika, əməyin təhlükəsizliyi və bizneslə bağlı digər mövzular üzrə təlim kursları keçdilər.

Buna paralel olaraq, BP-nin maddi-texniki tədarük və təchizat sisteminin idarə edilməsi prosesini yerli ehtiyatların davamlı inkişafı ilə əlaqələndirmək səyləri gücləndirildi. Belə bir birbaşa əlaqənin yaradılmasına nail olmaq uzun

müddət tələb edən bir məsələdir. Bu məsələnin həllinə kömək etmək üçün biz il ərzində sahibkarlığın inkişafı layihələri ilə özümüzün biznes ehtiyaclarımızı əlaqələndirməyə xüsusi diqqət yetirdik. Bu diqqətin mərkəzində inkişaf layihələrinin monitorinqi və qiymətləndirilməsi dayanırdı.

Azərbaycan Sosial Təhlil Komissiyası (ASTK)

BP-nin ölkə daxilində maddi-texniki tədarüklə bağlı xərcləri artırmaq, kiçik və orta müəssisələrin (KOM-lar) inkişafına kömək etmək və yerli şirkətlərlə müqavilələr bağlamaq sahəsində gördüyü işlər təqdirləyiqdir. Bu, BP Azərbaycan şirkətinin Azərbaycanda əldə etdiyi ən mühüm nailiyyətlərdən biridir.

Bununla əlaqədar həyata keçiriləsinə 2007-ci ildə başlanmış sahibkarlığın inkişafı və təlim proqramı (SİTP) yerli şirkətlərə beynəlxalq təchizat şəbəkəsinin bir hissəsi olmaq üçün tələb olunan standartlar haqqında bilgilərin əldə edilməsinin effektiv yolu barədə təkliflər verməkdə davam etdi. 2008-ci ildə 150-dən artıq şirkət SİTP-də iştirak etdi və 13 bazar kateqoriyası üzrə təxminən 50 KOM-ə dəstək vermək üçün biznes inkişafı planları hazırlandı.

2008-ci il üzrə 'Ən Yaxşı Biznes Mükafatı'nın qalibləri

Mükafatın kateqoriyası	Qalib
Sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi və ətraf mühit üzrə iş icrası üçün mükafat	Dalğic özəl şirkəti
İlin gənc sahibkari	Ramiq Zeynalov
Ən yaxşı kollektiv iş layihəsi	Debet Uniform MMC
'İlin şirkəti'	Metal Qaynaq Sınaq
'İlin icma sahibkari'	Fariz Şamiyev, Çəşmə S MMC

Yerli öhdəliklərin artması

2008-ci ildə 14 yerli şirkət tenderdə qalib gələrək Azərbaycanda BP ilə yeni uzunmüddətli müqavilələr bağlamışdır.

- Alternativ Qrup MMC
- Azərbaycan Bank Təlimi Mərkəzi
- Azger-Su TT MMC
- Kaspian Seyf MMC
- Dalğıc özəl şirkəti
- DEBET Uniform MMC
- Enkotek MMC
- FSSA MMC
- Ceyhun İmanov Studio
- Azmetko Kompleks Adcastment və Autom
- Lanquic Servises Dayrekt
- Metal Qaynaq Sınaq MMC
- Rəpid Soluşns MMC
- Real Qaz

Ən Yaxşı Biznes Mükafatları

Bizim Azərbaycanda yerli ehtiyatlardan istifadə ilə bağlı təşəbbüsümüzün bu ölkənin davamlı inkişafına töhfə verəcəyinə inanırıq. Bu məqsədlə biz 2006-cı ildə BP-nin Azərbaycandakı iş icrası ilə seçilən podratçılarınin əməyini qiymətləndirmək üçün hər il həyata keçirilən 'Ən yaxşı biznes mükafatı' müsabiqəsini həyata keçirməyə başladığımızı.

Regional İnkişaf Təşəbbüsü

Regional İnkişaf Təşəbbüsü (RİT) sahibkarlığın inkişaf etdirilməsini, enerjiden səmərəli istifadəni/enerji mənbələrinə çıxış imkanı yaradılmasını və yaxşı idarəetməni gücləndirmək üçün nəzərdə tutulmuş geniş miqyaslı, bütün ölkəni əhatə edən və regional layihələri həyata keçirən uzunmüddətli bir proqramdır. Bu proqram uzun müddətli əsasda Azərbaycanda, Gürcüstanda və Türkiyədə həyata keçirilir. 2008-ci ildə Azərbaycanda ölkədə həyata keçirilən RİT layihələrinə təxminən 2,5 milyon ABŞ dolları məbləğində vəsait xərclənmişdir.

Mikromaliyyəldirmə kredit proqramı (MKP)

2006-cı ildə imzalanmış RİT çərçivə sazişinə uyğun olaraq, BP və onun tərəfdaşları Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (AYİB) vasitəsilə Azərbaycanda və Gürcüstanda özəl sektorun inkişafı üçün kreditlər və texniki yardım verilməsi üçün 6 milyon ABŞ dolları ayırdı. Məqsəd hər iki ölkədə maliyyə mənbələrinə çıxış imkanlarını artırmaq və güclü mikromaliyyə sektorunun inkişaf etdirilməsinə kömək etməkdir. Bu təşəbbüs AYİB tərəfindən eyni məqsədlərlə həyata keçirilən digər

proqramlarını tamamlamağa xidmət edir.

2008-ci ildə MKP-yə uyğun olaraq dəstək verilən maliyyə institutları Azərbaycanda mikro və kiçik müəssisələr üçün təxminən 100 000 kredit verilməsini təmin etdi. Bu kreditlərin ümumi dəyəri təxminən 176 milyon ABŞ dollarına bərabər oldu.

Təchizatçı Müəssisələri Maliyyəldirmə Mexanizmi (TMMM)

TMMM 2006-cı ildə Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası (Dünya Bankının kreditlər təchiz edən qolu) ilə birgə Azərbaycanda neft və qaz sənayesini təchiz edən yerli şirkətlərə kömək etmək üçün təsis edilmişdir. O, BP maddi-texniki tədarük və təchizat sisteminin idarə edilməsi (MTTİE) şöbəsinin tərəfdaşları adından müqavilə bağladığı yerli təchizatçı şirkətləri kreditlərlə təmin edir.

Neft və qaz ölçü avadanlığının təmin edilməsi və onlara texniki xidmət göstərilməsi sahəsində ixtisaslaşan AzMetco yerli şirkəti TMMM-in birinci kreditini (210 000 ABŞ dolları) 2007-ci ildə aldı. Bundan sonra 2008-ci ildə 90 000 ABŞ dolları məbləğində ikinci kredit alındı. Fərdi mühafizə avadanlığının təchiz edilməsi üçün BP ilə 6 milyon ABŞ dolları məbləğində müqavilə bağlamış Debet Uniform MMC şirkətinə ümumi məbləği 675 000 ABŞ dolları təşkil edən beş kredit verilmişdir. 2008-ci ildə digər bir yerli şirkət - Rəpid Soluşns MMC 1 milyon ABŞ dolları məbləğində kredit almışdır.

2008-ci ilin sonunda maliyyə kreditləri təmin edən bu mexanizmi BP və onun təchizatçıları arasında ümumi dəyəri 10,6 milyon ABŞ dolları məbləğində müqavilələr imzalanmasına dəstək vermişdir.

Akses Bankın fəaliyyətinin genişləndirilməsi

Bu layihənin həyata keçirilməsinə 2007-ci ilin sonlarında başlandı. Layihə Akses Banka (əvvəllər Azərbaycan Mikromaliyyəldirmə Bankı adlanırdı) filiallar şəbəkəsini Mingəçevir və Qazax şəhərlərinə genişləndirməyə və Gəncə filialındakı xidmətlərini təkmilləşdirməyə dəstək verir. Bu genişləndirməyə kömək etməklə gözlənilir ki, kənd ərazilərində maliyyə vəsaitlərinə çıxış imkanları artacaq və beləliklə də yerli iqtisadi inkişaf gücləndiriləcəkdir.

2008-ci ildə Akses Bankın bu üç filialı vasitəsilə 4 770-dən artıq mikro və kiçik müəssisələr borc kapitalı almışdır. Bu kreditlərin ümumi dəyəri təxminən 24 milyon ABŞ dolları olmuşdur. Layihə bu üç şəhərdə eləcə də kredit müfəttişlərinin və filial menecerlərinin peşə inkişafına dəstək verir. 2008-ci ildə Akses Bankın 45 nəfər kredit müfəttişi təlim kursları keçmişdir.

Azərbaycanda mikromaliyyənin təsirinin və MMI-lərin sosial fəaliyyətlərinin qiymətləndirilməsi

Bu yoxlama layihəsi Azərbaycan Mikromaliyyəldirmə Assosiasiyası (AMMA) tərəfindən həyata keçirildi. Layihənin məqsədi Azərbaycandakı mikromaliyyəldirmə institutlarının ictimai fəaliyyətlərinin və mikromaliyyəldirmə xidmətlərinin onların müştərilərinə göstərdiyi təsirin başa düşülməsini yaxşılaşdırmaq idi. Əvvəllər bu sahədə çox az elmi tədqiqat aparılmışdı.

On mikromaliyyə institutu və 2 000 nəfər mikromaliyyə müştərisi arasında sosial təsirin qiymətləndirilməsi tədqiqatı keçirildi. Layihə 2008-ci ilin noyabr ayında uğurla başa çatdırıldı və aşkar edildi ki, mikrokredit müştərilərin həyat şəraitinə ümumən müsbət təsir göstərmişdir və hissedilən dərəcədə irəliləyişlərə nail olunmuşdur.

Layihə ilə bağlı əldə olunmuş nəticələr sonra – 2009-cu ilin yanvar ayında AMMA tərəfindən təşkil edilmiş təqdimat zamanı dövlət və özəl sektorun nümayəndələri ilə bölüşdürüldü. AMMA-ya görə, əldə edilmiş bu məlumatlar yerli kredit institutlarına özlərinin sosial icranın idarə edilməsi sistemlərinin nə dərəcədə səmərəli olduğunu təyin etməyə imkan verdi və eləcə də Assosiasiyaya yerli Mikromaliyyə Institutlarının (MMİ) sosial icrasının reytingini müəyyənləşdirməyə kömək etdi.

Biznesə imkan yaradan mühit layihəsi (BİYM)

2008-ci ildə biz Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının (BMK) həyata keçirdiyi BİYM layihəsinin bacarıqların yaradılması komponentini birlikdə maliyyəldirməsinə başladığımızı. Bu layihə Azərbaycan hökumətinə özəl bizneslərin inkişafını çətinləşdirən tənzimləyici yüklərin azaldılmasında və icazə və lisenziyaların alınması prosedurunun sadələşdirilməsində kömək etməkdir. Bacarıqların yaradılması komponentinə tədqiqat metodologiyasının BMK-dan təcridən İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə (İİN) ötürülməsi daxildir. Bu metodologiyanın İİN-ə çatdırılması ona biznes mühitini daha yaxşı qiymətləndirməyə və onun yaxşılaşdırılması üçün inkişaf siyasəti tövsiyələrini işləyib hazırlamağa imkan verəcəkdir.

Makro-iqtisadi idarəetmə və institusional islahatlar üzrə məsləhət xidmətləri

Bu layihə haqqında hesabatın 'Gəlirlərin şəffaflığı' bölməsində ətraflı məlumat verilmişdir (səhifə 33).

İcmalarla işləyərek

2008-ci ildə Azərbaycandakı icmalarla qarşılıqlı əlaqələrimiz bizim ictimai sərmayə proqramı, sponsorluq və əməkdaşların topladığı vəsaitin ikiqat artırılması proqramı çərçivəsində davam etdirildi.

İcma proqramı

Xülasə

Bizim Azərbaycandakı icma layihələrimiz obyektlərimizin yaxınlığında yaşayan insanlar üçün davamlı sosial-iqtisadi inkişafa BP qrupunun dəstək verməsi üzrə öhdəliyini eks etdirir.

Əlamətdar hadisələr – 2008

2008-ci ildə Azərbaycanda 60 icmada icma proqramı (İP) həyata keçirildi. Həmin il bələdiyyələrlə, yerli hökumət orqanları və icmalarla yaxından əməkdaşlıq etməyimizlə əlamətdar oldu. Əsas diqqət icmalar üçün gəlir yaratma və iqtisadi imkanların təmin olunmasına verildi.

İl ərzində BP Azərbaycan və onun tərəfdaşları İP ilə bağlı layihələrə bütövlükdə 2,7 milyon ABŞ dolları xərclədi. Əsas layihələrə aşağıdakılar daxildir:

Qərb icmaları proqramı (QİP)

QİP BTC/CQBK boru kəmərinin qərb hissəsi boyu yerləşən icmalarda əvvəllər həyata keçirilmiş İP fəaliyyətlərini daha da genişləndirir. Bu proqram Uşaqları Müdafiə Təşkilatı (UMT), yerli qeyri-hökumət təşkilatı (QHT) ÜMİD HSDM (humanitar sosial dəstək mərkəzi) ilə bilavasitə əməkdaşlıq və iki yerli QHT – Bilik və Gənc Maarifçilər təşkilatları ilə dolaylı əməkdaşlıq vasitəsilə həyata keçirilir.

Həyata keçirilməsinə 2007-ci ilin sonunda başlanmış QİP iki-illik bir proqramdır və onun dəyəri 1,9 milyon ABŞ dollarıdır ki, onun da təxminən 1,8 milyon ABŞ dolları həcmində olan hissəsi 2008-ci ildə xərclənmişdir. Bu proqram davamlı inkişafı daha da yaxşılaşdırmaq üçün icmaları və QHT tərəfdaşlarını bacarıq və resurslarla təchiz etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. 2008-ci ildə 20 yeni icma formalaşdırılmış, 184 təlim məşğələsi keçirilmiş, çoxsaylı dəyirmi masa arxasında müzakirələr aparılmış və 825 nəfər gənclər üçün nəzərdə tutulmuş bazar tədqiqatlarına cəlb olunmuşdur.

QİP-nin bir hissəsi kimi, gənclərin bacarıqlarını inkişaf etdirmək və onların məşğulluq və gəlir yaranan imkanları əldə etməsi üçün usta yanında şagirdlik proqramı təsis edilmişdir. 2008-ci ildə 59 nəfər bu proqramda iştirak etmiş və 30 nəfər usta yanında şagirdlik kurslarını başa vurmuşdur.

Ən çox uğur qazanmış icmaları müəyyən etməklə (2008-ci ildə onların

Kitablardan ibarət uzun bir kəmə

Beş nəfər BP əməkdaşını – Firuz Salami, Elşən Rzayevi, Emin Babazadəni, Cabbar Bayramovu və Samir Sadıqovu çox vaxt iş gününün qurtarmasından xeyli sonra da Bakıdakı ofisdə işləyən görmək olar. Onların hamısı Azərbaycan Gənc Mütəxəssislərin İnkişafı Cəmiyyətinin (AGMİC) fəal üzvləridir. Onlar Azərbaycanlı tələbələr üçün geologiya-geofizika mövzularına dair təqdimat hazırlamaqla məşğuldurlar.

AGMİC bir neçə tədris proqramına rəhbərlik edir. Bu proqramlardan ən fəal şəkildə həyata keçiriləni 'Universitet İnkişafı' adlanır. 2006-cı ilin noyabr ayından bəri BP-dəki bu entuziastlar Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasında bu mövzuda

həftəlik seminarlar keçirirlər. Qərb universitetləri üçün xarakterik olan bu praktika Azərbaycanda belə bir ardıcılıqla və ciddiyyətlə ilk dəfə tətbiq olunur.

Neft və qaz sahələrində ixtisaslaşan tələbələr üçün AGMİC üzvləri tərəfindən oxunan müəllimlərə 2008-ci ildə 270 saat sərf edildi və bu saatların miqdarı BP qrupunun ƏİP tərəfindən ikiqat artırıldı. Nəticədə, digər bir AGMİC layihəsi – 2008-ci ilin əvvəllərində Cəmiyyət tərəfindən Bakı Elitar gimnaziyasında neft və qaz sahələri üzrə təsis edilmiş kitabxana üçün 5 000 ABŞ dolları məbləğində təxminən 50 kitab alındı.

İndi gimnaziya baş çəkən tələbələr üçün karbohidrogenlərlə əlaqədar bəşəriyyət tərəfindən əldə edilmiş biliklərin böyük təəssürat yaranan bir kolleksiyası - geologiya-geofizika üzrə kitablar (həm elektron variantında, həm də çap edilmiş şəkildə), dünyanın hər yerində neft və qazla əlaqədar çap edilmiş məqalələr, təqdimatlar və bu sənaye sahəsi üzrə təhsillə bağlı nəşrlər toplanmışdır. Kitabxananın oxucuları sırasına Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının və Bakı Dövlət Universitetinin bir çox fakültələrinin tələbələri daxildir. Mövcudluğunun birinci ilinin sonunda kitabxanada 54 çap edilmiş kitab, 86 elektron kitab və 70 təqdimat paketi var idi.

sayı beş olmuşdur) QİP onların yerli hökumət orqanları ilə birgə işləmək və əməkdaşlıq etmək bacarıqlarının güclənməsinə kömək edir. Proqram çərçivəsində yekun büdcə BTC/CQBK boru kəmərləri boyunca yerləşən icmalarda mümkün əlavə yerli maliyyə dəstəyi mənbələrini müəyyən edir. QİP vasitəsilə bizim QHT tərəfdaşlarımızın institusional və təşkilatı bacarıqlarının səviyyəsinin yüksəlməsi sahəsində də iş aparılır. 2008-ci ildə iki QHT – 'Bilik' və 'Gənc Maarifçilər' bu proqramda iştirak etmişdir.

BTC/CQBK boru kəmərləri boyunca yerləşən icmalarda içməli suyun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması

Bu, 2007-ci ildə başlamış iki-illik bir proqramdır və "Ümid" HSDM tərəfindən həyata keçirilir. 2008-ci ilin sonunda su təmizləyici aqreqatların qurulmasından sonra 11 icma içməli sudan istifadə etmək imkanına malik oldu. Su təmizləyici aqreqatların səmərəli və uzun müddətli istifadəsi və suyun satışını təşkil etmək üçün təsis edilmiş səkkiz məhdud məsuliyyətli cəmiyyətin (MMC) idarə edilməsinə dəstəyin təmin

edilməsi məqsədi ilə təlimlər keçirildi və məsləhətlər verildi. Maliyyələşdirilməyə il ərzində 85 322 ABŞ dolları məbləğində vəsait xərcləndi.

Gənclərin məşğulluğu və iqtisadi imkanların genişləndirilməsi təşəbbüsü

Ümid HSDM və Kiçik Uğur Azərbaycan təşkilatı tərəfindən həyata keçirilən bu iki-illik proqram Qaradağ rayonundakı Sahil, Ümid və Səngəçal qəsəbələrini, Xətai rayonunun Zığ şossesini və Bakı dəhlizinin Bayıl, Bibiheybət və Səbəyil rayonlarındakı qəsəbələri əhatə edir. Proqramın məqsədi gənclərin əməli iş verdikləri ala bilməsinə mümkün edən bir mühit yaratmaqdır. 2008-ci ildə 593 nəfər bu proqramdan faydalanmışdır. Əvvəlcədən Ümid qəsəbəsində Səngəçal terminalının genişləndirilməsi proqramının bir hissəsi olaraq icma proqramı kimi təsis edilmiş icma əsaslı təşkilatı (İƏT) kömək göstərildi.

Proqram çərçivəsində Ümid HSDM usta yanında təlimləndirilmək üçün şagirdlər səfərbər etdi və KUA biznesin planlaşdırılması və biznes etikası üzrə Ümid HSDM-in tövsiyə etdiyi 20 nəfər usta yanında şagird üçün səkkiz fərdi

2008-ci ildə Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyədə sosial xərclər (ABŞ dolları ilə)

	Azərbaycan	Gürcüstan	Türkiyə	Cəmi
Ümumi xərclər - BP və tərəfdaşları	6 431 728	3 960 305	3 472 639	13 864 672
Yalnız BP tərəfindən çəkilmiş xərclər	2 066 127	1 366 678	1 045 264	4 478 069

təlim məşğələsi keçdi. 2008-ci ildə biz bu proqrama təxminən 141 600 ABŞ dolları məbləğində vəsait xərclədik.

Mikromaliyyətləşdirmə təşəbbüsü

Bizim Azərbaycandakı layihələrimizin tikinti mərhələsinin sona çatdırılması ilə əlaqədar yaranmış iqtisadi təsirin yumşaldılması səylərimizin bir hissəsi kimi, biz 2007-ci ilin sonunda FİNCA Azərbaycan şirkəti ilə müqavilə imzaladıq. Bu müqaviləyə əsasən FİNCA Bakı dəhlizindəki üç rayonda – Xətai, Səbail və Qaradağ rayonlarında iki il müddətində mikromaliyyətləşdirmə/ bacarıqların yaradılması təşəbbüsünü həyata keçirir.

Bu layihəyə 1 milyon ABŞ dollarından bir qədər çox vəsait ayrılıb ki, bunun da təxminən 423 000 ABŞ dolları BP və onun tərəfdaşları və 600 000 ABŞ dolları FİNCA tərəfindən təchiz edilib. 2008-ci ildə BP və tərəfdaşları bu layihəyə təxminən 211 000 ABŞ dolları məbləğində vəsait xərclədi. 2008-ci ilin sonunda artıq 1 533 fəal müştəri (onların 60%-ni qadınlar təşkil edirdi) var idi və verilmiş kreditin ümumi həcmi 1 418 000 ABŞ dolları təşkil edirdi. Belə hesab edilirdi ki, verilmiş kreditlərin çox az faizi (0,32%) ödənilməmək riskinə məruz qala bilər.

Təşəbbüs əsasında bacarıqlar yaradılmasına FİNCA-nın yeni bir filialının açılması və filialın menecerlərinin və kiçik kredit müfəttişlərinin təlimi daxil idi.

Davamlı ətraf mühit və iqtisadi imkanlar proqramı (DƏMİİP)

Gəncə Aqrobiznes Assosiasiyası (GAA) tərəfindən həyata keçirilən bir-illik proqram Eyvazlılar, Məşədi Qaralar və Cinli Boluslu kəndlərində davamlı gəlirlər üçün imkanların və Eyvazlılar İnsan inkaşafı birliyinin (Goranboy rayonunda icma əsaslı təşkilat) institusional bacarıq inkişafını artırmaq məqsədi ilə təsis edilmişdi. Proqramın ümumi büdcəsi 191 260 ABŞ dollarından ibarət idi və 2008-ci ildə bu vəsaitin 108 730 ABŞ dolları xərcləndi.

DƏMİİP-in həyata keçirilməsinə 2008-ci ildə başlandı. İl ərzində bir texniki resurs mərkəzi açıldı, fermerlər üçün kənd təsərrüfatı üzrə iki texniki hazırlıq kursu keçirildi və tərəvəz yetişdirmə bacarıq və verdişləri gücləndirildi. Qablaşdırma, çeşidləmə və hazır məhsullara yarlıq vurulması da daxil olmaqla müasir emal texnologiyalarının tətbiqi ilə meyvə və tərəvəz becərilməsinin səmərəliliyinin artırılması məqsədi ilə Eyvazlılar kəndində yem emalı qurğusunun tikintisinə başlandı. Damcı üsulu ilə suvarılan bağ və bostanların nümayiş etdirilməsi də təşkil olundu.

Səylər öz bəhrəsini verir

Bir ilə yaxındır ki, Kürdəmir rayonunun Kərrar kəndində yaşayan camaatın saf, təmizlənmiş sudan istifadə etmək imkanı vardır. Bu, BP və onun tərəfdaşlarının maliyyə dəstəyi ilə kənddə quraşdırılmış su təmizləyici qurğunun sayəsində mümkün olmuşdur.

Kərrar kəndində içməli suyun fasiləsiz satışını təmin etmək üçün 'Aran K' kimi tanınan məhdud məsuliyyətli cəmiyyəti təsis edildi. Lakin buna baxmayaraq, idarəetmənin zəif olmasına görə içməli suyun hazırlanması və çatdırılmasında problemlər var idi. Nəticədə, 'Aran K' MMC Kərrar kəndində öz bacarığına, həvəslə işləməyinə görə

tanınan və təcrübəsini başqa adamlarla bölüşdürməyə hazır olan Rövşən Əbdürəhmanovu işə götürdü.

Məlum oldu ki, Rövşən BP və onun tərəfdaşlarının əvvəllər həyata keçirdiyi ictimai sərmayə proqramlarının birində - "BTC/CQBK boru kəmərləri boyunca yerləşən icmalarda içməli sudan istifadə imkanlarının yaxşılaşdırılması" layihəsində bacarıqların yaradılması üzrə fəaliyyətlərdə iştirak edib. Bunun nəticələri tezliklə özünü göstərdi. O, işə başlayan kimi sətəmizləyici qurğunun ətrafında və avadanlıq otağında tezliklə səliqə-səhman yaradıldı. Qurğu üçün ehtiyat hissələr əldə olundu və kənd sakinlərinə reklam kitabçaları paylandı. Nəticədə, su satışı həcmi artdı və 'Aran K' MMC gəlir əldə edən kiçik bir müəssisəyə çevrildi, əldə olunan artıq gəlir yerli icma fonduna yerləşdirildi.

Ümid təşkilatının fikrincə, bu uğurun əsasında həm 'Aran K' MMC-nin rəhbərliyinin, həm də bir əməliyyatçı-satıcı kimi Rövşən Əbdürəhmanovun işə sadıqlığı və məsuliyyət və mülkiyyətçilik hissi dayanır. Uğurların sayı işə artmaqda davam edir. Kərrar kəndində su satışı həcmi artdıqca, gəlirlər də artır.

Ətraf mühit məsələləri ilə bağlı məsuliyyət

2008-ci ildə bir neçə uzun müddətli layihələr başa çatdırıldı. Biz Azərbaycanda ətraf mühitlə bağlı məlumatlılıq səviyyəsini yüksəltməyə yönəlmiş təşəbbüslərə sponsorluq etməyi davam etdirdik.

2008-ci il üzrə əsas hadisələr

Öz tərəfdaşlarımız ilə birlikdə biz ətraf mühitlə bağlı proqramlara 2008-ci ildə 775 000 ABŞ dollarından artıq vəsait xərclədik.

Tuqay meşələrinin bərpası layihəsi

BP-nin öndə gedən regional biomüxtəliflik layihəsi - Tuqay meşələrinin mühafizəsi və bərpası uğurla başa çatdırıldı və 2008-ci ilin noyabr ayında Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinə (ETSN) təhvil verildi. Həyata keçirilməsinə 2003-cü ildə başlanmış bu layihənin əsas məqsədi səhra ərazisində yerləşməsinə baxmayaraq özünə xas olan növlərlə zəngin nadir bir meşənin uzun müddətli mühafizəsi və bərpası üçün bir model yaratmaqdan ibarət idi.

Layihənin həyata keçirilməsi müddətində 16 hektar ərazi çəpərləndi və Tuqay meşələrinə xas olan ağac və kol növlərinin 40 000 tingi ekildi. Ərazini su

Əməkdaşların icmalara dəstəyi

Biz öz əməkdaşlarımızın xeyriyyə səylərinə BP qrupu tərəfindən idarə olunan əməkdaşların töhfələrinin ikiqat artırılması fondu (ƏTİAF) vasitəsilə dəstək veririk. Bizim üçüncü tərəf inzibatchımız - İanə Köməyi Fondu (İKİF) - global ƏTİAF-dan ikiqat artırılan ianələr almaq hüququ olan yerli təşkilatların siyahısını saxlayır və vaxtaşırı olaraq orada dəyişikliklər edir. 2008-ci ildə ƏTİAF vasitəsilə BP Azərbaycan SİB-nin əməkdaşları icmalara 19 600 ABŞ dolları məbləğində hədiyyə vermiş və ya onlar üçün işlər görmüşdür. Buna oxşar digər bir təşəbbüsün - əməkdaşların iştirak proqramının (ƏİP) məqsədi əməkdaşlara öz vaxtlarını və istedadlarını vaxtın dəyərinin şirkət tərəfindən ikiqat artırılması vasitəsi ilə işlədikləri və yaşadıkları icmalar üçün könüllü olaraq sərf etməyə səlahiyyət vermək və onları bu işə təşviq etməkdir. 2008-ci ildə 154 əməkdaş bu məqsədlə öz töhfələrini vermiş və 1 315 saat vaxt sərf etmişdir. Bu vaxtın dəyəri BP maliyyə vəsaitləri ilə artırılaraq 26 300 ABŞ dolları təşkil etmişdir. Bu məbləğdən 22 400 ABŞ dolları Azərbaycandakı qocalar evlərinin, internat məktəblərinin, universitet və orta məktəblərin ehtiyacları üçün xərclənmişdir. Qalan məbləğin xərclənməsi 2009-cu il üçün planlaşdırılmışdır

İcma üzvləri JAA-in təşkil etdiyi təlim kursunda.

Aydın ideyalar, aydın nəticələr

Yevlax kəndinin sakini Sərvər Babayev 15 ildən artıq Azərbaycanda və Rusiyada kiçik bizneslə məşğul olub. Onun sahibkarlıq ruhu və öyrənmək və öyrəndiklərini başqaları ilə bölüşmək həvəsi 2007-ci ildə onu icmalar üçün iqtisadi təhsil

proqramına (İİTP) gətirib çıxardı.

İİTP-nin təlimatçılar üçün təlim proqramını bitirdikdən sonra, Sərvər beş rayondan olan 17 nəfər həmkarı kimi öz döğma icmasına qayıtdı və yerlərinə təlimat kursları keçməyə başladı. O deyir: "Bütün kəndə elan verdik. Çox qısa bir müddətdə proqramla bütün icma maraqlandı."

Bundan sonra 20 nəfərdən çox kənd sakini bazar iqtisadiyyatının əsasları, biznesin idarə edilməsi və biznes etikası kurslarına yazıldı. Bu kursların keçirildiyi müddətdə Sərvər qrupu həvələndirdi ki, onlar bir biznes ideyası düşünüb tapşınlar və həmin ideya üçün bir biznes planı işləyib hazırlasınlar. O deyir: "Güclü bir biznes ideyası və onun mərhələ-mərhələ reallaşdırılması planı olmadan heç bir ciddi biznes tərəfdaşlığı yarana bilməz." Bu işin nəticəsi o oldu ki, ərazidə bir qoyun ferması

yaradılması planı meydana çıxdı.

İki ay ərzində Yevlax qrupu planın hazırlanmasını başa çatdırdılar və 3 600 ABŞ dolları məbləğində kredit almaq üçün 'World Vijn Azerkredit' MMC-yə müraciət etdilər. Bundan sonra Sərvər və onun tərəfdaşları cins qoyunlar almaq üçün 1 800 ABŞ dolları aldılar və qoyunların bəslənmə və artırılmasının maliyyələşdirmək məqsədi ilə daha bir 1 800 ABŞ dolları almaq üçün müraciət etdilər. Daha sonra, kurslarda öyrənilmiş müasir maliyyə və idarəetmə prosedurları tətbiq olundu. "Biz kreditdən istifadə və onun qaytarılması üçün mükəmməl bir strategiya işləyib hazırlamışıq," deyər Sərvər izah edir. "Hər tərəfli təlimlənmə və İİTP-də iştirak vasitəsilə işləyən işləyən qazanılmış təcrübə olmasaydı, bunların heç biri mümkün olmazdı."

ilə təchiz etmək üçün suvarma sistemi yaradıldı. Yüz əlli hektar meşə ərazisi mal-qaranın otarılmasından qorundu və təxminən 30 hektar boş meşə talalarında təbii bərpaya şərait yaradıldı.

Tuqay meşələri barədə ictimaiyyətin məlumatlılığını artırmaq üçün biz Ağstafa texniki və humanitar litseyində ətraf mühitin mühafizəsi mərkəzi açdıq və işlərin aparıldığı əraziyə yaxın olan Girli kəndində Ətraf mühit 'guşəsi' yaratdıq. Litseyin heyətində yüz əlli şam ağacı əkildi. Bu yerlərdəki məktəb kitabxanalarına ətraf mühit haqqında məlumatlılığı artırmaq üçün nəzərdə tutulan və BP-nin dəstəyi ilə nəşr edilmiş kitablar verildi.

Bioloji müxtəlifliyin qorunması

2007-ci ildə keçirilmiş bioloji müxtəliflik üzrə altıncı müsabiqədə qalib gəlmiş bir sıra layihələrin həyata keçirilməsinə başlandı və ya həyata keçirilməsi başa çatdırıldı.

Buna misal olaraq, 'Ekostil-Azərbaycan'ın nadir və nəslil kəsilməkdə olan bitkilərin toxum bankının yaradılması layihəsinin – 'Abşeron yarımadasının nadir və nəslil kəsilməkdə olan bitkilərinin çoxaldılması və əvvəlki yerlərində əkilməsi' layihəsinin həyata keçirilməsindəki irəliləyişi göstərmək olar. 'Ekostil' 2009-cu ildə toxum nümunələrini Azərbaycandakı müvafiq elmi təşkilatlara verməyi və 'Abşeron yarımadasının nadir və nəslil kəsilməkdə olan bitkiləri' adlı broşura nəşr etdirməyi planlaşdırır.

2007-ci il müsabiqəsində qalib gəlmiş daha bir layihə - Gənclərin inkişafı ictimai birliyi adlı təşkilatın 'Azərbaycanın ekoloji problemləri gənclərin gözü ilə' layihəsi üzrə həyata keçirilən işlər 2008-ci ildə başa çatdırıldı. İl ərzində bu qrup tərəfindən həyata keçirilən gənclər üçün nəzərdə tutulmuş təşəbbüslər arasında Azərbaycanın rayonlarında gənclər arasında rəy sorğusunun keçirilməsi, foto sərqi və gənclər üçün bioloji müxtəlifliyə həsr edilmiş təlim kursu var idi.

Mədəni irsin qorunub saxlanması

Vaşinqtonda yerləşən Smitsonian institutu ilə bizim tərəfdaşlığımız 2008-ci ildə öz nəticələrini göstərməyə başladı.

BTC/CQBK boru kəmərlərinin Azərbaycanda inşası zamanı aşkar edilmiş bir çox tarixi yerlər haqqında arxeoloji hesabatlar il ərzində Arxeologiya və Etnoqrafiya institutu ilə əməkdaşlıqla başa çatdırıldı.

Digər mühüm bir hadisə üç nəfər Azərbaycan və dörd nəfər Gürcüstan vətəndaşından ibarət birinci hazırlıq qrupunun Vaşinqtondakı Smitsonian institutunda keçdikləri kursları müvəffəqiyyətlə başa vurmasıdır. Onların keçdiyi kurslara muzeylərin idarə edilməsi, eksponatların hazırlanması, arxeoloji tapıntıların emal edilməsi materialların saxlanması və qorunması daxil idi.

Bütün il boyu biz Qobustan qoruğu ilə əməkdaşlığımızı davam etdirdik. Xəzər Enerji Mərkəzində (XEM) qoruğun dörd nəfər bələdçisinin təcrübə keçməsi üçün internatura təşkil edildi. Təcrübə keçdiyi müddətdə bələdçilər təqdimatların interaktiv metodlarını müşahidə etdilər və öyrəndilər. Bundan başqa, XEM-in dövlət etdiyi məsləhətçi onları təlimləndirdi və onlar XEM təqdimatçılarından məsləhətlər aldılar, uşaqlarla işlədilər və BP-nin iş üslubu barədə biliklər əldə etdilər. Daha sonra biz pulsuz olaraq 1 200 nəfərdən artıq qonağın Qobustana səfərini təşkil etdik və onları qoruq haqqında XEM tərəfindən işlənilən hazırlanmış informasiya bülletenləri payladılar.

Təhsil təşəbbüsləri

Azərbaycanda təhsil sahəsindəki fəaliyyətlərimiz enerji sənayesi barədə biliklərin artırılmasına, biznes təlimlərinin təkmilləşdirilməsinə və öyrənmə imkanlarının genişləndirilməsinə yönəlmişdir.

2008-cı il üzrə əsas hadisələr

2008-ci ildə Xəzər Enerji Mərkəzi ekskursantları qəbul etməkdə davam etmişdir. Elmi biliklərin Azərbaycanda daha keyfiyyətli tədrisindən istifadə imkanlarını artırmaq məqsədi ilə biz interaktiv tədris layihəsinin həyata keçirilməsinə başladılar. Üç əsas təqaüd proqramının həyata keçirilməsi davam etdirildi və biz kompüter əsaslı öyrənməyə daha geniş imkanların təmin edilməsinə yönəlmiş icma təşəbbüslərinə sərməyə qoyduq.

Xəzər Enerji Mərkəzi (XEM)

2008-ci ildə mərkəz özünün üçüncü ildönümünü qeyd etdi. 2005-ci ilin may ayında açıldan bəri bu mərkəz 22 000 nəfər qonaq qəbul etmiş və kompüter əsaslı mütərəqqi, öyrədici və zövqverən vasitələrdən istifadə etməklə neft və qaz sənayesi və BP Azərbaycan haqqında bilgiler yaymışdır.

İl ərzində XEM-in proqramları iki əsas auditoriyanın – 12 yaşdan böyük uşaqların və texniki ixtisas alan tələbələrin təlabatlarının ödənilməsinə uyğunlaşdırıldı.

2008-ci ildə XEM-in qəbul etdiyi qonaqların ümumi sayı 5 478 nəfər oldu ki, bunların da 80%-i uşaqlar idi.

XEM-in fəaliyyətlər barədə məlumatlarla bizim www.cec.az veb-səhəfimizdə tanış olmaq olar.

Bu layihənin həyata keçirilməsinə 2008-ci ilin aprel ayında Bakıda başlanmışdır. Layihə məktəblərdə elmi biliklərin tədrisi və öyrənilməsində təlimin tələbə üzərində mərkəzləşdiyi interaktiv tədris kimi yanaşma mövqeyini tətbiq edir. İnteraktiv tədrisin mahiyyətinin nələrdən ibarət olduğunu izah etmək üçün üç seminar keçirildi. 2008-ci ildə bu proqramda 53 nəfər müəllim iştirak etdi.

Təqaüd proqramları

2008-ci ildə biz Azərbaycanda bütövlüklə və ya qismən üç təqaüd layihəsinə dəstək verdik:

Təhsil üçün təqaüd proqramı:

Bu proqram Azərbaycanda tələbələrə neft və qazla əlaqəli araşdırmalar aparmağa maraqlandırılması üçün nəzərdə tutulmuşdur. 2008-ci ildə Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının neft-qaz mühəndisliyi və geologiya ixtisaslarına yiyələnən 45 nəfər 1-ci kurs tələbəsi və 'Azərbaycan gənc mütəxəssislərin inkişafı' cəmiyyətindən 10 nəfər tələbənin hər birinə təhsillərinin dəstəklənməsi üçün 1 000 AZN məbləğində birdəfəlik təqaüdlər verildi.

Azərbaycanda neft və qaz ixtisasları üzrə təqaüd proqramı:

Bu proqram azərbaycanlı tələbələrə ABŞ, Böyük Britaniya, Türkiyə, Rusiya və Azərbaycan universitetlərində mühəndislik və geoloji elmlər üzrə bakalavr və magistratura təhsili almağa imkan yaradır. 2008-ci ildə 9 nəfər magistr və 84 nəfər bakalavr təhsili alan tələbəyə dəstək verildi.

Magistratura proqramı:

Bu təşəbbüs gənc Azərbaycan mütəxəssislərinə Böyük Britaniyada müasir təhsil almağa imkan yaradır. 2007-ci ildə aparıcı Britaniya universitetlərində biznes magistri, ictimai idarəetmə üzrə magistr və ya elmlər magistri kurslarında təhsil almaq üçün ərizə vermiş 71 namizəd arasından 8 təqaüdü seçildi və onlardan yeddisi bu təqaüdü qəbul etdi. 2008-ci ildə təqaüd almışlardan altı nəfər Böyük Britaniyada magistratura təhsilini başa vuraraq Azərbaycana qayıtdı. Təqaüd almış axırıncı şəxs öz təhsilinə 2008-ci ilin oktyabr ayında başladı.

Azərbaycan-Böyük Britaniya məzunlar assosiasiyası

Biz Azərbaycan-Böyük Britaniya məzunlar assosiasiyasına (ABBMA) dəstəyimizi davam etdirdik. Mart ayında ABBMA 'Avropa qonşuluq siyasəti: Qapıları hara açır?' adlı regional konfrans keçirdi. Bu tədbir Azərbaycanın, Gürcüstanın və İsrailin Böyük Britaniya məzunları assosiasiyalarını bir araya getirdi.

İcma təhsili

2008-ci ildə Azərbaycanda icmaların biznes bacarıqlarını gücləndirmək üçün biz yerli QHT-lər tərəfindən idarə olunan bir sıra təhsil təşəbbüslərinə sərəmayə qoyduq. Bizim bu təşəbbüslərdə iştirakımızda məqsəd kənd yerlərində kompüter əsaslı öyrənməyə, biznes və iqtisadi təhsilə çıxış imkanını genişləndirmək idi. Bu təşəbbüslərə aşağıdakılar daxil idi:

'Junior Əçivment Azərbaycan' (JAA) tərəfindən idarə olunan:

- İcmalar üçün iqtisadi təhsil proqramı:** Bu təşəbbüs BTC/CQBK marşrutu boyunca yerləşən icmalar üçün nəzərdə tutulmuşdu. 2008-ci ildə JAA bazar iqtisadiyyatı, biznes etikası və idarəetmənin əsasları üzrə dərs keçmək üçün doqquz icmadan 18 nəfər seçdi və onları təlimləndirdi. Təxminən 200 nəfər icma üzvü 31 təlim kursunda iştirak etdi. Təlim keçirilməsi və kompüter xidmətlərinin təmin edilməsi üçün doqquz icma mərkəzi seçildi.
- Məktəblərdə iqtisadi təhsil proqramı:** Bu proqramın həyata keçirilməsinə 2007-ci ildə başlandı. 2008-ci ildə o, Bakı dəhlizində yerləşən 18 məktəbdə iqtisadiyyat kurslarını keçmək üçün öz tədris planını genişləndirdi. İyirmi yeddi nəfər orta məktəb müəllimi JAA tərəfindən təşkil edilmiş iqtisadiyyat kurslarında biliklərini təkmilləşdirdi və 3 470 nəfər şagird və müəllim JAA tərəfindən keçirilən 34 biznes üzrə təlim kurslarında iştirak etdi.

- İcmalar üçün iqtisadi və biznes təhsil proqramı:** Bu proqrama kənd yerlərində biznes təhsilinə dəstək vermək üçün 2008-ci ildə başlandı. O, potensial biznes liderləri arasında vermiş və biliklərin yayılması üçün nəzərdə tutulmuşdu. Həyata keçirildiyi birinci ildə bu proqramda Kürdəmir, Ucar və Goranboy rayonlarının beş icması iştirak etdi. Ümumilikdə, maliyyə vəsaitlərinə çıxış, bazar iqtisadiyyatının əsasları, biznesin idarə edilməsi və biznes etikası kimi mövzuları əhatə edən 12 təlim kursu keçirildi. Bu kurslarda qırx səkkiz icma üzvü və üç regional resurs mərkəzinin nümayəndələri iştirak etdi. Bundan başqa, məktəblərdə iqtisadiyyat, tələbə cəmiyyətlərdə sahibkarlıq layihələrinə həsr olunmuş altı təlim kursu keçirildi və onlarda 560 nəfər şagird və 16 nəfər müəllim iştirak etdi.

'Mədəd' tərəfindən idarə olunan:

- Məktəbin əlaqələndirilməsi və global vətəndaşlıq proqramı:** Bu layihənin ikinci mərhələsi Bakı dəhlizindən kənarında yerləşən 12 orta məktəbdə həyata keçirildi. 2008-ci ildə kompüter üzrə baza savadı kurslarında 1 904 nəfər 95 təlim kursu keçdi. Bu proqramın bir hissəsi kimi, 2008-ci ildə 196 kompüter üzrə baza savadı kurslarında 4 918 iştirakçı, 12 müəllimlərin təlimləndirilməsi kurslarında isə 169 iştirakçı var idi. Bundan başqa, ən yaxşı tədris materialları hazırlamış 15 nəfər müəllimin işi təqdir olundu və tədrislə bağlı 14 onlayn layihəsi həyata keçirildi.

Yeni üföqlərin açılması

Xarici İşlər Nazirliyinin iqtisadçısı kimi, Rüstəm Tahirov Azərbaycanın iktisadi inkişafı üçün iqtisadi əlaqələrinin inkişaf etdirilməsinə cəlb olundu. O, həm də Azərbaycan Milli Bankında işləməklə maliyyə siyasətində islahat aparılmasına kömək edirdi. Bir peşəkar kimi öz işində uğur qazansa da, o, təhsilini artırmaq və Azərbaycanın maliyyə sektorunda islahatların irəliləyişi üçün lazım olan bacarıq və bilikləri inkişaf etdirmək istəyirdi. Buna görə də, o, Böyük Britaniyada təhsil almaq üçün BP-nin təqaüd proqramına daxil olmaq üçün müraciət etdi.

Bu gün Londondakı Kass Biznes Məktəbinin məzunu kimi, Rüstəm Milli

Bankın bank işlərinə nəzarət idarəsinin lisenziyaların verilməsi şöbəsinin rəhbəri vəzifəsində işləyir. O, BP-nin təqaüd proqramı vasitəsilə aldığı əlavə təhsilin onun peşə bacarıqlarını həddən artıq yaxşılaşdırdığını vurğulayır. O deyir: "Londondakı Kaas Biznes Məktəbindən bank işi və beynəlxalq maliyyə ixtisası üzrə magistr dərəcəsi almağım indiyədək sərf etdiyim ən böyük vaxt sərmayələrindən biri idi. Lakin onun əvəzinin ödənilməsi yalnız artmaqda davam edir. İndi mən Milli Bankdakı gündəlik işimdə və real həyat situasiyalarında mühüm qərarlar qəbul etməyə daha çox hazırım."

Rüstəm həm də öz elmi təcrübəsindən daha geniş istifadə etmək və cəmiyyətə daha çox fayda vermək üçün hansı yollardan istifadə etmək barədə çox düşünüb. O deyir: "Müasir bilik və bacarıqlara malik adamların tələb olunduğu bir çox sahələr vardır. BP təqaüdçüləri – onların hansı işi görməsindən asılı olmayaraq – məhz bu sahələrə müdaxilə etməli, məsuliyyəti öz üzərinə götürməli və lider rolunu oynamalıdır."

Beş illik icra göstəriciləri^a

	2004	2005	2006	2007	2008
İstismar					
Hasil edilmiş karbohidrogenlərin ümumi həcmi (gündə orta hesabla min barel)	132,2	261,0	472,0	668,0	688,5
Maliyyə^b					
Əməliyyat məsrəfləri – sərf olunmuş ümumi məbləğ (\$min)	157 668	213 983	254 000	615 000	1 154 000
Əsaslı məsrəflər – sərf olunmuş ümumi məbləğ (\$min)	5 122 678	5 160 705	4 437 000	3 404 000	2 659 000
Texniki təhlükəsizlik^c					
Ölüm halları – əməkdaşlar	0	0	0	0	0
Ölüm halları – podratçılar	2	2	1	0	0
İş gününün itirilməsi ilə nəticələnən hadisələr (İGINH) – işçi qüvvəsi	8	3	5	5	3
İş gününün itirilməsi ilə nəticələnən hadisələrin baş vermə tezliyi (İGINH(t)) – işçi qüvvəsi	0,03	0,01	0,03	0,04	0,02
Qeyd olunan xəsarətlər – işçi qüvvəsi	113	73	39	41	49
Qeyd olunan xəsarətlərin baş vermə tezliyi (QOXB(t)) - işçi qüvvəsi	0,44	0,33	0,25	0,31	0,36
İşlənmiş saatlar – əməkdaşlar (milyon saat) ^d	3,5	3,85	5,73	11,53	6,09
İşlənmiş saatlar – podratçılar (milyon saat) ^e	48,22	40,24	25,45	14,76	21,12
Ətraf mühit					
Birbaşa karbon dioksid (CO ₂) (kilo ton)	946,7	1 649,2	1 686,5	1 980,1	3 667,7
Dolayısı ilə karbon dioksid (CO ₂) (kilo ton)	0	0,5	0,4	0,3	0,5
Birbaşa metan (CH ₄) (kilo ton)	4,6	6,7	5,7	9,4	20,8
Birbaşa ümumi istilikxana qazı (İXQ) (min ton CO ₂ ekvivalenti) Azərbaycanda	1 042,8	1 789,5	1 806,5	2 176,2	4 113,9^f
Məşəldə yandırılma (kəşfiyyat və hasilat) (ton)	283 953	448 279	332 641	280 774	841 856^f
Kükürd dioksid (SO _x) ^g (ton)	59	814	237	795	3 034
Azot oksidləri (NO _x) ^g (ton)	1 621	3 538	3 711	3 786	7 243
Qeyri-metan karbohidrogenlər (QMKH) (ton)	1 327	3 229	7 562	3 014	4 965
Xam neft dağılmalarının sayı	20	54	41	71	44
Dağılmış məhsulun həcmi (litr)	21 376	24 410	8 396	4 534	6 198
Yığılmamış məhsulun həcmi (litr)	3 061	1 024	1 100	1 192	699
Suya atılmalar – tərkibində sintetik əsaslı qazma məhlulu (SəQM) olan qazma şlamları (ton)	6 077	3 315	1 563	6 811	808
Əməkdaşlar					
BP-nin Azərbaycanda daimi işçilərin sayı	1 505	1 741	2 048	2 199	2 201
Sosial xərclər					
BP Azərbaycan SİB və tərəfdaşları tərəfindən – ümumi məsrəf (milyon ABŞ dolları)	34,25	25,45	17,12	16,10 ^h	13,9ⁱ

a Başqa cür göstərilməyibsə, bu cədvəl yalnız BP Azərbaycana aiddir.

b BP Azərbaycan SİB və onun tərəfdaşları.

c BP Azərbaycan SİB üzrə yekun məlumatlar.

d Əməkdaşlar tərəfindən işlənmiş saatlar BP Azərbaycan SİB ilə əmək müqaviləsi bağlanmış fərdlərin işlədikləri saat kimi müəyyən edilir; bu tərif BP qrupu tərəfindən verilən tərifə uyğundur.

e Podratçılar tərəfindən işlənmiş saatlar bizim nəzarətimiz altında olan podratçıların işlədikləri saatlar kimi müəyyən edilir; bu tərif BP qrupu tərəfindən verilən tərifə uyğundur.

f Artmış İQ emissiyalarına bir neçə faktor səbəb olmuşdur: MA platformasının qəza ilə əlaqədar dayandırılması və artıq qazın yandırılması; DərSG platformasının işə salınması və istismara verilməsi zamanı məşəldə yandırma artırılması və 2008-ci ildə maddi-texniki təchizat və

tullantların idarə edilməsi sahəsinin emissiyalarının birinci dəfə ümumi emissiyaların sırasına daxil edilməsi.

g Lütfən nəzərə alın ki, 2007-ci ilin 3-cü rübündə cəmi SO_x və Nox emissiyalarının hesablanması metodu dəyişdirilmişdir və indi onlar nəzərdə tutulan normativlərdən deyil, faktiki mədən məlumatlarından istifadəni əks etdirən yeni emissiya amilləri əsasında hesablanır.

h 2007 BP Azərbaycan davamlı inkişaf haqqında hesabatda səhifə göstərilmiş 21,10 milyon ABŞ dolları əvəzinə.

i Bu nağd pul olan rəqəmdir; əvvəlki illərdə olduğu kimi, BTC qrantı və BP-nin Gürcüstana verəcəyi məbləğ bura daxil deyildir.

BP Azərbaycan MSŞT-nin 2004 - 2008^a-cı illər üzrə hesabat məlumatları

	2004		2005		2006		2007		2008		
	Yanvar 1-Dekabr 31	Hecm	Deyər	Hecm	Deyər	Hecm	Deyər	Hecm	Deyər	Hecm	
	Deyər milyon ABS dolları	Neft milyon barrel neft ekviva- lenti	Qaz (tebii, semt) normal m ³	Neft milyon barrel neft ekviva- lenti	Qaz (tebii, semt) normal m ³	Deyər milyon ABS dolları	Neft milyon barrel neft ekviva- lenti	Qaz (tebii, semt) normal m ³	Deyər milyon ABS dolları	Neft milyon barrel neft ekviva- lenti	Qaz (tebii, semt) normal m ³
1. Xarici şirkətin fəaliyyət göstərdiyi ölkə hökumətinə ödənişləri/ayırmaları 1a) Xarici şirkətin hasilatında hökumətə düşən pay - natura ifadəsində (ARDNF) - neqđ pulla	2,29	4,89		6,498		0,615 ^b	10,360		33,448 ^c	51,283	
Mentfeet vergisi				472,032		799,735			797,721		
İmzalanma bonusu və digər bonuslar						12,750			0,845		
Digər ödənişlər, o cümlədən: a) Neqletmə tarifi (ARDNF) b) Ak hesabı ödəmələr (ARDNF)	3,95 0,45					4,212			0,025 0,900		
2. Xarici şirkətin hasilatında yerli dövlət şirkətinə düşən pay											
Digər ödəmələr, o cümlədən: a) neqletmə tarifi (ARDNF) b) semt qazı ^d (ARDNF)	0,07	848 576 000	0,81	1 778 570 000	1,214	0,277	2 295 332 277 863	t/o ^e	1 967 495 330 355		

^a 2003-cü ilə dair məlumatlarla 2007-ci il Davamlı inkişaf haqqında hesabatın 62 səhifəsində tanış olmaq olar.

^b Ödəniş Səhdəniz (SD) qazı üçündür.

^c Ödəniş SD qazı üçündür.

^d BP ABŞ-ın əməliyyatçısı kimi ARDNF-ye çatdırılan semt qazının ümumi miqdarı barədə BP-nin hesabat forması daxilində verir.

^e Şimalı Xırac Boru Kəməri məşructu (ŞİBK) üçün neqletmə tarifi ARDNF-ye hökumətin təmsilçisi kimi deyil, Kommersiya subyekti kimi ödənilir. 2008-ci ildə ŞİBK-in operatorluğunu Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti (ARDNF) öz üzərinə götürdü.

Müstəqil əminlik bəyanatı

Bu hesabat BP qrupunun auditorları olan "Ernst & Young" şirkəti tərəfindən yoxlanılmışdır. Yoxlama prosesinin əsas məqsədi hesabatın mətnində BP-nin davamlı inkişafı ilə bağlı fəaliyyətinə dair məlumatların, açıqlamaların və faktların dəlillərə əsaslandığını təsdiq etməkdən ibarətdir. Müstəqil üçüncü tərəfin hesabatın məzmununa zəmanət verməsi bu prosesin əsasında dayanır.

Müstəqil şirkətin BP rəhbərliyinə əminlik barədə təminat bəyanatı

BP Azərbaycan 2008-ci il üçün Davamlı İnkişaf haqqında Hesabat ('Hesabat') bu biznes bölməni daxilində məlumatların toplanması və təqdim edilməsinə görə məsuliyyət daşıyan BP Azərbaycan rəhbərliyi tərəfindən hazırlanmışdır. Bizim məsuliyyətimiz, aşağıda göstəriləni kimi, BP rəhbərliyinin təlimatlarına uyğun olaraq Hesabatda verilmiş məlumat, fakt və işıqlandırılmış məsələlərin ehatə dairəsi barədə məhdud əminlik öhdəliyini yerinə yetirməkdən ibarətdir.

Bu işlərin yerinə yetirilməsində biz yalnız BP p.l.c.-nin rəhbərliyi qarşısında onlarla razılaşdırılmış səlahiyyətlər çərçivəsində cavabdehik. Buna görə də, hər hansı digər bir məqsədə görə və ya hər hansı digər şəxs və ya təşkilat qarşısında heç bir məsuliyyət daşırıq. Hər hansı üçüncü tərəfin Hesabatla nə dərəcədə etibar etməsinin məsuliyyəti tamamilə onun öz üzərinə düşür.

Gəldiyimiz nəticələr gördüyümüz hansı işlərə əsaslanır?

Əminlik üzrə götdürdüyümüz öhdəlik Beynəlxalq Mühasiblər Federasiyasının Beynəlxalq Standartlarına (İSAE3000) uyğun olaraq planlaşdırılmış və həyata keçirilmişdir^a.

Hesabat aşağıdakı meyarlara görə qiymətləndirilmişdir:

- Hesabatın 2008-ci ildə media nümayəndələri tərəfindən BP-nin Azərbaycandakı fəaliyyətləri ilə əlaqədar qaldırdığı davamlı inkişafa dair əsas məsələlər, BP Azərbaycanın mühüm davamlı inkişaf problemləri ilə bağlı özünün keçirdiyi yoxlama və seçilmiş daxili sənədləri ehatə edib-etməməsi.
- Hesabatda verilmiş davamlı inkişaf haqqında məlumatların BP-nin müvafiq rəhbərliyi tərəfindən verilən izah və dəlillərə uyğun gəlib-gəlməməsi.
- Hesabatda verilmiş davamlı inkişaf haqqında məlumatların müvafiq strateji icra bölümü səviyyəsində qeydə alınmış məlumatlara uyğun gəlib-gəlməməsi.

Nəticələrə gəlmək üçün biz xülasəsi aşağıda sadalanan işləri həyata keçirmişik:

1. Risklərin qiymətləndirilməsi və etik qaydalara riayət olunması barədə sənədlər də daxil olmaqla, BP Azərbaycanın 2008-ci ildə davamlı inkişafı ilə bağlı fəaliyyətinə dair şirkətdən kənar informasiya vasitələrinin məlumatları və şirkətdaxili sənədlər dəstini bir daha nəzərdən keçirmişik.
2. Hesabatda əksini tapmalı əsas məsələlərin müəyyənləşdirilməsi üçün BP Azərbaycanın nəzərdə tutduğu prosesin Hesabat hazırlanan zaman tətbiq olunub-olunmadığını yoxlamışdır.
3. Hesabatda davamlı inkişaf üzrə verilmiş icra göstəriciləri və bəyanatlar haqqında məlumat və ya izahatları diqqətlə nəzərdən keçirmişik. Davamlı inkişaf üzrə Hesabatda əksini tapmış göstəriciləri dəstəkləyən sənədləri yoxlayarkən ölkə və ya sahə səviyyəsində məlumatların toplanması, müqayisə edilməsi və onların necə əldə edilməsi proseslərini yoxlamamışdır.

Əminlik səviyyəsi

Dəlil toplama prosedurlarımız məhdud əminlik səviyyəsi əldə etmək və nəticələri əsaslandırmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Həyata keçirilmiş dəlil toplama prosedurlarının səviyyəsi məqbul əminlik öhdəliyinin yerinə yetirilməsinə (məsələn, maliyyə auditi) verilən tələblərlə müqayisədə aşağıdır və buna görə də, nisbətən aşağı səviyyəli əminlik təmin edilmişdir.

Gəldiyimiz nəticələr

Hesabatla bağlı apardığımız yoxlama əsasında və işimiz üçün müəyyən edilmiş səlahiyyətlər dairəsində aşağıdakı nəticələrə gəlmişik. Bu nəticələr yuxarıdakı 'Gəldiyimiz nəticələr gördüyümüz hansı işlərə əsaslanır?' bölməsi ilə birlikdə oxunmalıdır.

1. Əsas məsələlər Hesabatda ehatə olunubmu?
BP Azərbaycana aid davamlı inkişaf əlaqədar mətbuatda qaldırılmış və ya BP Azərbaycanın vacib hesab etməməsinin nəticəsi kimi bu Hesabatla daxil edilməmiş hər hansı əsas bir məsələ bizə məlum deyildir.
2. Hesabatda BP Azərbaycanın davamlı inkişaf üzrə icra göstəriciləri dəlil-sübut və ya izahatlarla təsdiqlənirmi?
Hesabatda BP Azərbaycan rəhbərliyi tərəfindən BP Azərbaycanın davamlı inkişaf üzrə həyata keçirdiyi fəaliyyətlərlə bağlı təqdim edilmiş təsdiq və məlumatlarda hər hansı bir qeyri-düzgün bəyanatın olması bizə məlum deyildir.

Bizim müstəqilliyimiz

BP p.l.c.-nin auditorları kimi 'Ernst & Young'dan İngiltərə və Uelsdə diplomlu mühasiblər institutunun (IUDMI) "Peşəkar Etika haqqında Təlimat"ında müəyyənləşdirilmiş müstəqillik tələblərinə riayət etmək tələb olunur. Ernst & Young şirkətinin IUDMI-nun tələbləri nəzərə alınan və müəyyən hallarda həmin tələblərdən daha ciddi olan müstəqil strategiyaları firmalar, tərəfdaşlar və peşəkar işçilərə tətbiq olunur. Bu strategiyalar sifarişçilərimizə münasibətdə müstəqilliyə xələl gətirən və ya gətirə biləcəyi ehtimal olunan hər hansı maliyyə maraqlarını qadağan edir. Hər il işçi və tərəfdaşlardan şirkətin siyasətlərinə riayət etdiklərini təsdiq etmək tələb olunur. Biz hər il müstəqilliyimizə və obyektivliyimizə xələl gətirə biləcək hər hansı hadisənin, qadağan edilmiş xidmətlər də daxil olmaqla, baş verib-vermədiyini BP-yə bildiririk. 2008-ci ildə heç bir belə hadisə və ya xidmət olmamışdır.

ERNST & YOUNG

Ernst & Young LLP
London
iyun 2009-cu il

^a Auditorlar istisna olmaqla Əminlik Öhdəlikləri və ya Tarixi Maliyyə Məlumatları üzrə Yoxlamalar üçün Beynəlxalq Mühasiblər Federasiyasının beynəlxalq standartı (ISAE3000).

Sözlük

ABBMA

Azərbaycan-Böyük Britaniya məzənlər assosiasiyası

ABƏŞ

Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti

ABŞ

Amerika Birləşmiş Ştatları

ABTM

Azərbaycan bank təlim mərkəzi

ADES

Azərbaycan-Almaniya ekoloji xidmətləri

AÇĞ

Azəri-Çıraq-Günəşli

AƏSA

Aralıq ərsinburaxma stansiyası Azərbaycan

AGMİC

Azərbaycan gənc mütəxəssislərin inkişafı cəmiyyəti

AMMA

Azərbaycan mikromaliyyə-yələşdirmə Assosiasiyası

AMMB

Azərbaycan Mikromaliyyə Bankı

ARDNF

Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu

ARDNŞ

Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti

ASTK

Azərbaycan Sosial Təhlil Komissiyası

ATƏT

Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı

AYİB

Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı

BAM

Biznes administrasiyası magistrı

BİE

Bütövlüyün idarə edilməsi

BİYF (FINKA)

Beynəlxalq İctimaiyyətə Yardım Fondu

BİYM

Biznesə imkan yaradan mühit

BİM

Biznes inkişaf mərkəzi

BİO

Bütövlüyün idarə olunması standartı

BİTP

Biznesin inkişafı və təlim proqramı

BQR

Böyük qəza riski

BKƏAT

Boru kəmərlərinin ərsinlə avtomatlaşdırılmış təmizlənməsi

BKTNQ

Buxarların kondensasiya temperaturuna nəzarət qurğusu

BM

Biznes inkişaf mərkəzi

BMK

Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası

BMM

Baş maliyyə müfəttişi

BTC

Bakı-Tbilisi-Ceyhan

BYƏ

Boru kəməri yoxlama ərsi

CQBK

Cənubi Qafqaz boru kəməri

ÇAKSL

Çıraq Azəri kollektorunun seysmik layihəsi

ÇSEA

Çirkab sularının emal aqreqləri

DK

Davranış kodeksi

DQM

Dəniz Qurğusu meneceri

DƏM

Dənizdə əməliyyatlar üzrə mühəndis

DSG

Dərinsulu Günəşli

DTD

Dolaylı termal desorpsiya

ETSN

Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi

E&Y

Ernst & Young

EM

Elmlər Magistrı

E və M

Emal və marketing

ESTP

Ekoloji və sosial tədbirlər planı

Ə

Əməliyyatlar

Ə və Xi

Əlaqələr və xarici işlər

ƏE

Əmək ehtiyatları

Əİ

Əməliyyatların idarə edilməsi

ƏİP

Əməkdaşların iştirak proqramı

ƏİS

Əməliyyatların idarə edilməsi sistemi

ƏMP

Əməkdaşların məşğulluq proqramı

ƏMSTQ

Ətraf mühitə və sosial təsirin qiymətləndirilməsi

ƏTƏ

Əməyin təhlükəsizliyi və əməliyyatlar

ƏTİAF

Əməkdaşların töhfələrinin ikiqat artırılması fondu

ƏTMS

Əməyin təhlükəsizliyi ilə əlaqədar müşahidələr və söhbətlər

ƏTTA

Əməyin təhlükəsizliyi üzrə əkmilləşdirilmiş auditi

G

Gürcüstan

g

gündə

GAA

Gəncə Aqrobiznes Assosiasiyası

HAS

Hökumətlərərası saziş

HPBS

Hasılataın pay bölgüsü sazişi

HSDM

Humanitar və sosial dəstək mərkəzi

XEM

Xəzər enerji mərkəzi

XİMŞ

Xəzərdə işlənmələr üzrə məsləhət şurası

XTTM

Xəzər texniki təlim mərkəzi

XYF

Xeyriyyə yardımını fondu

İB

İcra bölümü

İBKMI

İxrac boru kəmərlərinin mühafizəsi idarəsi

İCEP

İstedadların cəlb edilməsi proqramı

İE

İnsan ehtiyatları

İETİS

İntegrasiya edilmiş təhlükəsiz iş sistemi

İƏ

İntellektual ərsinləmə

İƏT

İcma əsaslı təşkilat

İƏMŞ

İcmaqlarla əlaqələr üzrə məsul şəxs

İİP

İqtisadi imkanlar proqramı

İİBTP

İcma iqtisadiyyatı və biznes təhsili proqramı

İİYP

İqtisadi imkanlar yaradılması proqramı

İKF

İlanə Köməyi Fondu

İHİİ

İşçi Heyət və İnkişaf İnstitutu

İXQ

İstixana qazları

İN

İşə nəzarət

İİN

İqtisadi İnkişaf Nazirliyi

İNL

İlkin Neft Layihəsi

İP

İcma proqramı

İPA

Aralıq ərsinburaxma stansiyası Azərbaycan

İQ

İstixana qazları

İRT

İnformasiya və rabitə texnologiyası

İT

İnformasiya texnologiyası

İTS

İnformasiya texnologiyaları və sistemləri

İS

İdarəetmə sistemi

ISO

Beynəlxalq Standartlar Təşkilatı

İÜİMP

İcmaqlar üçün iqtisadi maarifləndirmə proqramı

K və H

Kəşfiyyat və hasilat

KAEƏ

Korroziyanı aşkar edən ərsin

KƏ

Konfiqurasiya ərsin proqramı

KEMP

Kompleks ekoloji monitoring proqramı

KGƏTP

Kənd yerlərində geniş əhatəli təhsil proqramı

Kii

Kadrlar və İnkişaf İnstitutu

KOM

Kiçik və orta müəssisələr

KSVP

Kompressor və Suvurma Platforması

KTT

Kompleks təchizat və ticarət

KTXM

Kənd təsərrüfatı xidmətləri mərkəzi

Q və T

Qazma və tamamlama

QA

Qərbi Azəri

QDTİQ

Qobustan Dövlət Tarixi İncəsənət Qoruğu

QHT

Qeyri-hökumət təşkilatı

QİBK

Qərb ixrac boru kəməri

QİP

Qərb icmaları proqramı

QNiİG

Qəza nəticəsində itirilən iş günü

QNiİG (t)

Qəza nəticəsində itirilən iş günü (tezlik)

QOX

Qeyd olunmalı xəsarət

QOX (t)

Qeyd olunmalı xəsarətlər (tezlik)

QTQYT

Qazma, tamamlama və quyuların yeraltı təmiri

QŞ

Qazma şlamları

QŞYLV

Qazma şlamlarının yenidən laya vurulması

LS

Lay suları

MA

Mərkəzi Azəri platforması

MAM

Müqaviməti azaldan maddə

MEİG

Müəyyən edilmiş istehsal gücü

MFHiE

Mühüm fəvqəladə halların idarə edilməsi nasos stansiyası

MK

Meksika körfəzi

MKP

Mikromaliyyə kredit proqramı

MKM

Mikro və kiçik müəssisələr

MMC

Məhdud məsuliyyətli cəmiyyət

MMi

Böyük Britaniyadakı Mexanik-Mühəndisler İnstitutu

MMT

Mikromaliyyə təşkilatları

MN və M

Maliyyə nəzarəti və mühasibat

MSŞT

Mədən sənayesində şəffaflıq təşəbbüsü

MTQ

Mayeləşdirilmiş təbii qaz(lar)

MTTS

Mərkəzi tullantıların toplama sahəsi

NMC

Neft Mühəndisleri Cəmiyyəti

NOx

Azot oksidləri

NVTİS

Nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsiz idarə edilməsi standartı

ÖDMT

Özəl və dövlət müəssisələri tərəfdaşlığı layihəsi

PSA

Azərbaycanda nasos stansiyası

QŞYLV

Qazma şlamlarının yenidən laya vurulması

RƏMM

Reqional ətraf mühit mərkəzi

RİT

Regional İnkişaf Təşəbbüsü

RKT

Rəqəmli və kommunikasiyalar texnologiyası

SDX-4

Şahdəniz kəşfiyyat quyusu

SnƏQM

Sintetik əsaslı qazma məhlulu

SQM

Su əsaslı qazma məhlulu

SƏTƏM

Sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi və ətraf mühit

SƏTTƏM

Sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi, təhlükəsizlik və ətraf mühit

SƏTTƏM və SiS

Sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi, təhlükəsizlik, ətraf mühit və sosial idarəetmə sistemi

SİB

Strateji İcra Bölümü

SiİHS

Səmərəli iş icrası haqqında söhbətlər

SİTP

Sahibkarlığın inkişafı və təlim proqramı

SOx

Kükürd oksidləri

STGL

Səngəçal terminalının genişləndirilməsi layihəsi

STMN

Sağlamlıq üçün təhlükəli maddələrə nəzarət

STOP

Təhlükəsizlik texnikası üzrə təlim və müşahidə proqramı

ŞA

Şərqi Azəri

ŞD

Şahdəniz

ŞİBK

Şimal İxrac Boru Kəməri

ŞLT

“Şelflayihətikinti”

t/o

Tətbiq olunmur

TATK

Təşkilatlararası təhlükəsizlik komitəsi

TƏMÖHS

Tranzit əraziyə malik ölkə hökuməti ilə saziş

TTİiQ

Təhlükəli tullantıların idarəedilməsi qurğusu

TTİE

Tədarük və təchizat sisteminin idarə edilməsi

TTYİT

Təcili tibbi yardımın inkişaf etdirilməsi təşəbbüsü

ÜDM

Ümumi daxili məhsul

YLƏT

Yeni layihələr üçün ətraf mühitlə bağlı tələblər

YLO

Yeraltı laylar və quyular

YNQÜS

Yol-nəqliyyat qəzalarının ümumi sayı

YPOH (t)

Yüksək potensiallı hadisə (tezlik)

Vahidlər

\$

ABŞ dolları

b

barel

mird.km/g

milyard kub metr/gün

bne/g

barel neft ekvivalenti/gün

bn/g

barel neft /gün

km

kilometr

Mt

min ton

mt/il

ilde min ton

mb/g

min barel/gün

Mbne

min barel neft ekvivalenti

m

metr

mln

milyon

mmb

million barel

mmskm/gün

gündə milyon standart kub metr

MWh

saatda meqa vatt

tkf

trilyon kub fut

t

ton

t/mboe

ton/ milyon barel neft ekvivalenti

Hesabatın hazırlanma prosesi, rəy və təkliflər

Aydın Haşimov,
Sermayələr və ictimai
hesabatlar üzrə menecer.
2009-cu ilin may ayından
Aydın tədarük və
techizatın idarə edilməsi
şöbəsində strateji
layihələr üzrə menecer
vəzifəsində çalışır.

Bu hesabatı nəşr etməkdə məqsədimiz il ərzində gördüyümüz işlər barədə şəffaf hesabat vermək, qarşılaşdığımız problemləri göstərmək və əvvəlki hesabatlarla əlaqədar alınmış rəyləri ictimaiyyətə çatdırmaqdır.

2008-ci ilin əlamətdar hadisələri:

Bu, BP Azərbaycan tərəfindən Davamlı İnkişaf haqqında sayca altıncı hesabatdır və 2008-ci il ərzində bizim Azərbaycanda həyata keçirdiyimiz fəaliyyətləri təsvir edir.

Məlumatların düzgünlüyünə kənar zəmanət BP qrupunun auditorları olan 'Ernst & Young' şirkəti tərəfindən verilmişdir. Onların vəzifəsi bu hesabatda verilmiş rəqəmlərin və açıqlamaların düzgünlüyünü, onların sənədlərə əsaslandığını və bizim Azərbaycandakı fəaliyyətlərimizlə bağlı əsas məsələlərin hesabatda tarazlaşdırılmış təqdimatını təmin etməkdən ibarət olmuşdur.

Rəylər

2007-ci il əhəmət edən BP Azərbaycan Davamlı İnkişaf haqqında hesabat Azərbaycanda əhəmiyyətli dərəcədə müsbət rəy doğurdu. Tələbələr və müəllimlər, QHT-lər və kütləvi-informasiya vasitələrinin nümayəndələri, biznes adamları və təhsil proqramlarının məzunları da daxil olmaqla 200 nəfərdən rəy sorğusu yığıncaqlarında iştirak etdi.

Tələbələr

BP Azərbaycan şirkətində işləyən tələbə-praktikantlarla yanaşı, ABŞ Təhsilli Azərbaycan Məzunları Assosiasiyasının, Dövlət Neft Akademiyasının, İqtisadiyyat Universitetinin və Azərbaycan-Böyük Britaniya məzunlar assosiasiyasının (ABBMA) nümayəndələri bu yığıncaqlarda iştirak etdilər. Əvvəlki illərdə olduğu kimi, bu iştirakçılar ən çox işə götürülmə və BP təqaüdlərinə aid məsələlərlə maraqlandılar. Neft gəlirləri və BP-nin Azərbaycanda gələcəyi ilə bağlı məsələlər də qaldırıldı.

Kütləvi-informasiya vasitələri

Media nümayəndələrinin rəyləri də əsasən müsbət oldu və 2007-ci il hesabatı əvvəlki ildə olduğu kimi əhatəli və informativ hesab edildi. Hesabatın Azərbaycan versiyasındakı texniki terminlər bəzi suallara səbəb oldu. Narahatlıq yenə də bizim iyun/iyul nəşr tarixi ilə əlaqədar oldu. Media nümayəndələrinin fikrincə bu, məlumatların çatdırılması dəyərini və faydalığını azaldır.

Vətəndaş cəmiyyəti

Vətəndaş cəmiyyətindən alınan rəylər 2007-ci ildəki kimi yenə də az oldu. Keçirilən sorğular göstərdi ki, bu, çox güman ki, BP və Azərbaycandakı tərəfdaşları haqqında QHT-lərin sərəncamında olan məlumatların miqdarı ilə bağlıdır.

Maraqlı tərəflərin rəylərinə bizim cavabımız

Biz 2007-ci il hesabatı ilə əlaqədar dörd yığıncaq keçirdik və müzakirələrdən sonra 2008-ci il üçün hesabatı rəylərin onun yayım dairəsini genişləndirməklə əsas bir məqama uyğunlaşdırdıq.

Biz Azərbaycan hökumətinə ödədiyimiz vergilər, yerli müəssisələr vasitəsilə xərclənən vəsaitlər, Azərbaycanda gəlirlərin şəffaflığını yaxşılaşdırmaq təşəbbüsləri, işə götürmə təcrübəmiz və əməyin təhlükəsizliyi və ətraf mühitin qorunması ilə bağlı icra göstəricilərimiz üzrə məlumatları açıqlamaqda davam etmişik.

Ayrı-ayrı işçilərimizə və ya podratçılarımıza ödənilən əmək haqlarının məbləği kimi bəzi məlumatlar etik səbəblərə görə açıqlana bilməz. Eləcə də, BP Azərbaycanda qazandığı gəlirlər barədə məlumatları açıqlamırıq, çünki belə məlumatlar bazar həssaslığı ilə əlaqədar məlumatlardır.

Əgər bu hesabatla bağlı rəy və təklifləriniz olarsa, biz onları məmnuniyyətlə eşitmək istərdik. Lütfən bizimlə bu hesabatın axıncı səhifəsində verilmiş ünvan və telefonlar vasitəsi ilə əlaqə saxlayın.

BP-nin davamlı inkişaf barədə necə hesab verməsi ilə əlaqədar daha ətraflı məlumatla
www.bp.com/sustainability
saytında tanış olmaq olar.

Bu mövzu üzrə ümumi məlumatla
www.accountability.org.uk və ya
www.globalreporting.org
saytında tanış olmaq olar.

BP qrupunun gəlirləri və xərcləri üzrə ümumi hesabatla BP-nin 2008-ci il üçün hesabatında
<http://www.bp.com/annualreview>
saytında tanış olmaq olar.

Necə...

Xəzər enerji mərkəzi (XEM)-ə necə getmək olar?

XEM-ə səfərlər əvvəlcədən təşkil olunur və buna görə də dəvət olunmuş qonaqlar avtobus xidməti ilə təmin olunur. Məktəblilərin səfərləri təşkil edilir və onlar öz valideynləri və ya müəllimləri tərəfindən müşayiət olunur. XEM Bakının mərkəzindən 55 km məsafədə, Salyan şossesinin yaxınlığındakı Səngəçal neft və qaz terminalında yerləşir. Səfərlər pulsuzdur və bazar ertəsindən şənbəyədək saat 10:00 və 16:00 arasında həyata keçirilir.

XEM ilə əlaqə telefonları:
(+994 12) 447 02 55; (+994 12) 447 17 19; (+994 12) 447 17 32
E-poçt: cec@bp.com; İnternet ünvanı: www.cec.az
Faks: (+994 12) 447 53 40

İctimai proqramlar (İP) qrantları üçün necə müraciət etmək olar?

İctimai proqram üzrə qrantlar ilə bağlı suallar üçün, lütfən, e-poçt vasitəsilə bizim ilə əlaqə saxlayın:
E-poçt: cnp@bp.com

Necə müqavilə bağlamaq olar?

BP şirkəti və onun tərəfdaşları ilə bağlı biznes imkanları haqqında öyrənmək üçün, lütfən aşağıdakı ünvanlarla əlaqə saxlayın.

E-poçt: office@ecbaku.com
Veb-səhifə: www.ecbaku.com

İş üçün necə müraciət etmək olar?

Texniki mütəxəssislərin işə götürülməsi proqramı, məzun və internatura işə götürülməsi proqramı və BP-də digər boş iş yerləri haqqında öyrənmək üçün, lütfən www.bp.com/caspian/careers veb-səhifəsinə baş çəkin.

Qeyd: Məzun və internaların işə götürülməsi kampaniyası adətən fevral ayında başlanır və bu barədə yerli mediada elan verilir.

Problemlə məsələləri necə qaldırmaq olar?

"OpenTalk" sutkada 24 saat fəaliyyət göstərən telefon nömrələri:
Azərbaycan (+ 994 12) 4979 888
Beynəlxalq xətt (+ 1 704) 540 2242
Faks: (+ 1 704) 556 0732
E-poçt: opentalk@myalertline.com
Məktub: OpenTalk, 13950 Ballantyne Corporate Place, PMB 3767
Charlotte, NC28277, USA
İntranet: <http://baku.bpweb.bp.com/dep/ethics/opentalk/compliance.asp>
"OpenTalk" haqqında əlavə suallar BP Azərbaycana ünvanlana bilər.

Şikayətlər / narahatlıq doğuran məsələlər / məlumatların verilməsi üçün xahiş

Siz aşağıdakı ünvanlarda öz şikayətlərinizi / sizi narahat edən məsələləri / məlumatlarla bağlı marağınızı bildirmək üçün bizimlə əlaqə saxlaya bilərsiniz:
Qaradağ, Abşeron, Hacıqabul, Ağsu, Kürdəmir
Tel: (+994 50) 225 02 51/ 225 02 45; Ucar, Ağdaş, Yevlax,
Goranboy Tel: (+994 50) 225 02 57/225 02 54; Samux, Şəmkir,
Tovuz, Ağstafa Tel: (+994 50) 225 01 75/ 225 02 60
Layihə informasiya mərkəzlərinin nömrələri:
Kürdəmir (+994 145) 6-64-08; Yevlax (+994 166) 6-58-84
Tovuz (+994 231) 5-50-99
<http://www.bp.com/caspian/contactus>

Əlavə məlumatlar

Bizim ilə əlaqə saxlayın

Ayla Əzizova
Şəffaflıq və ictimai hesabatlar
üzrə qrup rəhbəri

Tamam Bayatlı
Əlaqələr üzrə menecer

BP Azərbaycan Strateji İcra Bölümü,
Villa Petrolea, Neftçilər prospekti 2
(Bayıl), Bakı, Azərbaycan.

Öz qeyd və təkliflərinizi təqdim
etmək və ya suallar vermək üçün
əlaqələr və xarici işlər şöbəsinə
+994 12 497 90 00 nömrəli
telefona zəng edin.

 **Onlayn rejimə qeyd və təkliflər
bu ünvana göndərilə bilər:**
<http://www.bp.com/caspian/sr>

BP şirkətinin Xəzər/Qafqaz
regionunda həyata keçirdiyi
enerji layihələri haqqında daha
çox məlumat ümumdünya
internet şəbəkəsində
mövcuddur.

www.bp.com/caspian

Bu sayt müxtəlif Xəzər enerji layihələrimiz
haqqında əsas məlumat mənbəyidir. Buraya
layihənin təfərrüatları, xəbərlər, Azərbaycan,
Gürcüstan və Türkiyədə həyata keçirilmiş
ƏMSTQ-lər və layihələri tənzimləyən
hüquqi sənədlər (HPBS, TƏMÖHS və HAS
daxil olmaqla) daxildir. Sayt çoxdilli bir saytdır
və müntəzəm şəkildə təzələnir.

www.bp.com

Bu saytda BP qrupu, o cümlədən onun
strategiya və dəyərlərinin təfərrüatları
haqqında məlumatlar, Xəzər və Qafqaz
regionunda işləri və əməliyyatları haqqında
hesabatlar və qrupun Davamlı İnkişaf
haqqında Hesabatları öz əksini tapır.

www.caspsea.com

Bu sayt Xəzərdə işlənmələr üzrə Məsləhət
Şurasının saytıdır. Buraya şuranın 2004-2007-
ci illər üzrə hesabatlarının və BP şirkətinin
cavablarının tam mətni, şura üzvlərinin
tərcümeyi-hallarının təfərrüatları və XİMŞ-nin
səlahiyyətlər dairəsi daxildir.

www.ecbaku.com

Bu saytda Bakı şəhərində yerləşən
Azərbaycan Biznes Mərkəzi tərəfindən
təmin olunan işlər və xidmətlər barəsində
məlumatlar verilir.

Layihələndirib

Ceyhun İmanov studiyası

Azərbaycanda çap edib

Nurlar Neşriyyet-Poliqrafiya Mərkəzi Ltd.

